

ELECTORALA 2025

ALEGERILE PARLAMENTARE din REPUBLICA MOLDOVA

ELECTORALA 2025

ALEGERILE PARLAMENTARE din REPUBLICA MOLDOVA

Asociația pentru Democrație Participativă (ADEPT) este un centru independent, de analiză și consultanță privind procesul decizional, politic, electoral și social-economic din Republica Moldova și din regiune. Misiunea ADEPT constă în promovarea valorilor democratice și sprijinirea participării active a cetățenilor la viața publică.

De la înființarea sa în 2000, ADEPT a fost în prima linie a demersurilor pentru buna guvernare, integritatea electorală și implicarea civică prin cercetare, advocacy și informare publică. Din 2018, ADEPT găzduiește Secretariatul Coaliției pentru Alegeri Libere și Corecte (CALC), o platformă care reunește organizații ale societății civile pentru a asigura transparența, incluziunea și integritatea proceselor electorale din Republica Moldova.

Cercetăm procese | **Responsabilizăm guvernarea** | **Informăm cetățenii**

Această publicație reprezintă o sinteză de produse și materiale analitice elaborate în cadrul mai multor proiecte implementate de Asociația ADEPT, dedicate scrutinului parlamentar din anul 2025, cu sprijinul financiar al Fundației Soros Moldova, Fundației Est-Europene și al UNDP Moldova.

Publicația este realizată în cadrul proiectului „Alegere informată 2025”, implementat de Asociația ADEPT, cu sprijinul financiar al Fundației Soros Moldova.

Conținutul și opiniile exprimate aparțin exclusiv autorilor și nu reflectă în mod necesar poziția finanțatorilor.

Cuprins

Introducere	4
Alegerile parlamentare din 2025 în Republica Moldova	5
Rezultatele alegerilor	5
Cadrul legal	6
Concurenți electorali	7
Cereri respinse	9
Pretendenți la statutul de candidat independent	9
Partide politice	10
Blocuri electorale	10
Votarea în străinătate la alegerile parlamentare din 2025	12
Înregistrarea prealabilă	13
Votarea prin corespondență	15
Statistica înregistrărilor	16
Secții de votare în străinătate	16
Rezultatele alegerilor la secțiile din străinătate	17
Notă analitică: Votarea peste hotare la alegerile din Republica Moldova: pro și contra	19
Notă analitică. Legea nr. 100/2025: reguli noi pentru integritatea procesului electoral și prevenirea influențelor ilegale	39
Notă analitică. Secțiile de votare peste hotare la alegerile parlamentare 2025	42
Notă analitică. Secțiile de votare pentru cetățenii din stânga Nistrului la parlamentarele din 2025	53
Notă analitică. Analiza comparativă a platformelor electorale la alegerile parlamentare 2025	65
Studiu. Cartografierea factorilor și stimulentei care favorizează manipularea și ingerințele externe în alegerile din Republica Moldova (FIMI) – online	104
Declarația Coaliției Civice pentru Alegeri Libere și Corecte privind alegerile parlamentare din 28 septembrie 2025	105

Introducere

Alegerile parlamentare din 28 septembrie 2025 au reprezentat un moment definitoriu pentru evoluția procesului democratic din Republica Moldova, desfășurându-se într-un context politic intern și regional complex, marcat de polarizare accentuată, tensiuni geopolitice și un nivel sporit de contestare publică a regulilor și rezultatelor competiției electorale. Scrutinul a pus la încercare atât capacitatea instituțiilor electorale de a gestiona noile realități normative și operaționale, cât și reziliența societății în fața riscurilor de corupere electorală, manipulare informațională și ingerințe externe.

Publicația **ELECTORALA 2025** documentează ansamblul elementelor care au definit acest ciclu electoral: cadrul constituțional și legal, dinamica înregistrării concurenților electorali, regulile și practicile campaniei, finanțarea politică, organizarea votării pe teritoriul național și în afara țării, precum și impactul participării alegătorilor din diaspora și din localitățile din stânga Nistrului. Accentul nu cade exclusiv pe desfășurarea tehnică a scrutinului, ci pe interacțiunea dintre norme, actori politici și comportamente electorale, care au modelat competiția pentru putere legislativă.

Un loc distinct în volum îl ocupă analizele tematice elaborate de ADEPT, dedicate subiectelor care au generat dezbateri intense și poziționări antagonice în perioada electorală. Votarea peste hotare, noile mecanisme de prevenire și sancționare a corupției electorale, delimitarea dintre măsurile legitime de protecție a integrității procesului și riscul restrângerii nejustificate a drepturilor electorale, precum și confruntarea programelor politice ale concurenților electorali sunt abordate dintr-o perspectivă critică, fundamentată pe date, practică instituțională și standarde democratice.

Prin această abordare, publicația oferă o lectură contextualizată a alegerilor parlamentare, plasând rezultatele și controversile scrutinului într-un cadru mai larg al transformărilor politice și electorale din Republica Moldova. Publicația reflectă modul în care regulile electorale, aplicarea lor și reacțiile actorilor politici influențează nu doar rezultatul unui scrutin, ci și nivelul de încredere publică în procesul democratic și în instituțiile statului.

În acest sens, volumul contribuie la o înțelegere aprofundată a alegerilor parlamentare din 2025 ca proces politic complex, cu implicații care depășesc momentul votului și se proiectează asupra funcționării democrației reprezentative în Republica Moldova.

Pentru informații despre toate ciclurile electorale din Moldova vă invităm să accesați www.alegeri.md.

Alegerile parlamentare din 2025 în Republica Moldova

La 28 septembrie 2025 în Republica Moldova au avut loc alegerile parlamentare ordinare, în urma cărora au fost aleși 101 deputați în Parlamentul Republicii Moldova, organ reprezentativ suprem al poporului și unica autoritate legislativă a statului. Scrutinul s-a desfășurat în baza unui sistem proporțional, într-o singură circumscripție electorală națională și într-un singur tur. Prezența la vot a fost de 52,24%, iar mandatele de deputat în Parlamentul de legislatura a XII-a au fost repartizate în felul următor: Partidul Acțiune și Solidaritate – 55 de mandate, care asigură majoritatea parlamentară, Blocul electoral patriotic al Socialiștilor, Comuniștilor, Inima și Viitorul Moldovei – 26 de mandate, Blocul electoral „Alternativa” – 8 mandate, Partidul Nostru și Partidul „Democrația Acasă” – câte 6 mandate.

Rezultatele alegerilor

Conform rezultatelor alegerilor parlamentare din 28 septembrie 2025, în Parlamentul Republicii Moldova au acces cinci formațiuni politice: Partidul Acțiune și Solidaritate – 55 de mandate, care asigură majoritatea parlamentară, Blocul electoral patriotic al Socialiștilor, Comuniștilor, Inima și Viitorul Moldovei – 26 de mandate, Blocul electoral „Alternativa” – 8 mandate, Partidul Nostru și Partidul „Democrația Acasă” – câte 6 mandate. Ceilalți concurenți electorali înscrși în cursă au acumulat sub 1% din voturi. La 16 octombrie 2025, Curtea Constituțională a confirmat legalitatea alegerilor și a validat mandatele celor 101 deputați aleși.

Imaginea 1. Rezultatele alegerilor

#	Concurent electoral	Voturi
1	 Partidul Acțiune și Solidaritate 55 de mandate / program electoral 📄	792 557 de voturi 50,20%
2	 Partidul "Democrația Acasă" 6 mandate	88 679 5,62%
9	 Blocul electoral patriotic al Socialiștilor, Comuniștilor, Inima și Viitorul Moldovei 26 de mandate	381 984 24,20%
10	 Blocul electoral "Alternativa" 8 mandate	125 706 7,96%
22	 Partidul Nostru 6 mandate	97 852 6,20%

Cadrul legal

Constituția Republicii Moldova prevede că Parlamentul este compus din 101 deputați aleși prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat, pentru un mandat de patru ani. Organizarea și desfășurarea alegerilor parlamentare sunt reglementate de Codul electoral, acte legislative conexe și regulamentele Comisiei Electorale Centrale, care stabilesc procedurile de înregistrare a candidaților, desfășurarea campaniei electorale, organizarea votării și totalizarea rezultatelor.

Noul Cod electoral, în vigoare din 1 ianuarie 2023, a extins în mod semnificativ atribuțiile CEC, în special în domeniul monitorizării și al asigurării respectării legislației privind finanțarea partidelor politice și a campaniilor electorale. Totuși, experiența alegerilor locale generale din 2023, a alegerilor prezidențiale și a referendumului constituțional din 2024 a evidențiat persistența unor practici nocive, precum coruperea alegătorilor de către anumite partide finanțate ilegal din exterior, manipularea opiniei publice prin rețele sociale și mass-media și exploatarea lacunelor legislative pentru influențarea procesului democratic.

Pentru a răspunde acestor provocări, Parlamentul a adoptat în iunie 2025 modificări la 13 acte normative esențiale pentru combaterea eficientă a corupției electorale și a fenomenelor conexe. Printre cele mai importante schimbări se numără extinderea definiției coruperii electorale și înăsprirea sancțiunilor aplicabile, interzicerea agitației electorale neautorizate și a utilizării activităților caritabile în scopuri politice, stabilirea plafoanelor pentru donații, evidența obligatorie a membrilor de partid, măsuri împotriva „clonelor” partidelor interzise, combaterea traseismului politic, precum și introducerea unor termene procedurale stricte pentru examinarea în instanță a cazurilor de corupție electorală.

Sistemul electoral a rămas neschimbat: alegerile parlamentare din 2025 s-au desfășurat, ca și cele din 2021, în baza unui sistem proporțional, într-o singură circumscripție națională și într-un singur tur de scrutin. Doar concurenții electorali care au depășit pragul minim de reprezentare – 5% pentru partidele politice, 7% pentru blocurile electorale și 2% pentru candidații independenți – participă la repartizarea celor 101 mandate de deputat, conform metodei d'Hondt. Aceasta constă în divizarea numărului de voturi obținute de fiecare concurent la un șir de numere naturale consecutive, mandatele fiind atribuite în ordinea celor mai mari rezultate. Pentru validarea alegerilor este necesară o prezență de cel puțin o treime din alegătorii înscrși în listele electorale.

Pentru prima dată la un scrutin parlamentar a fost introdus votul prin corespondență pentru cetățenii Republicii Moldova domiciliați în 10 state, în baza înregistrării prealabile. Astfel, accesul la vot al alegătorilor din străinătate s-a extins prin utilizarea unei metode alternative, în special în țările în care nu au fost deschise secții de votare.

Concurenți electorali

În perioada 20 iulie – 19 august 2025, 21 de partide politice, patru blocuri electorale și șapte candidați independenți (din cei 21 de pretendenți) au depus actele necesare la Comisia Electorală Centrală pentru a fi înregistrați în calitate de concurenți electorali. Din totalul de 32 de cereri, 10 au fost respinse.

Potrivit legislației electorale, partidele politice și blocurile electorale înaintează liste de candidați formate din cel puțin 51 și cel mult 111 persoane, întocmite cu respectarea cotei minime de reprezentare de 40% pentru ambele sexe. Poziționarea pe listă se face conform formulei care prevede minimum patru candidați ai fiecărui sex la fiecare zece locuri, la fel ca la scrutinul precedent.

Candidații independenți pot participa doar dacă, începând cu 70 de zile înainte de ziua alegerilor, nu au deținut calitatea de membru și nu și-au afirmat public susținerea pentru un partid politic. Pentru înregistrare, aceștia prezintă între 2 000 și 2 500 de semnături ale susținătorilor, colectate personal sau cu sprijinul unui grup de inițiativă. Pentru femeile care candidează independent, pragul minim este de 1 000 de semnături.

Campania electorală începe la data înregistrării concurentului electoral, dar nu mai devreme de 30 de zile înainte de ziua votării, și se încheie la data anulării înregistrării sau în ziua de vineri dinaintea scrutinului. Astfel, campania electorală pentru alegerile parlamentare din 2025 a început la 29 august și s-a încheiat la 26 septembrie.

În total, Comisia Electorală Centrală a înregistrat 22 de concurenți electorali: 14 partide politice, patru blocuri electorale și patru candidați independenți. Înregistrarea Partidului „Moldova Mare” a fost anulată prin hotărârea CEC din 26 septembrie 2025.

Imagine 2. Concurenți electorali

Nr. ↕	Concurent electoral	↕ Candidați ↕	Cap de listă
1	 Partidul Acțiune și Solidaritate Mergem în direcția corectă: UE, pace, dezvoltare ↕	104 ¹	 Igor Grosu președinte al PAS
2	 Partidul "Democrația Acasă" E timpul să aducem Democrația Acasă	86 ⁵	 Vasile Costiuc președinte al PPDA
3	 Coaliția pentru Unitate și Bunăstare Du Moldova înainte! ↕	59 ³	 Igor Munteanu președinte al CUB
4	 Andrei Năstase Vocea ta în Parlament!		 Andrei Năstase candidat independent
5	 Alianța Liberalilor și Democraților pentru Europa Curajul de a face dreptate. Curățăm calea spre Europa ↕	54 ¹	 Arina Spătaru președinte al ALDE
6	 Olesea Stamate Cred în Moldova prosperă		 Olesea Stamate candidat independent
7	 Partidul Social Democrat European Construim viitorul acasă! ↕	86 ¹	 Tudor Ulianoschi președinte al PSDE
8	 Partidul Național Moldovenesc Generația care Unește ↕	54 ¹	 Dragoș Galbur președinte al PNM
9	 Blocul electoral patriotic al Socialiștilor, Comuniștilor, Inima și Viitorul Moldovei Credem în Moldova! ↕	80 ⁴	 Igor Dodon președinte al PSRM
10	 Blocul electoral "Alternativa" Alternativa este! De la teritoriu al dezastrului la vis împlinit ↕	106 ²	 Ion Ceban președinte al MAN
11	 Mișcarea "Respect Moldova" Pentru o Moldovă condusă cu respect și competență	101 ¹	 Marian Lupu președinte al MRM
12	 Blocul electoral "Împreună" Moldova poate mai mult! ↕	60 ¹	 Sergiu Tofilat vicepreședinte al PS
13	 Liga Orașelor și Comunelor Cu fața spre popor! ↕	53 ²	 Alexandru Bujorean copreședinte al LOC
14	 Alianța pentru Unirea Românilor Unirea nu este un vis, este o necesitate! ↕	62 ²	 Boris Volosatii președinte al AUR
15	 Victoria Sanduța Fără partid. Fără interese. Cu principii.		 Victoria Sanduța candidat independent
16	 Alianța "Moldovenii" Moldova va fi întotdeauna!	57	 Denis Roșca președinte al AM
17	 Partidul "Moldova Mare" Înregistrarea anulată prin hotărârea CEC	—	
18	 Blocul Unirea Națiunii BUN e votul cel mai bun!	79 ¹	 Aurelian Silvestru neafiliat politic
19	 Partidul "Noua Opțiune Istorică" Puterea celor uniți!	55	 Dmitri Torner prim-vicepreședinte al NOI
20	 Partidul Liberal Uniți pentru UE și Țara noastră! ↕	56 ³	 Mihai Ghimpu președinte al PL
21	 Uniunea Creștin-Socială din Moldova Împreună vom avea grijă de țară	53	 Gabriel Călin președinte al UCSM
22	Tatiana Crețu Moldova are nevoie de oameni care să asculte cetățenii		 Tatiana Crețu candidat independent
23	 Partidul Nostru E timpul să fim împreună! Doar pentru Moldova! ↕	102 ³	 Renato Usatii președinte al PN

Cereri respinse

Din totalul de 25 de cereri depuse de partidele politice și blocurile electorale, opt au fost respinse de Comisia Electorală Centrală pentru că nu au întrunit condițiile prevăzute de lege. Ulterior, în baza hotărârilor instanțelor de judecată, dosarele Partidului „Noua Opțiune Istorică” și ale Partidului „Moldova Mare” au fost reexaminare și admise. Înregistrarea Partidului „Moldova Mare” a fost însă anulată cu două zile înainte de scrutin, astfel că în final șapte formațiuni au rămas în afara cursei electorale.

1. **Mișcarea Profesioniștilor „Speranța-Надежда”** – număr insuficient de candidați confirmați (7 din minimul legal de 51)
2. **Partidul Democrat Modern din Moldova** – eliminarea formațiunii din lista partidelor politice care au dreptul să participe la alegeri, prin decizia Agenției Servicii Publice
3. **Partidul „Moldova Mare”** – finanțare ilegală, coruperea alegătorilor și participarea într-un bloc electoral camuflat
4. **Partidul „NOI”** – număr insuficient de candidați confirmați (49 din minimul legal de 51) și nerespectarea cotei de gen
5. **Partidul „Pentru Oameni, Natură și Animale”** – nerespectarea procedurilor statutare de desemnare a candidaților și nerespectarea cotei de gen
6. **Partidul „Renaștere”** – interdicție de participare la scrutin, în temeiul Încheierii Curții de Apel Centru din 19 august 2025 privind limitarea activității partidului
7. **Uniunea Centristă din Moldova** – prezența pe listă a unor persoane care, la termenul legal, erau membri ai altui partid și nerespectarea cotei de gen

Pretendenți la statutul de candidat independent

Dintre cei 21 de pretendenți la statutul de candidat independent care au solicitat liste de subscripție pentru colectarea semnăturilor, 14 nu au prezentat dosarele de înregistrare la CEC:

Uliana Bideac, Oleg Bolotnicov, Victor Brăileanu, Marcel Darie, Roman Emelianov, Victor Grosu, Roman Oglindă, Sergiu Rența, Eleonora Rusu, Stepan Savițchi, Alexandru Țventarnii, Sergiu Ungureanu, Nicolae Urîtu și Valentin Vinnicenco.

Alți trei pretendenți nu au fost admiși în cursa electorală, din cauza numărului insuficient de semnături de susținere valabile: Dina Carpinski, Natalia Clevadi, Igor Ianac.

Partide politice

La data de 14 iulie 2025, Comisia Electorală Centrală a publicat lista partidelor politice care au dreptul de a participa la alegerile parlamentare din 28 septembrie 2025. Conform informațiilor prezentate de Agenția Servicii Publice (ASP), din cele 66 de partide înregistrate în Registrul de stat al persoanelor juridice, doar 25 au transmis în termen și în mod complet informațiile obligatorii privind componența numerică și nominală a organelor de conducere, în conformitate cu noile prevederi legale.

Alte 14 partide au prezentat informațiile într-o formă incompletă sau neconformă și au fost incluse provizoriu în lista formațiunilor eligibile. Comisia a precizat expres că participarea acestora la alegeri este condiționată de emiterea unei decizii favorabile din partea ASP.

Prin hotărârea din 3 august 2025, Comisia Electorală Centrală a modificat lista publicată inițial, în urma finalizării procesului de verificare. Patru partide – Partidul Agrar din Moldova, Partidul „Șansă”, Forța de Alternativă și de Salvare a Moldovei și Partidul „Victorie” – au fost excluse din listă, ca urmare a refuzului ASP de a înregistra modificările necesare în Registrul de stat. Ulterior, din listă au mai fost excluse și Partidul „Renaștere”, în baza Încheierii Curții de Apel Centru privind limitarea activității partidului, precum și Partidul Democrat Modern din Moldova, eliminat din lista partidelor politice care au dreptul să participe la alegeri prin decizia Agenției Servicii Publice.

La 26 septembrie 2025, CEC a exclus Partidul Republican „Inima Moldovei” din lista partidelor politice admise la alegeri, ca urmare a limitării activității acestuia prin Încheierea Curții de Apel Centru. Ca urmare, toți candidații desemnați de această formațiune pe lista Blocului electoral patriotic al Socialiștilor, Comuniștilor, Inima și Viitorul Moldovei au fost radiați.

Astfel, 32 de partide politice au fost admise să participe la alegerile parlamentare din 2025. Acestea trebuie să întrunească cel puțin 5% din voturile valabil exprimate pentru a obține mandate în Parlament.

Blocuri electorale

Blocurile electorale sunt uniuni benevole între două sau mai multe partide politice, constituite pentru a participa împreună la alegeri și înregistrate de Comisia Electorală Centrală. Pentru a accede în Parlament, acestea trebuie să obțină minimum 7% din voturile valabil exprimate.

În cadrul alegerilor parlamentare din 2025, termenul de depunere a cererilor de constituire a blocurilor electorale a fost stabilit pentru perioada 20 iunie – 19 august. Au fost înregistrate patru blocuri, iar solicitarea Blocului electoral „Victorie-Победа” a fost respinsă. După înregistrare, partidele componente nu mai pot participa individual la scrutin, cu excepția cazului în care blocul nu a fost validat.

1. Blocul electoral „Alternativa”

- Mișcarea Alternativa Națională
- Partidul Dezvoltării și Consolidării Moldovei
- Partidul Acțiunii Comune – Congresul Civic

2. Blocul electoral patriotic al Socialiștilor, Comuniștilor, Inima și Viitorul Moldovei

- Partidul Socialiștilor din Republica Moldova
- Partidul Comuniștilor din Republica Moldova
- Partidul Republican „Inima Moldovei”
- Partidul pentru Viitorul Moldovei

3. Blocul electoral „Împreună”

- Partidul Schimbării
- Partidul Verde Ecologist

4. Blocul Unirea Națiunii

- Partidul Național Liberal
- Partidul Reîntregirii Naționale „Acasă”

5. Blocul electoral „Victorie” a contestat în instanță refuzul Comisiei Electorale Centrale de a-l înregistra în cursă pentru alegerile parlamentare. La 30 iulie 2025, Curtea de Apel Centru a declarat inadmisibilă acțiunea în contencios administrativ, formulată de reprezentanții blocului, pe motiv că aceasta a fost depusă cu omiterea termenului prevăzut de lege. Prin decizia din 1 august, Curtea Supremă de Justiție a respins, cu vot unanim, recursul împotriva încheierii Curții de Apel. Decizia este irevocabilă.

Votarea în străinătate la alegerile parlamentare din 2025

Pe 28 septembrie 2025, cetățenii Republicii Moldova cu drept de vot, inclusiv cei aflați în diasporă, au participat la alegerile parlamentare, votând atât la secțiile deschise pe teritoriul țării, cât și în străinătate. Pentru prima dată la acest tip de scrutin, alegătorii din zece state au avut posibilitatea de a vota prin corespondență, ca alternativă la votul în secție. Rezultatele alegerilor arată că, din totalul de peste 1,6 milioane de alegători care au participat la votare, 281 224 sau 17,5% au votat la secțiile de votare deschise în 41 de țări din afara Republicii Moldova.

Imaginea 3. Votul în străinătate la alegerile parlamentare 2025

#	Țara	◆ Înregistrări ◆	Secții ◆	Alegători ◆	2024 (I) ◆
6	Canada	2 743	8	5 797 	5 078
15	Franța	9 550	26	25 739 	22 670
16	Germania	15 324	36	38 368 	30 200
19	Irlanda	5 451	12	11 488 	9 770
22	Italia	23 186	75	81 518 	69 245
28	Marea Britanie	16 538	24	27 627 	22 694
32	Portugalia	1 674	6	5 771 	5 005
34	România	7 421	23	29 383 	24 611
36	Spania	3 334	15	9 942 	8 075
37	SUA	4 789	23	10 636 	9 158
Total (41 de țări)		127 166	301	281 224	240 720

Cetățenii Republicii Moldova cu drept de vot, care s-au aflat în străinătate pe 28 septembrie 2025, au avut posibilitatea să participe la alegerile parlamentare, votând la orice secție de votare deschisă peste hotare, indiferent de statutul șederii lor în țara gazdă. La 24 august 2025, Comisia Electorală Centrală (CEC) a organizat 301 secții de votare în 41 de țări, amplasate fie în cadrul misiunilor diplomatice și oficiilor consulare ale Republicii Moldova, fie în alte locații identificate de Ministerul afacerilor externe (MAE), cu acordul autorităților țării respective.

Pentru determinarea locațiilor secțiilor de votare în străinătate, CEC a analizat participarea alegătorilor la ultimele trei scrutine naționale, înregistrările prealabile efectuate de cetățeni și datele furnizate de MAE privind numărul și distribuția moldovenilor peste hotare.

Persoanele care s-au înregistrat în prealabil au primit notificări prin e-mail despre secțiile la care au putut vota.

Pe lângă votul la secțiile de votare, pentru prima dată la alegerile parlamentare, cetățenii moldoveni aflați în zece state – Australia, Canada, Coreea de Sud, Finlanda, Islanda, Japonia, Norvegia, Noua Zeelandă, SUA și Suedia – au avut și opțiunea de a vota prin corespondență, utilizând servicii poștale sau de curierat. Pentru acest tip de vot, a fost necesară înregistrarea prealabilă până la 14 august 2025.

În ziua alegerilor, procesul de vot peste hotare s-a desfășurat între orele 07:00 și 21:00, conform fusului orar local. Alegătorii au fost înscrși într-o listă electorală suplimentară și au semnat o declarație pe propria răspundere că nu au votat în altă parte. Votul a fost permis în baza cărții de identitate sau buletinului de identitate, cărții de identitate provizorii sau buletinului de identitate provizoriu, ori pașaportului cetățeanului Republicii Moldova, chiar dacă documentul era expirat.

În total, peste hotarele Republicii Moldova au votat 281 224 de cetățeni moldoveni în 41 de țări, inclusiv 1 894 prin corespondență, reprezentând 17,5% din totalul alegătorilor care au participat la scrutin. Participarea din 2025 a fost printre cele mai mari înregistrate în diaspora, fiind depășită doar de turul II al alegerilor prezidențiale din 2024.

Înregistrarea prealabilă

Înregistrarea prealabilă este o procedură opțională prin care cetățenii Republicii Moldova cu drept de vot, aflați în străinătate, își anunță intenția de a participa la alegeri. Aceasta poate fi realizată online, prin intermediul paginii oficiale ip.cec.md, sau prin cerere scrisă, individuală sau colectivă, depusă la Comisia Electorală Centrală, misiunile diplomatice sau oficiile consulare ale Republicii Moldova.

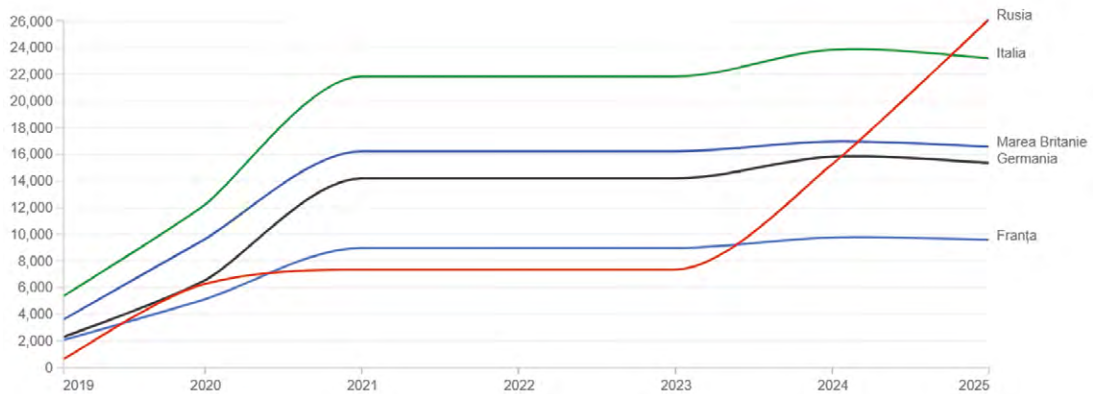
Scopul acestei proceduri este de a oferi Comisiei date estimative privind prezența alegătorilor în afara țării în ziua scrutinului. Informațiile obținute reprezintă unul dintre cele trei criterii utilizate de CEC pentru determinarea numărului și amplasării secțiilor de votare în străinătate.

Datele acumulate începând cu anul 2018 rămân valabile și pentru scrutinele ulterioare. În 2025, aceste date au fost completate cu înregistrările prealabile pentru alegerile parlamentare, astfel că numărul total a ajuns la 127 166. Totodată, în cele zece state unde a fost disponibil votul prin corespondență ca opțiune alternativă, s-au înscris 2 606 alegători.

Este important de menționat că înregistrarea prealabilă nu este obligatorie pentru participarea la vot în secțiile de votare, însă este obligatorie pentru alegătorii care doresc să voteze

prin corespondență. Astfel, orice cetățean cu drept de vot își poate exercita acest drept la orice secție de votare constituită în afara țării sau în localitatea de domiciliu ori reședință din Republica Moldova, chiar și fără a fi înregistrat prealabil.

Imaginea 4. Înregistrarea prealabilă în perioada 2019-2025, top 5 țări

Diferența dintre datele din anul 2025 și cele prezentate la alegerile prezidențiale din 2024 se explică prin actualizarea informațiilor de către Comisia Electorală Centrală. Au fost excluse persoanele care și-au anulat înregistrarea, au decedat sau au pierdut cetățenia Republicii Moldova.

Diferența dintre datele din anul 2025 și cele prezentate la alegerile prezidențiale din 2024 se explică prin actualizarea informațiilor de către Comisia Electorală Centrală. Au fost excluse persoanele care și-au anulat înregistrarea, au decedat sau au pierdut cetățenia Republicii Moldova.

Imaginea 5. Numărul de înregistrări prealabile per țară pentru alegerile parlamentare 2025

#	Țara	◆ Înregistrări ◆	±2025 ◆	◆ Localități ◆
9	Austria	517	35 ↑	36
12	Belgia	1 884	67 ↑	114
16	Canada	2 743	89 ↑	113
17	Cehia	816	40 ↑	57
19	Cipru	203	19 ↑	8
25	Danemarca	923	37 ↑	51
26	EAU	198	49 ↑	4
28	Elveția	1 001	56 ↑	102
31	Finlanda	233	21 ↑	29

32	Franța	9 550	263 ↑	532
34	Germania	15 324	435 ↑	1 028
35	Grecia	650	90 ↑	41
42	Irlanda	5 451	106 ↑	105
43	Islanda	89	14 ↑	11
44	Israel	754	15 ↑	46
45	Italia	23 186	484 ↑	1 107
53	Luxemburg	273	39 ↑	6
58	Marea Britanie	16 538	258 ↑	421
63	Norvegia	476	37 ↑	61
65	Olanda	1 400	104 ↑	122
66	Polonia	268	34 ↑	48
67	Portugalia	1 674	44 ↑	105
69	România	7 421	253 ↑	109
70	Rusia	26 070	13 040 ↑	169
76	Spania	3 334	137 ↑	211
77	SUA	4 789	225 ↑	630
79	Suedia	313	30 ↑	53
83	Turcia	216	14 ↑	18
85	Ucraina	99	11 ↑	15
[+/-]	Toate țările	127 166	16 149 ↑	5 516

Votarea prin corespondență

Votul prin corespondență reprezintă o metodă alternativă de exercitare a dreptului de vot pentru cetățenii Republicii Moldova aflați în străinătate, prin intermediul serviciilor poștale sau de curierat.

La alegerile parlamentare din 28 septembrie 2025, această opțiune a fost disponibilă pentru cetățenii moldoveni cu drept de vot care, în perioada votării, s-au aflat în una dintre următoarele zece țări: Australia, Canada, Coreea de Sud, Finlanda, Islanda, Japonia, Norvegia, Noua Zeelandă, Statele Unite ale Americii și Suedia.

Cetățenii care au optat pentru votul prin corespondență au trebuit să se înregistreze în prealabil, în mod obligatoriu, pe pagina vpc.cec.md, administrată de Comisia Electorală Centrală. Înregistrarea s-a desfășurat între 3 iunie și 14 august 2025. Alegătorii care nu s-au înregistrat în termen nu au putut utiliza această metodă la scrutinul din 28 septembrie 2025, însă au avut posibilitatea să voteze la orice secție de votare din străinătate, conform regulilor generale.

Perioada de votare prin corespondență a început odată cu recepționarea materialelor de către alegător (cel târziu cu 20 de zile înainte de ziua alegerilor) și s-a încheiat odată cu primirea de către organul electoral a plicurilor cu buletinele completate. Acestea au trebuit să ajungă cel târziu la ora 18:00 (ora locală a țării-gazdă), în ziua de vineri dinaintea scrutinului.

Secretul votului este garantat printr-un plic special, fără date de identificare, în care alegătorul introduce buletinul completat. Acesta se sigilează cu etichete de securitate și se plasează într-un al doilea plic, destinat expedierii către autoritatea electorală.

Statistica înregistrărilor

După încheierea perioadei de înregistrare, în cele zece state în care a fost disponibilă înregistrarea pentru votul prin corespondență, s-au înscris 2 606 alegători. La alegerile prezidențiale din 2024, numărul total al înregistrărilor pentru această opțiune a fost de 1 997.

Imaginea 6. Statistica înregistrărilor pentru votarea prin corespondență în 2025 versus 2024

#	Țara	Înregistrări votare prin corespondență	2024
1	Australia	57 	–
2	Canada	682 	584
3	Coreea de Sud	13 	–
4	Finlanda	121 	72
5	Islanda	38 	26
6	Japonia	14 	–
7	Norvegia	109 	134
8	Noua Zeelandă	7 	–
9	SUA	1 399 	1 088
10	Suedia	166 	93
	Total	2 606	1 997

Secții de votare în străinătate

Secțiile de votare constituite în străinătate, la fel ca și cele din țară, sunt organizate cu cel puțin 35 de zile înainte de data scrutinului și funcționează în conformitate cu particularitățile prevăzute de Codul electoral.

Responsabilitatea pentru constituirea acestora revine Comisiei Electorale Centrale, în baza unui aviz prealabil emis de Ministerul afacerilor externe, care confirmă existența acordului

din partea autorităților competente ale statului gazdă, precum și posibilitatea desfășurării procesului electoral în condiții tehnice și logistice corespunzătoare.

Secțiile de votare pot fi deschise pe lângă misiunile diplomatice și oficiile consulare ale Republicii Moldova sau, cu acordul autorităților locale, în alte localități în care, conform datelor MAE, se află temporar sau domiciliază permanent cel puțin 500 de alegători – cetățeni ai Republicii Moldova.

Numărul și amplasarea secțiilor de votare în afara țării sunt stabilite în baza a trei criterii: (1) dinamica participării alegătorilor la secțiile de votare din străinătate în ultimele trei scrutine; (2) înregistrarea prealabilă a cetățenilor aflați peste hotare; (3) numărul și locul aflării cetățenilor moldoveni stabiliți în străinătate, potrivit informațiilor Ministerului afacerilor externe. Toate cele trei criterii au o pondere egală în procesul de constituire a secțiilor de votare.

Cetățenii Republicii Moldova cu drept de vot care în ziua alegerilor se află în străinătate pot vota la oricare secție de votare constituită peste hotare, indiferent de statutul aflării lor pe teritoriul țării gazdă.

Rezultatele alegerilor la secțiile din străinătate

Rezultatele votării în străinătate au reconfirmat poziția dominantă a Partidului Acțiune și Solidaritate (PAS), care, la fel ca în 2021, s-a clasat pe primul loc, la o distanță considerabilă de ceilalți concurenți. În 2025, pentru această formațiune au votat 218 503 alegători, ceea ce reprezintă 78,6% din totalul voturilor exprimate peste hotare și 27,6% din totalul voturilor obținute de partid la nivel național. Deși ponderea s-a diminuat față de cele 86,2% înregistrate la scrutinul precedent, PAS rămâne principalul beneficiar al voturilor din diaspora.

Reprezentând 17,5% din totalul alegătorilor, votul cetățenilor aflați în afara țării a influențat semnificativ distribuția mandatelor în viitorul Parlament. Fără voturile diasporei, Partidul Acțiune și Solidaritate ar fi obținut 48 de mandate (55 conform rezultatului național), Blocul electoral patriotic al Socialiștilor, Comuniștilor, Inima și Viitorul Moldovei – 31 (26), Blocul electoral „Alternativa” – 10 (8), Partidul Nostru și Partidul „Democrația Acasă” – câte 6 (fără modificări).

Imaginea 7. Rezultatele votului la secțiile din străinătate

#	Concurent electoral	Voturi în diaspora
1	 Partidul Acțiune și Solidaritate 27,6% din totalul de voturi obținute	218 503 voturi 78,61%
2	 Partidul "Democrația Acasă" 16,1%	14 235 5,12%
3	 Coaliția pentru Unitate și Bunăstare 14,0%	1 867 0,67%
4	 Andrei Năstase 10,0%	1 336 0,48%
5	 Alianța Liberalilor și Democraților pentru Europa 13,5%	481 0,17%
6	 Olesia Stamate 9,7%	508 0,18%
7	 Partidul Social Democrat European 8,9%	1 337 0,48%
8	 Partidul Național Moldovenesc 15,0%	724 0,26%
9	 Blocul electoral patriotic al Socialiștilor, Comuniștilor, Inima și Viitorul Moldovei 3,7%	13 979 5,03%
10	 Blocul electoral "Alternativa" 4,6%	5 780 2,08%
11	 Mișcarea "Respect Moldova" 5,3%	539 0,19%
12	 Blocul electoral "Împreună" 14,4%	723 0,26%
13	 Liga Orașelor și Comunelor 11,4%	696 0,25%
14	 Alianța pentru Unirea Românilor 20,4%	327 0,12%
15	 Victoria Sanduța 12,9%	368 0,13%
16	 Alianța "Moldovenii" 7,9%	276 0,10%
17	 Blocul Unirea Națiunii 8,3%	66 0,02%
18	 Partidul "Noua Opțiune Istorică" 9,9%	140 0,05%
19	 Partidul Liberal 18,9%	301 0,11%
20	 Uniunea Creștin-Socială din Moldova 11,8%	216 0,08%
21	Tatiana Crețu 17,3%	276 0,10%
22	 Partidul Nostru 15,6%	15 285 5,50%

NOTĂ ANALITICĂ:

Votarea peste hotare la alegerile din Republica Moldova: pro și contra

/Publicat la 19 mai 2025/

I. Introducere

În contextul apropierii alegerilor parlamentare din 2025 și al unei mobilizări tot mai active la vot a cetățenilor moldoveni aflați peste hotare, exercitarea drepturilor electorale ale acestora rămâne un subiect de interes major în spațiul public și politic.

În acest sens, un grup de deputați ai Blocului Comuniștilor și Socialiștilor (BCS) a înregistrat un proiect de lege care propune modificări semnificative privind modul de organizare a votului în străinătate. Inițiativa legislativă ridică multiple semne de întrebare privind compatibilitatea sa cu principiile constituționale și cu standardele internaționale în domeniul electoral, motiv pentru care se impune o analiză critică din perspectiva drepturilor fundamentale ale alegătorilor și a funcționalității procesului democratic.

II. Context

Atitudinea diferitelor partide politice față de votul cetățenilor moldoveni aflați în străinătate depinde, de obicei, de preferințele majorității votanților din afara țării, manifestate la ultimele scrutine. Formațiunile care se bucură de suportul masiv al alegătorilor moldoveni din străinătate pledează pentru înlăturarea oricăror bariere în exercitarea dreptului de vot al acestora, inclusiv prin metode alternative – votul electronic sau prin poștă. Pe de altă parte, partidele care nu se bucură de cele mai înalte cote în preferințele electorale ale așa-zisei „DIASPORE”, precum și susținătorii acestora, invocă tot felul de argumente pentru a îngreuna exercitarea votului peste hotare sau chiar pentru a-l interzice.

Drept exemplu pentru confirmarea afirmațiilor de mai sus servesc pledoariile unor formațiuni care în perioada de până în 2014, când numărul cetățenilor moldoveni aflați la munci în Federația Rusă era estimat a fi de aproximativ 600-700 mii, insistau pe deschiderea a cât mai multe secții de votare în această țară – până peste 150. După introducerea sancțiunilor internaționale împotriva Rusiei numărul moldovenilor în această țară s-a dedus de aproximativ 8-9 ori și aceleași partide și-au schimbat atitudinea, pledând pentru limitarea dreptului de vot al „Diasporei”, pe motiv că aceasta s-a deplasat în Europa. Ultimul demers oficial în sensul limitării drepturilor electorale ale cetățenilor moldoveni aflați peste hotare este Proiectul de lege nr.102 pentru modificarea Codului Electoral al Republicii Moldova nr.325/2022 (art.39, 78, 86, 86¹), înregistrat în Parlament de către un grup de

deputați comuniști, în martie 2025. Din acest demers se poate presupune că drepturile electorale ale cetățenilor moldoveni aflați peste hotare au devenit subiectul luptei partidelor politice, care scot în prim plan factori de oportunitate privind modificarea legislației electorale și nu cei de drept, pledând în mod deschis în favoarea re-ponderării arbitrare a rezultatelor finale ale scrutinelor electorale.

III. Principalele prevederi ale inițiativei de revizuire a normelor privind votul în străinătate

La 28 martie 2025 un șir de deputați ai fracțiunii Blocului Comuniștilor și Socialiștilor (BCS), a înregistrat proiectul de lege pentru modificarea Codului electoral. Prevederile proiectului BCS se referă la revizuirea procedurilor existente privind votarea peste hotare, ținând în limitarea drepturilor electorale ale cetățenilor moldoveni din străinătate. De fapt, proiectul atentează la normele constituționale, la cele legale, precum și a standardelor europene în domeniul electoral, acoperindu-se ce referințe la jurisprudența CEDO. În continuare, de o manieră sintetică, sunt expuse principalele prevederi ale proiectului BCS, cu argumentele invocate de către autori:

- **înregistrarea obligatorie** a cetățenilor aflați peste hotare, care doresc să voteze în afara țării, în evidențele consulare ale misiunilor diplomatice ale Republicii Moldova din statul de reședință;
- **neincluderea în listele electorale** pentru votul în afara țării a cetățenii neînregistrați în evidențele consulare (proiectul nu specifică dacă se au în vedere și listele suplimentare). Scopul înregistrării consulare este verificarea statutului legal al cetățeanului în statul respectiv și de a confirma reședința permanentă sau temporară;
- **excluderea dreptului la vot** cu acte expirate;
- **numărarea separată** a voturilor exprimate în străinătate și prezentarea într-un raport distinct al Comisiei Electorale Centrale (CEC);
- **neadmiterea afectării directe** a voturilor exprimate peste hotare a rezultatelor finale a alegerilor parlamentare naționale;
- **considerarea voturilor** exprimate peste hotare într-o proporție determinată de participarea alegătorilor din țară, în baza unui coeficient stabilit de CEC și aprobat de Parlament;

- **stabilirea principiilor** privind dreptul la vot peste hotarele țării conform echilibrului drepturilor DIASPOREI prin prisma priorității interesului cetățenilor rezidenți, așa cum a fost confirmat în jurisprudența CEDO;
- **respectarea principiilor echității electorale**, stabilite în cauza Sitaropoulos vs. Grecia (CEDO, 2012), care subliniază că statele au dreptul să reglementeze votul diasporei în funcție de interesele naționale și de impactul asupra alegerilor.

IV. Drepturilor electorale ale cetățenilor, puterea votului și neadmiterea votului multiplu

Constituția Republicii Moldova consacră principiul votului egal, iar jurisprudența Curții Constituționale confirmă obligația statului de a asigura accesul efectiv la vot pentru toți cetățenii, inclusiv cei din diaspora, indiferent de domiciliu sau reședință. Sistemul informațional „Alegeri” și Registrul de stat al alegătorilor garantează unicitatea votului prin identificare electronică, eliminând riscul votului multiplu și consolidând integritatea și egalitatea procesului electoral.

4.1. Constituția și Codul electoral despre drepturile electorale

Fiecare vot exprimat are aceeași valoare juridică, indiferent dacă este exercitat în țară sau în afara acesteia, reflectând principiul votului egal consacrat de legea supremă. Drepturile electorale ale cetățenilor Republicii Moldova sunt stipulate în mod expres în Constituția Republicii Moldova și dezvoltate în Codul electoral. De-a lungul ciclurilor electorale, Curtea Constituțională a adoptat un șir de hotărâri îndreptate spre neadmiterea îngrădirii oricăror drepturi electorale ale cetățenilor, iar Parlamentul a intervenit, în acest sens, cu amendamentele necesare la legislația electorală pentru asigurarea conformității prevederilor legii electorale celor constituționale.

Astfel, Articolul 38 din Constituție, intitulat „Dreptul de vot și dreptul de a fi ales” stabilește cinci principii de bază ale dreptului electoral, afirmând următoarele: *„Voința poporului constituie baza puterii de stat. Această voință se exprimă prin alegeri libere, care au loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat”*. Respectiv, Codul electoral dedică câte un articol special explicării desfășurate a fiecărui din cele cinci principii menționate. Pentru necesitățile studiului de față ne vom referi doar la Articolul 4 al legii electorale, intitulat „Vot egal”, care specifică: *„În cadrul oricărui scrutin, fiecare alegător are dreptul la un singur vot. Fiecare vot are putere juridică egală”*.

4.2. Codul bunelor practici în materie electorală privind puterea juridică egală a voturilor

Prevederile constituționale menționate mai sus sunt în deplină concordanță cu Codul bunelor practici în materie electorală al Comisiei de la Veneția (CV), care în Raportul explicativ (pagina 22) definește egalitatea votului după cum urmează: *„Egalitatea în materie electorală cuprinde o varietate de aspecte... Principiile care trebuie respectate în toate cazurile sunt egalitatea numerică a voturilor, egalitatea în ceea ce privește forța electorală și egalitatea șanselor”*.

4.3. Hotărâri ale Curții Constituționale privind drepturile electorale

În conformitate cu jurisprudența Curții Constituționale și cu regimul constituțional al drepturilor electorale, statul are obligația de a asigura înregistrarea pasivă a alegătorilor, iar neînscrierea acestora în listele electorale nu poate constitui un impediment la exercitarea dreptului de vot.

Aplicarea corectă a prevederilor Codului electoral referitoare la drepturile alegătorilor a întâmpinat diverse probleme. De exemplu, limitarea dreptului la vot al cetățenilor prin impunerea includerii obligatorii a acestora în listele electorale a fost examinată de Curtea Constituțională (CC) imediat după adoptarea primului Cod electoral, în 1997. În acest sens, CC a adoptat Hotărârea nr. 15 din 27 mai 1998, efectuând controlul constituționalității legii electorale în ansamblu, în care a stabilit că fiind neconstituțională sintagma *„pe baza vizei de reședință”* din art. 39 alin. (6) a vechiului Cod electoral, care prevedea următoarele: *„Alegătorul poate fi înscris numai într-o singură listă electorală și la o singură secție de votare pe baza vizei de reședință”*, subliniind că sintagma menționată *„contravine art. 38 alin. (2) din Constituție, potrivit căruia cetățenii Republicii Moldova au dreptul de vot, și deci de a fi înscrși în listele electorale, de la vârsta de 18 ani, excepție făcând cei puși sub interdicție în modul stabilit de lege”*.

În argumentarea sa, CC a făcut referință și la propria-i Hotărâre nr. 16 din 19 mai 1997 privind controlul constituționalității unor dispoziții ale Regulamentului cu privire la modul de perfectare și eliberare a actelor de identitate ale Sistemului național de pașapoarte, stabilind că: *„Curtea Constituțională nu contestă necesitatea înregistrării și evidenței populației în stat. În același timp, Curtea Constituțională menționează că formele și metodele acestora nu trebuie să vină în contradicție cu art. 27 alin. (2) din Constituție, care stipulează: „Oricărui cetățean al Republicii Moldova îi este asigurat dreptul de a-și stabili domiciliul sau reședința în orice localitate din țară, de a ieși, de a emigra și de a reveni în țară”*. De aceea includerea în normele legale a unor clauze ce conțin obligativitatea obținerii «vizei de reședință» sau a «vizei de domiciliu» este neconstituțională. În acest sens, CC a enumerat un șir exhaustiv de factori, limitativi: *„Exercițiul unor drepturi sau a unor libertăți, conform art. 54 din Constituție, poate fi restrâns numai prin lege și dacă se impune după caz pentru: a) apărarea siguranței naționale, a ordinii, a sănătății ori a moralei publice, a*

drepturilor și libertăților cetățenilor; b) desfășurarea anchetei penale; c) prevenirea consecințelor unei calamități naturale ori avarii”. Respectiv, putem deduce că neîncluderea, din varii motive, a cetățenilor cu drept de vot în listele electorale nu-i poate împiedica să-și exercite dreptul de vot.

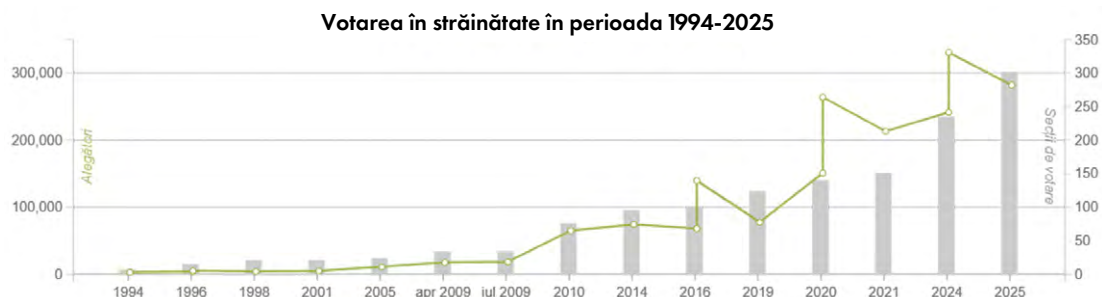
Cele două hotărâri ale Curții Constituționale, menționate mai sus, stabilesc clar că în Republica Moldova tipul de înregistrare a alegătorilor este unul pasiv, însemnând că este obligația instituțiilor statului să includă cetățenii în listele electorale, imediat ce aceștia împlinesc 18 ani. În statele care practică tipul de înregistrare activă a alegătorilor, cetățenii au obligația să întreprindă acțiuni concrete, prevăzute în mod expres de legislație, pentru a se înregistra ca votanți, evident, dacă sunt eligibili. Respectiv, pentru cetățenii moldoveni, care nu au domiciliu sau reședință permanentă, este prevăzută includerea acestora în listele electorale suplimentare la prezența în secțiile de votare chiar în ziua alegerilor, astfel de articole au existat în toate legile electorale adoptate în Republica Moldova de la declararea independenței. Este adevărat că acest lucru este posibil doar atunci când întreaga țară reprezintă o singură circumscripție electorală, cum de fapt este în cazul alegerilor parlamentare, prezidențiale și referendumurilor republicane.

Implementarea Sistemului informațional automatizat de stat „Alegeri” și constituirea Registrului de stat al alegătorilor asigură unicitatea votului exprimat de fiecare cetățean, indiferent de prezența domiciliului, reședinței sau locul exercitării votului, excluzând în mod efectiv posibilitatea votului multiplu prin identificarea electronică unică și înregistrarea în timp real a prezenței la vot. Digitalizarea etapelor procesului electoral consolidează caracterul egal și transparent al votului, garantând aplicarea efectivă a normelor constituționale și contribuind la creșterea încrederii publice în integritatea alegerilor.

V. Evoluția normelor legale privind asigurarea dreptului la vot peste hotarele țării

Pe fondul creșterii continue a numărului cetățenilor Republicii Moldova aflați peste hotare, temporar sau permanent, statul a dezvoltat progresiv cadrul legal pentru garantarea exercitării dreptului de vot în afara teritoriului național. De la organizarea inițială a votării doar în cadrul misiunilor diplomatice (1992–1996), legislația a evoluat către recunoașterea deplină a drepturilor electorale ale diasporei ca principiu legal (1997–2009) și, ulterior, către extinderea posibilităților de vot prin deschiderea de secții în afara misiunilor oficiale (din 2010). Începând cu 2017, au fost instituite criterii obiective pentru constituirea secțiilor de votare în străinătate, iar Codul electoral adoptat în 2022 a consolidat aceste mecanisme prin indicatori numerici clari și o procedură formalizată, asigurând astfel o abordare transparentă, proporțională și adaptată distribuției reale a cetățenilor moldoveni aflați peste hotare.

Imaginea de mai jos arată evoluția numărului secțiilor de votare deschise peste hotare și numărul de participanți la alegeri.

Sursa: ALEGERI.MD

5.1. Perioada 1992 – 1996. **Votarea peste hotare în misiunile diplomatice**

Primul act normativ care se referea în mod expres la votarea peste hotare a fost Legea nr. LP1040/1992 din 26.05.1992 cu privire la referendum, articolul 17 a căreia prevedea următoarele: *„Listele de cetățeni care au plecat temporar în alte țări se întocmesc la secțiile de votare de pe lângă reprezentanțele Republicii Moldova în străinătate pe baza datelor furnizate de conducătorii instituțiilor respective”*.

Un an și jumătate mai târziu, la 14 octombrie 1993 a fost adoptată Legea nr. 1609-XII privind alegerea Parlamentului, articolul 24 al căreia prevedea: *„Pe lângă misiunile diplomatice și oficiile consulare ale Republicii Moldova se organizează câte o secție de votare pentru colaboratorii acestor reprezentanțe și membrii familiilor lor, precum și pentru cetățenii Republicii Moldova aflați în țările respective. Aceste secții de votare aparțin circumscripției electorale a municipiului Chișinău”*.

Legea nr. 833-XIII din 16.05.1996 privind alegerile pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova, prin Articolul 13(5), a extins dreptul de vot peste hotare stabilind că prevedea că *„Pe lângă misiunile diplomatice și oficiile consulare ale Republicii Moldova, se organizează câte o secție de votare pentru colaboratorii acestor reprezentanțe și membrii familiilor lor, precum și pentru cetățenii Republicii Moldova aflați în țările respective, indiferent de numărul lor. Aceste secții de votare aparțin circumscripției electorale a municipiului Chișinău”*.

5.2. Perioada 1997 – 2009. **Votarea peste hotare – soluție de principiu**

Vechiul Codul electoral, adoptat prin Legea nr. 1381 din 21-11-1997, care a avut menirea principală să standardizeze normelor și procedurilor electorale pentru toate tipurile de alegeri,

în baza celor trei legi menționate, a ridicat drepturile electorale a cetățenilor aflați peste hotare în rang de principiu. Respectiv, Articolul 2 al Codului menționat, intitulat „Principiile participării la alegeri”, prevedea deja că: *„Cetățenii Republicii Moldova care domiciliază în afara țării beneficiază de drepturi electorale depline în condițiile prezentului cod. Misiunile diplomatice și oficiile consulare sunt obligate să creeze condiții pentru ca cetățenii să-și exercite liber drepturile lor electorale.”*

5.3. Perioada 2010 – 2016. Votarea peste hotare și în afara misiunilor diplomatice

O nouă fază în extinderii dreptului de vot a cetățenilor aflați peste hotare a început în 2010. Punctul de pornire a fost elaborarea în acea perioadă a studiului experților Comisiei de la Veneția și a Consiliului Europei, intitulat „REPORT ON OUT-OF-COUNTRY VOTING” (Raport privind votarea în străinătate), publicat un an mai târziu, în 2011. În procesul de elaborare a studiului, unul dintre autorii acestuia – Josette Durrieu, co-raportor al Adunării Parlamentare a Consiliului Europei (APCE) pentru Moldova de-a lungul a 15 ani, a comunicat foarte intens cu experții și reprezentanții clasei politice moldovenești, inclusiv pe marginea subiectelor electorale, împărtășind experiența internațională privind votarea peste hotare.

Comunicarea s-a materializat în adoptarea Legii nr. 119 din 18-06-2010 prin care au fost introduse modificări în Codul electoral, inclusiv referitoare la extinderea posibilităților de a vota peste hotare (vezi punctul 17). Autorii amendamentelor s-au inspirat, în special, din exemplul concret al Bulgariei, legislația electorală a căreia prevedea obligativitatea deschiderii secțiilor de votare în orice colț al lumii, la solicitare a cel puțin 20 de cetățeni bulgari (vezi pagina 25 din studiul **Voting from Abroad. The International IDEA Handbook 2007**). Respectiv, în Codul electoral a fost introdus Articolul 29¹, intitulat „Particularitățile constituirii și funcționării secțiilor de votare din străinătate și a birourilor electorale ale secțiilor de votare din străinătate”, care prevedea următoarele:

- În cazul alegerilor parlamentare și al referendumului republican, pe lângă misiunile diplomatice și oficiile consulare ale Republicii Moldova se organizează una sau mai multe secții de votare pentru alegătorii care se află în străinătate la data alegerilor.
- În afară de secțiile de votare [de pe lângă misiunile diplomatice], vor fi organizate, cu acordul autorităților competente ale țării respective, secții de votare și în alte localități. Organizarea acestor secții de votare se stabilește de Comisia Electorală Centrală, la propunerea Guvernului, în colaborare cu Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene și cu alte autorități ale administrației publice centrale, în baza înregistrării prealabile a cetățenilor aflați în străinătate. Regulamentul privind înregistrarea prealabilă se aprobă de Comisia Electorală Centrală.

5.4. Perioada 2017 – prezent. Criterii pentru deschiderea secțiilor de votare în străinătate

În 2017 a fost modificat sistemul electoral cu scopul trecerii de la sistemul electoral proporțional absolut la cel mixt (paralel) pentru alegerea Parlamentului. În procesul de revizuire a Codului electoral (Legea nr. 154 din 20-07-2017), au fost revizuite și articolele referitoare la votarea peste hotare, fiind introduse criterii pentru deschiderea secțiilor în străinătate, pentru a satisface mai plenar cerințele cetățenilor aflați peste hotare. Articolul 29¹ a fost completat cu alineatul (3¹), având următorul conținut: „La deschiderea secțiilor de votare din străinătate se va ține cont de următoarele criterii: a) informațiile deținute de către misiunile diplomatice și oficiile consulare ale Republicii Moldova din țările de reședință; b) informațiile deținute de către autoritățile publice centrale, inclusiv datele statistice oficiale relevante; c) informațiile obținute în rezultatul înregistrării prealabile a cetățenilor aflați în străinătate, conform procedurii stabilite printr-un regulament aprobat de Comisia Electorală Centrală; d) numărul de alegători care au participat la scrutinul precedent”. Modificările ulterioare, operate în Codul electoral, au precizat primele trei criterii din cele menționate, excluzându-l pe ultimul (vezi Legea nr. 113 din 15-08-2019, punctul 11.)

Noul Cod electoral din 2022 a preluat criteriile menționate pentru deschiderea secțiilor de votare în străinătate, consolidându-le cu indicatori numerici. În aceste sens, Articolul 39 al Codului, intitulat „Particularitățile constituirii și funcționării secțiilor de votare din străinătate și a birourilor electorale ale secțiilor de votare din străinătate”, prevede următoarele:

- în afară de secțiile de votare [de pe lângă misiunile diplomatice], cu acordul autorităților competente ale țărilor respective, pot fi organizate secții de votare pentru o localitate sau mai multe localități în care, conform datelor Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene, se află temporar sau domiciliază permanent cel puțin 500 de alegători cetățeni ai Republicii Moldova;
- Constituirea secțiilor de votare se stabilește de către Comisia Electorală Centrală, cu avizul prealabil al Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene privind îndeplinirea condiției ce vizează obținerea acordului autorităților competente ale țării respective și posibilitatea asigurării din punct de vedere tehnic și logistic a procesului de votare;
- Temeiul de bază pentru constituirea secțiilor de votare este dinamica participării alegătorilor la secțiile de votare din străinătate la ultimele 3 scrutine, ținând cont complementar de datele înregistrării prealabile a cetățenilor Republicii Moldova aflați în străinătate și informațiile prezentate de Ministerul Afacerilor Externe cu privire la nu-

mărul și locul aflării cetățenilor Republicii Moldova în străinătate (colectate în baza evidenței consulare sau a altor date relevante).

- Regulamentul privind constituirea secțiilor de votare peste hotare și regulamentul privind înregistrarea prealabilă se aprobă de către Comisia Electorală Centrală.

Din cele expuse mai sus, putem concluziona că asigurarea posibilității votării peste hotare pentru cetățenii din Republica Moldova a evoluat constant, fără sincope, ținând cont de drepturile electorale a cetățenilor, experiența internațională și capacitățile administrative și financiare pentru deschiderea mai multor secții de votare în străinătate, în afara misiunilor diplomatice.

VI. Experiența internațională și jurisprudența CEDO

În majoritatea statelor democratice, tendința generală în materie de exercitare a dreptului de vot de către cetățenii aflați în afara granițelor este una de liberalizare progresivă. Tot mai multe țări recunosc importanța participării politice a diasporei și elimină treptat restricțiile legate de durata absenței din țară, condiționarea domiciliului anterior sau justificarea imposibilității de a reveni pentru a vota. În ultimii 15 ani numărul statelor care oferă posibilitatea cetățenilor aflați peste hotare să voteze la diferite tipuri de alegeri mai mult decât s-a dublat, crescând de la aproximativ 60, în 2010, până la peste 140 țări, în 2025, ceea ce reprezintă aproximativ $\frac{3}{4}$ din statele membre ale ONU. Există variații considerabile între țări în ceea ce privește eligibilitatea alegătorilor, modalitățile de vot. Astfel, state precum Canada, Regatul Unit sau Grecia au revizuit în ultimii ani normele restrictive, extinzând accesul la vot pentru cetățenii stabiliți peste hotare. În paralel, se diversifică metodele de vot — prin corespondență, în secții deschise la misiunile diplomatice, ori chiar online, pentru a facilita participarea electorală indiferent de distanță. Totuși, există și state care păstrează un regim mai strict, limitând dreptul de vot peste hotare doar la anumite categorii de cetățeni sau impunând condiții administrative suplimentare. Documentele de referință în examinarea fenomenului extinderii votării peste hotare sunt Raportul privind votarea în străinătate, aprobat de Comisia de la Veneția pe 16 iunie 2011, și hotărârea CEDO în Cazul Sitaropoulos și Giakoumopoulos vs. Grecia, precum și un șir de studii ale unor organizații internaționale.

După alegerile prezidențiale din 30 octombrie – 13 noiembrie 2016, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a adoptat Hotărârea nr.34 din 13.12.2016 în care a făcut referință la jurisprudența CEDO, subliniind că dreptul la vot nu este unul absolut, fiind exercitat în condițiile legii. Respectiv, „egalitatea votului nu presupune obligativitatea exercitării acestuia în condiții identice atât în țară, cât și peste hotare, or, cetățenii din țară și din afara ei se află în situații juridice diferite”.

6.1. Principalele prevederi ale raportului Comisiei de la Veneția privind votul în străinătate

Raportul privind votarea în străinătate, întocmit sub egida Comisiei de la Veneția, conține o constatarea generală, care se referă la faptul că dreptul de vot al persoanelor aflate în străinătate este o problemă foarte complexă. Acest drept este o chestiune de principiu, de aceea, dacă guvernele acceptă să acorde dreptul de vot acestei categorii specifice de cetățeni, atunci ar trebuie să aibă în vedere faptul că există trei categorii de cetățeni aflați în străinătate:

- cetățeni care se regăsesc în străinătate în ziua alegerilor întâmplător, din motive de afaceri sau personale;
- cetățeni care, în scopuri academice sau de angajare, se regăsesc în străinătate pentru o anumită perioadă de timp, locuind acolo;
- cetățenii care locuiesc în străinătate pentru o perioadă mai îndelungată și care pot avea dublă cetățenie, locuind permanent în țările gazdă.

Având în vedere că cele trei categorii menționate trebuie să fie tratați ca având drepturi egale, Raportul Comisiei de la Veneția evită să utilizeze noțiunea de "Diasporă" pentru alegătorii oricărui stat, aflați peste hotare. În același timp, Raportul încurajează statele membre ale Consiliului Europei să permită cetățenilor lor aflați în străinătate cea mai largă gamă de posibilități pentru a participa la procesul electoral, invocând prevederile paragrafului 7 al Rezoluției APCE nr. 1459 (2005): **„Având în vedere importanța dreptului de vot într-o societate democratică, țările membre ale Consiliului Europei ar trebui să permită cetățenilor lor care locuiesc în străinătate să voteze în timpul alegerilor naționale, ținând cont de complexitatea diferitelor sisteme electorale. Acestea ar trebui să ia măsuri adecvate pentru a facilita exercitarea acestor drepturi de vot pe cât posibil,... Statele membre ar trebui să coopereze între ele în acest scop și să se abțină de la plasarea de obstacole inutile în calea exercitării efective a drepturilor de vot ale cetățenilor străini care locuiesc pe teritoriile lor”**.

Raportul subliniază, de asemenea, că nu există practici unice pentru acordarea dreptului de vot peste hotare. Abordările diferite au la bază un șir de factori ce țin de interpretarea, adesea arbitrară, a unor expresii, precum: **„temporar aflați peste hotare”**; **„rezidenți peste hotare”**; „fragilitatea legăturii cu țara de origine”, etc. Acest gen de abordări și interpretări își găsesc continuitatea în încercările de a stabili limite bazate pe anumite „legături juridice”, cum ar fi: a) locul nașterii în țara de origine sau în afara acesteia; b) reședința actuală și anterioară; c) durata perioadei de reședinței peste hotare; d) existența proprietăților în țara de origine sau peste hotare;

- achitarea impozitelor, etc.

În consecință, limitările impuse de anumite state se rezumă la: a) înregistrarea pe o listă electorală consulară în baza unei scrisori; b) înregistrarea în municipalitatea de origine; c) prezentarea unei cărți de alegător, în cazul statelor cu sistem activ de înregistrare a alegătorilor; d) prezentarea unui pașaport sau a unui permis de ședere, etc.

6.2. Jurisprudența CEDO în cazul în Cazul Sitaropoulos și Giakoumopoulos vs. Grecia

Cazul Sitaropoulos și Giakoumopoulos vs. Grecia, soluționat de Marea Cameră a Curții Europene pentru Drepturile Omului la 15 martie 2012, abordează problema accesului la vot pentru cetățenii unui stat, care locuiesc în afara granițelor acestuia. Plângerea a fost formulată de doi cetățeni greci, funcționari ai Consiliului Europei, care au reclamat imposibilitatea de a-și exercita dreptul de vot la alegerile parlamentare din Grecia din septembrie 2007, în condițiile în care locuiau legal în Franța. Refuzul autorităților elene de a le asigura posibilitatea de a vota de la distanță a fost justificat prin lipsa cadrului normativ necesar organizării votului în afara teritoriului național¹.

Acest caz reprezintă un precedent important în analiza obligațiilor pozitive ale statelor în garantarea dreptului de vot al cetățenilor aflați peste hotare. Deși Curtea nu a constatat o încălcare a Convenției Europene a Drepturilor Omului, hotărârea evidențiază tensiunea dintre voința politică declarativă a statului și implementarea efectivă a măsurilor legale, care să permită participarea electorală în străinătate.

Refuzul Greciei de a deschide secții de votare în străinătate a avut la bază lipsa unei legi menite să concretizeze prevederile articolele 54(4) și 108 ale Constituția Greciei, care stipulau acest lucru:

- **Condițiile care guvernează exercitarea dreptului de vot de către persoanele care locuiesc în afara țării pot fi stabilite prin lege, adoptată cu o majoritate de două treimi din numărul total al membrilor parlamentului.** În ceea ce privește aceste persoane, principiul organizării simultane a alegerilor nu exclude exercitarea dreptului lor de vot prin corespondență sau prin alte mijloace adecvate, cu condiția ca numărarea voturilor și anunțarea rezultatelor să se efectueze simultan ca în interiorul țării.
- **Statul are obligația să manifeste grijă față situația grecilor emigranți și la menținerea legăturilor acestora cu patria.** Statul se va ocupa, de asemenea, de educația și de promovarea socială și profesională a grecilor care lucrează în afara statului. Legea va stabili modalitățile de organizare, funcționare și competențe

ale Consiliului Mondial al Elenilor din Afara Regatului Unit, a cărui misiune este de a permite exprimarea deplină a elenismului în întreaga lume.

Respectiv, reclamanții au insistat că incapacitatea lor de a vota la locul lor de reședință a constituit încălcarea Articolul 3 din Protocolul nr. 1 al Convenției pentru Apărare Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale, care prevede: „Înaltele părți contractante se angajează să organizeze, la intervale rezonabile, alegeri libere cu vot secret, în condițiile care asigură libera exprimare a opiniei poporului cu privire la alegerea corpului legislativ.” Inițial, în hotărârea sa din 8 iulie 2010, Camera a constatat:

- **încălcarea** articolului 3 din Protocolul nr. 1, considerând că această cauză nu privea recunoașterea dreptului de vot al reclamanților ca atare, care era recunoscut de Constituția elenă, ci mai degrabă lipsa prevederilor clare privind exercitarea acestui drept de către resortisanții greci care locuiesc în străinătate. În această privință, Camera a observat că articolul 51 § 4 din Constituția elenă, adoptat în 1975 și clarificat în timpul revizuirii constituționale din 2001, împuternicește legiuitorul să precizeze condițiile în cauză. De fapt, reclamanții aveau opțiunea de a călători în Grecia pentru a vota;
- **inexistența** obligației de a garanta dreptul de vot la alegerile parlamentare pentru alegătorii care locuiesc în străinătate, dar prevederea constituțională în cauză (articolul 51 § 4) nu poate rămâne inaplicabilă la nesfârșit, lipsind conținutul și intenția autorilor săi de orice valoare normativă. La 35 de ani (la momentul pronunțării hotărârii) de la adoptarea articolului 51 § 4, legiuitorul grec încă nu pusese în aplicarea acestuia;
- neadoptarea unei legislații care să dea efect practic drepturilor de vot pentru expatriați era susceptibilă să constituie un tratament inechitabil față de cetățenii greci care locuiesc în străinătate – în special cei care locuiesc la o distanță considerabilă – în comparație cu cei care locuiesc în Grecia.

În consecință, în contrast cu decizia Camerei, Marea Cameră a ajuns la concluzia că deși statul grec nu a adoptat legislația necesară pentru a permite votul cetățenilor săi din străinătate, această omisiune nu a constituit, în sine, o încălcare a esenței dreptului de vot prevăzut de articolul 3 din Protocolul nr. 1 al Convenției Europene a Drepturilor Omului.

Ulterior acestei decizii, Grecia a adoptat în anul 2019 o lege care permite exercitarea dreptului de vot în străinătate pentru cetățenii greci rezidenți peste hotare, însă cu anumite condiții restrictive privind perioada de ședere în țară și obligația de a avea legături fiscale active cu statul elen. În iulie 2023, Parlamentul Greciei a eliminat aceste restricții considerate discourage pentru participarea electorală a diasporei. În plus, în 2024, Grecia a introdus

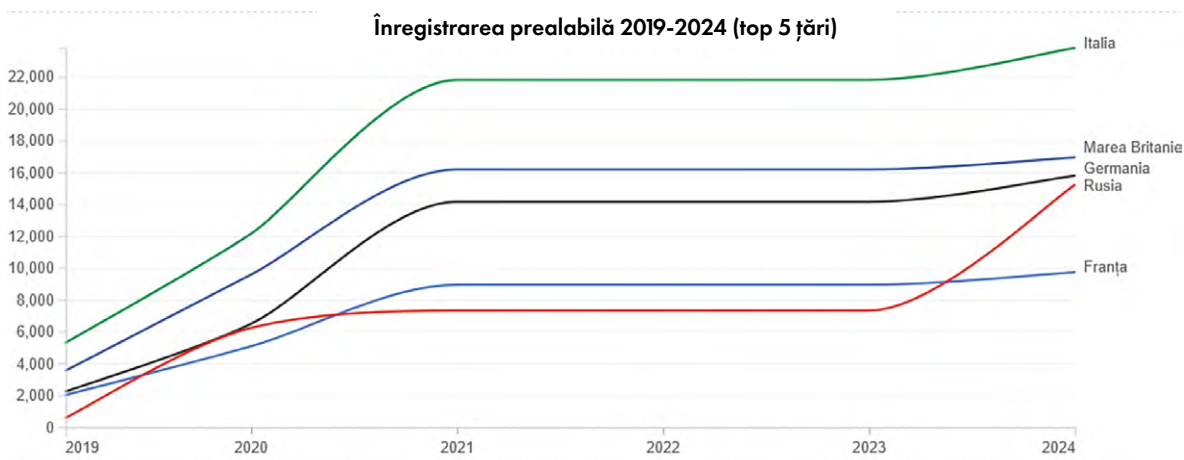

pentru prima dată votul prin corespondență, permițând cetățenilor să voteze fără a fi necesară prezența fizică în secțiile de votare, atât în țară, cât și în străinătate.

VII. Prevederile proiectului BCS contravin normelor legislației naționale

Analiza prevederilor proiectului BCS scoate în evidență un șir de inconsistențe din punct de vedere a Constituției și legislației electorale a Republicii Moldova:

- **Impunerea înregistrării obligatorii pentru cetățenii aflați peste hotare, în evidențele consulare ale misiunilor diplomatice ale Republicii Moldova din țările de reședință** contravine sistemului pasiv de înregistrare a alegătorilor, fixat în Codul electoral și consfințit de hotărârea Curții Constituționale conform căreia neînscierea alegătorilor în listele electorale nu poate constitui un impediment la exercitarea dreptului de vot. Republica Moldova utilizează înregistrarea prealabilă on-line a alegătorilor aflați peste hotare doar în scopul estimării numărului aproximativ de alegători în anumite zone geografice cu scopul amplasării secțiilor de votare la îndemâna potențialilor votanți. Înregistrarea sau neînregistrarea alegătorilor prezenți la o secție de votare sau alta nu poate afecta dreptul de vot al cetățeanului.

Sursa: ALEGERI.MD

Experiența din ultimii 15 ani a demonstrat că misiunile diplomatice ale Republicii Moldova nu au informații exacte despre numărul secțiilor de votare care urmează a fi deschise peste hotare, localitățile și adresa amplasării acestora până când chestiunile respective sunt soluționate prin negocieri cu autoritățile țării gazdă, iar Guvernul și CEC soluționează problemele administrative;

- **Impunerea verificării statutului legal al cetățenilor moldoveni în străinătate**, pentru a fi incluși în listele de alegători, nu intră în competența misiunilor diplomatice ale Republicii Moldova, cu atât mai mult o astfel de verificare nu poate îngreuna dreptul de vot. Potrivit standardelor stabilite de Comisia de la Veneția, OSCE/ODIHR, dreptul de vot este legat de cetățenie, nu de statutul de rezidență legală în țara gazdă. Prin urmare, condiționarea exercitării dreptului la vot de obținerea unui statut administrativ sau juridic într-un stat străin (e.g., viză, permis de ședere, rezidență) ar constitui o restricție nejustificată și discriminatorie, care afectează în mod disproporționat cetățenii temporari sau precar stabiliți peste hotare.;
- **excluderea dreptului la vot cu acte expirate** poate fi considerată o propunere ce merită luată în atenție. De fapt, dreptul de vot ar trebuie să depindă doar de identificarea fără echivoc a persoanei ce figurează în Registrul de stat al alegătorilor și nu de expirarea actelor de identitate. Respectiv, această propunere comportă riscuri de acuzații la adresa autorităților că ar îngreuna intenționat dreptul de vot al unor cetățeni. De exemplu, liderul Blocului Victoria, Ilan Șor, și-a pierdut dreptul de vot pasiv, după ce a fost condamnat la privațiune de libertate în cazul „furtului miliardului”, dar cu toate acestea deține dreptul de vot activ, adică nu poate fi ales, dar are dreptul la vot. Recent, justiția din Republica Moldova i-a anulat actele de identitate ale lui Ilan Șor, dar această decizie nu-i poate anula dreptul la vot;
- **impunerea numărării separate a voturilor exprimate în străinătate și prezentarea într-un raport distinct al Comisiei Electorale Centrale (CEC)** este de prisos, fiind deja prevăzută de legislație și aplicată în practică, întrucât, potrivit art. 35 alin. (12) din Codul electoral, Comisia Electorală Centrală constituie un consiliu electoral distinct pentru secțiile de votare din afara țării, iar rezultatele acestora sunt centralizate separat și publicate transparent pe site-ul CEC.
- **impunerea neadmiterii afectării directe a voturilor exprimate peste hotare a rezultatelor finale a alegerilor parlamentare naționale** contravine principiului fundamental al egalității votului – fiecare vot contează în mod egal, consacrat de standardele internaționale (inclusiv Declarația Universală a Drepturilor Omului, art. 21) și de Constituția Republicii Moldova. De asemenea, acesta reprezintă o imixtiune în rezultatele alegerilor, fapte prevăzute a fi sancționate de Codul penal, Articolul 182(2) „Falsificarea rezultatelor votării”, cu închisoare până la 5 ani;
- **considerarea voturilor exprimate peste hotare într-o proporție determinată de participarea alegătorilor din țară, în baza unui coeficient stabilit de CEC și aprobat de Parlament** este contrară prevederilor Articolului 38 din Constituție și Articolului 4 al Codului electoral, care prevede că: „Fiecare vot are putere juridică egală”. Evident, menirea coeficientului este distorsionarea puterii juridice egale a fiecărui vot.

VIII. Prevederile proiectului BCS referitoare la drepturile Diasporei și standardele CoE

Proiectul BCS face referință la jurisprudența CEDO privind necesitatea stabilirii „drepturilor Diasporei prin prisma interesului cetățenilor rezidenți”. De fapt, nici hotărârile CEDO și nici Raportul CoE privind votarea peste hotare nu operează cu noțiunea „Diaspora”, referindu-se la trei categorii diferite de cetățeni, care se regăsesc peste hotarele țărilor a căror cetățeni sunt. Acest lucru nu este întâmplător, fiindcă și instituțiile academice care studiază fenomenul Rătăcitorilor printre națiuni subliniază că noțiunea de „Diaspora” este utilizată extensiv. Inițial, noțiunea respectivă s-a regăsit în versiunea grecească a Bibliei – Septuaginta, și s-a aplicat de-a lungul secolelor doar unor cazuri paradigmatică, în special, diasporelor evreiești, armeniești sau grecești. Adică, s-a aplicat unor comunități etnice și religioase, care în pofida voinței lor, din cauza unor circumstanțe – cuceriri de către alte popoare sau explorarea teritoriilor nepopulate, s-au pomenit în medii social-politice și culturale diferite de țara lor de origine, unde au supraviețuit de-a lungul secolelor, păstrându-și cultura și tradițiile.

8.1. Propunere BCS privind distorsionarea ponderii voturilor în Diasporă

În ultima vreme termenul „Diaspora” a ajuns să fie folosit pe larg pentru a acoperi noi situații specifice lumii actuale, globalizate. În Republica Moldova, termenul respectiv a intrat în circuit prin intermediul unor hotărâri ale Guvernului. Prima în acest sens a fost Hotărârea nr.544 din 18 august 1992 cu privire la înregistrarea Statutului Societății de colaborare cu diaspora basarabeană „Liga”. Ceva mai târziu, Guvernul a adoptat Hotărârea nr.809 din 10-07-2006 cu privire la aprobarea Programului de acțiuni pentru susținerea persoanelor originare din Republica Moldova, domiciliat peste hotare (diaspora moldovenească), pe anii 2006-2009. În aceeași ordine de idei, la 19 octombrie 2012, Guvernul a adoptat hotărârea privind constituirea Biroului Relații cu Diaspora (BRD), care și-a publicat viziunea și primul raport un an mai târziu. Respectiv, din 2012 Guvernul Republicii Moldova și-a ajustat periodic politicile promovate prin intermediul BRD, care au fost susținute de Parlament, în special, prin intermediul legii bugetului. Este de remarcat, că nicio hotărâre de Guvern și nicio lege nu abordează **problema** „drepturilor Diasporei prin prisma interesului cetățenilor rezidenți”, care ar implica necesitatea stabilirii coeficienților privind ponderea voturilor.

8.2. Despre echitatea electorală în lumina cazului Sitaropoulos vs. Grecia (CEDO, 2012)

Proiectul BCS intenționează să impună „respectarea principiilor echității electorale, stabilite în cauza Sitaropoulos vs. Grecia (CEDO, 2012), care subliniază că statele au dreptul să reglementeze votul diasporei în funcție de interesele naționale și de impactul asupra alegerilor”. Este adevărat că hotărârea CEDO în cauza menționată confirmă dreptul statelor să reglementeze votarea peste hotare. Dar este o exagerare vădită a autorilor proiectului

BCS să afirme că ar fi vorba despre impunerea respectării principiilor echității electorale, care ar justifica introducerea coeficienților de proporționalitate pentru votul Diasporei. În acest sens, este de menționat că hotărârea invocată a CEDO face referință la îndemnul Consiliul Europei adresat statelor membre să le permită cetățenilor lor care locuiesc în străinătate să participe în cea mai mare măsură posibilă la procesul electoral. Mai mult, hotărârea CEDO invocă un studiu comparativ al legislației interne din 33 de state membre ale Consiliului Europei, menționând că marea majoritate a statelor implementaseră proceduri în acest scop și face un reproș, concluzionând că Grecia nu a atins numitorul comun al statelor membre în această privință.

Așadar, echitatea electorală nu constă în limitării dreptului de vot a cetățenilor aflați peste hotare, dacă acest drept le-a fost acordat prin Constituție, ci dimpotrivă, – dreptul de vot peste hotare trebuie dezvoltat în legislația electorală pentru a putea fi aplicat efectiv. Anume în acest sens hotărârea CEDO menționează că reclamantii s-au plâns de faptul că legislativul grec nu a luat de-a lungul anilor măsurile necesare care să permită expatriaților greci să voteze la alegerile parlamentare de la locul lor actual de reședință, deși Constituția Greciei îi obliga să facă acest lucru. Prin urmare, plângerea cetățenilor greci nu se referă la recunoașterea dreptului de vot al expatriaților ca atare, al cărui principiu este deja recunoscut de articolul 51 § 4 din Constituția Greciei coroborat cu articolul 4 din Decretul prezidențial nr. 96/2007, ci, mai degrabă, se referă la condițiile care guvernează exercitarea acestui drept. Respectiv, CEDO și-a asumat sarcina să examineze dacă, în ciuda neadoptării unei legislații privind condițiile de exercitare a dreptului de vot, sistemul electoral grecesc a permis totuși „libera exprimare a opiniei poporului” și a păstrat „esența însăși a ... dreptului de vot”, așa cum prevede articolul 3 din Protocolul nr. 1.

8.3. Profilul „Diasporei” moldovenești și atențarea la drepturile electorale ale acesteia

Proiectul BCS folosește noțiunea de „Diasporă” pentru toți cetățenii moldoveni aflați peste hotare și, respectiv, îi tratează pe toți ca pe un corp comun. Asta în pofida faptului că Raportul Consiliului Europei, atrage atenția asupra cel puțin trei categorii distincte de cetățeni, care se regăsesc în străinătate: a) întâmplător, din motive de afaceri sau personale; b) o anumită perioadă, în scopuri academice; c) o perioadă mai îndelungată, având dublă cetățenie și locuind permanent în țările gazdă.

Organizația Internațională a Migrației (IOM) din cadrul ONU estimează că aproximativ 25% din populația Republicii Moldova locuiește în străinătate, echivalând cu aproximativ 1/3 din forța de muncă. În mod normal, fac parte din categoria **forței de muncă** cetățenii care au atins vârsta de 18 ani, care sunt și alegători. În acest sens, potrivit celor mai recente date ale Comisiei Electorale Centrale în Registrul de Stat al Alegătorilor sunt introduși aproximativ 3.3 milioane de cetățeni cu drept de vot, dintre care, după cum ne-am convins, aproximativ 1/3 se află peste hotare, adică – aproximativ 1.1 milioane de cetățeni. Ultima

cifră, este confirmată de estimările misiunilor diplomatice ale Republicii Moldova. Datele dezagregate ale CEC ne oferă următoarele a cetățenilor cu drept de vot:

- ~2,74 milioane (83%) sunt introduși în listele electorale de bază, fiind atribuiți unităților administrativ-teritoriale din țară, conform domiciliului/reședinței;
- ~276 mii (8.4%) cetățeni cu drept de vot sunt domiciliați în stânga Nistrului, în afara controlului autorităților constituționale, respectiv, nu sunt incluși în listele electorale de bază și pot vota în baza listelor suplimentare;
- ~286 mii (8.6%) cetățeni sunt fără viză de reședință, nu sunt incluși în listele electorale de bază și pot vota în baza listelor suplimentare, la solicitare.

Din cele menționate, merită să se ia în considerație că în bazinul de aproximativ 1.1 milioane de cetățeni aflați peste hotare se regăsesc, în proporții diferite, cele trei categorii de cetățeni cu drept de vot, înscriși sau nu în listele electorale de bază. Deci. Nu se cunoaște cu precizie câți dintre cetățenii aflați peste hotare au sau nu au: a) domiciliul legal în țară, b) reședință peste hotare, c) domiciliu/reședință, deopotrivă, și în țară și peste hotare. Din această perspectivă, așa-zisa Diasporă nu poate fi compusă din cetățenii care-și păstrează domiciliu/reședința în țara de origine. Respectiv, atunci când vorbim despre „Diaspora” moldovenească și drepturile acesteia, ar trebui să avem cel puțin cifre estimative, care ar fi, în mod logic, aproximativ de 4-5 ori mai mici, fiindcă un număr impunător de cetățeni fără viză de reședință se află pe teritoriul țării și nu în străinătate.

Și alte date statistice demonstrează diversitatea așa-zisei „Diaspore” moldovenești:

- peste 14 mii de tineri moldoveni își fac studiile în universitățile din Europa. Este problematic ca acești tineri să fi calificați drept membri ai „Diasporei”, iar votul lor să fie distorsionat, eventual, prin introducerea unor coeficienți de ponderare;
- potrivit datelor Poliției de Frontieră, aproximativ peste 60 mii de cetățeni ies și intră zilnic în Republica Moldova. Ținând cont de liberalizarea regimului de vize cu Uniunea Europeană – cetățenii moldoveni se pot afla pe teritoriul UE până la 90 de zile. Deci temporar, pe termen scurt, pe teritoriul UE se pot afla legal sute de mii de moldoveni, adică majoritatea absolută din cei aproximativ 1.1 milioane, estimate în studiile IOM.

Datele invocate mai sus sugerează că este dificil să se estimeze care este proporția cetățenilor moldoveni domiciliați permanent peste hotare și cea a cetățenilor aflați ocazional. Ceea ce știm cu certitudine este că în total peste 100 mii de cetățeni moldoveni s-au înregistrat prealabil pentru a participa la scrutinele electorale precedente. Studiile efectuate de Ministerul Afacerilor Interne sau de organizații internaționale, precum PNUD, indi-

că faptul că majoritatea emigranților pleacă în străinătate din diverse motive, cele mai des invocate fiind: găsirea unui loc de muncă (~80%); reîntregirea familiei (~7%); continuarea studiilor (~8%) etc. Respectiv, am putea estima că din „Diaspora” moldovenească, cu adevărat, fac parte ~7% din cetățenii aflați peste hotare, care dețin, probabil dublă cetățenie.

Aici este potrivită remarcă că anume formațiunea deputații căreia sunt autorii proiectului de lege discutat în prezentul studiu – Partidul Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM), a elaborat și adoptat modificarea Constituției în sensul permiterii multiplei cetățenii. Astfel, versiunea inițială a Articolului 18(1) al legii supreme avea următorul titlu și conținut:

Articolul 18. Restricții la cetățenie și protecția cetățenilor

(1) Cetățenii Republicii Moldova nu pot fi cetățeni ai altor state decât în cazurile prevăzute de acordurile internaționale la care Republica Moldova este parte.

După modificarea legii supreme de către PCRM, în 2002, denumirea și conținutul Articolului 18(1) au fost reformulate după cum urmează:

Articolul 18. Protecția cetățenilor Republicii Moldova

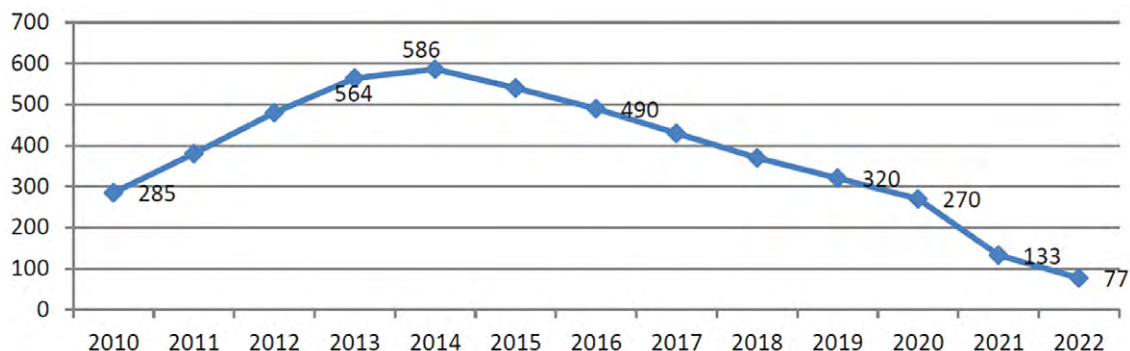
(1) Cetățenii Republicii Moldova beneficiază de protecția statului său în străinătate.

Această modificare a avut consecințe juridice serioase, atunci când guvernarea PCRM a încercat să limiteze drepturile electorale ale cetățenilor cu dublă cetățenie – CEDO, la 27 aprilie 2010, a condamnat, în unanimitate, Republica Moldova în cazul Tănase vs. Moldova, impunând achitarea prejudiciilor în sumă de €8,881.83. Este de remarcat că acest caz este invocat de CEDO tocmai în hotărârea Sitaropoulos vs. Grecia (CEDO, 2012), la care face referință proiectul BCS.

8.4. Drepturile Diasporei și efectul migrației migranților

Încercarea de limitare a „drepturilor Diasporei” pare să aibă un caracter politic, mai puțin de drept. Această concluzie se impune pornind de la pledoariile anterioare ale partidelor din cadrul BCS, care pledau pentru deschidere până la peste 150 de secții de votare doar în Federația Rusă, unde se presupunea că s-ar afla 500-600 mii cetățeni moldoveni. Însă, în ultimii zece ani de zile, potrivit instituțiilor competente din Rusia, numărul moldovenilor din această țară s-a diminuat de aproximativ 9 ori, până la aproximativ 77 mii.

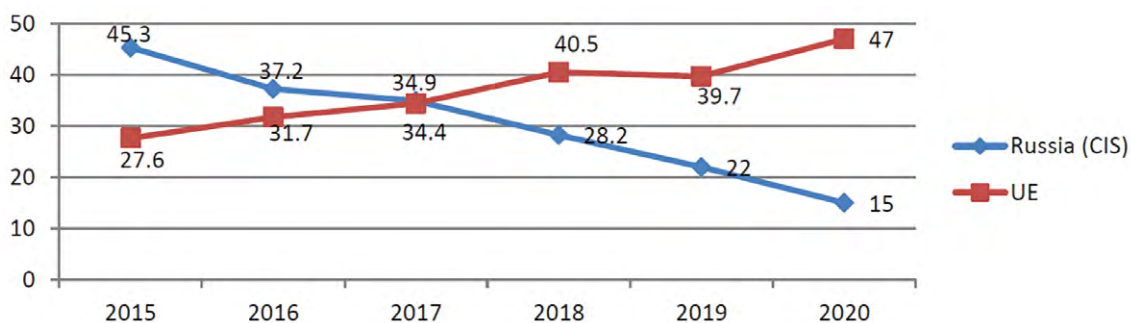
Numărul cetățenilor Republicii Moldova în Federația Rusă

Sursa: PRESA

Majoritatea moldovenilor din Rusia au migrat în statele UE, lucru confirmat de datele Băncii Naționale, care arată dinamica schimbării surselor remitențelor prin intermediul sistemului bancar.

Evoluția remitențelor (%) din Federația Rusă și UE

Sursa: BNM

Aceste date ne demonstrează că cea mai mare parte a așa-zise Diaspore moldovenești este constituită din migrați temporari, aflați în căutarea unor locuri de muncă mai securizate.

IX. Concluzii și Recomandări

Analiza proiectului legislativ propus de un grup de deputați ai Blocului Comuniștilor și Socialiștilor (BCS) arată că inițiativa conține prevederi contrare principiilor fundamentale ale dreptului electoral consacrate în Constituția Republicii Moldova, în legislația națională și în standardele internaționale. Propuneri precum condiționarea dreptului la vot de înregistrarea consulară sau de statutul legal în statul de reședință, numărarea separată și distorsionarea ponderii voturilor din străinătate prin coeficienți arbitrar stabiliți contravin prin-

cipiului egalității votului și constituie o ingerință disproporționată în drepturile electorale ale cetățenilor moldoveni aflați peste hotare. În plus, justificarea proiectului prin invocarea selectivă și incorectă a jurisprudenței CEDO subminează credibilitatea inițiativei și relevă un caracter mai degrabă politic decât juridic.

Prin urmare, se recomandă respingerea proiectului legislativ în forma propusă, întrucât acesta afectează grav drepturile fundamentale ale cetățenilor și riscă să genereze un precedent periculos de excludere electorală. În schimb, Parlamentul ar trebui să mențină și să consolideze cadrul legal existent, care garantează un vot egal, universal și liber exprimat pentru toți cetățenii, indiferent de locul aflării lor. Orice modificare a legislației în materie electorală trebuie să fie fundamentată pe criterii juridice, echitabile și conforme cu bunele practici internaționale, având ca obiectiv facilitarea – și nu restrângerea – exercitării dreptului la vot. Oricum, este recomandabil ca Parlamentul să organizeze dezbateri pe marginea proiectului BCS pentru discutarea detaliată a prevederilor acestuia.

NOTĂ ANALITICĂ

Legea nr. 100/2025: reguli noi pentru integritatea procesului electoral și prevenirea influențelor ilegale

/Publicat la 2 iulie 2025/

Legea nr. 100 din 13 iunie 2025 pentru modificarea unor acte normative (combaterea eficientă a fenomenului corupției electorale și a aspectelor conexe acestuia) marchează cea mai amplă intervenție legislativă din ultimii ani pentru consolidarea integrității procesului electoral din Republica Moldova. Pornind de la deficiențele identificate în alegerile recente – coruperea alegătorilor, implicarea rețelelor criminale și a actorilor străini, utilizarea protestelor plătite și a entităților neînregistrate – legea stabilește un set de reguli noi.

Documentul oferă o analiză a principalelor prevederi adoptate: extinderea infracțiunii de corupere electorală pentru a include promisiunea de foloase, sancționarea mai dură a actorilor implicați în fraudarea votului, introducerea de limite stricte pentru finanțările din surse vulnerabile sau disproporționate, reglementarea agitației neautorizate și interzicerea folosirii carității în scop electoral. Totodată, legea consolidează instrumentele de protecție democratică împotriva extremismului, impune trasabilitate în structura partidelor și în activitatea acestora, și accelerează mecanismele judiciare pentru cauzele de corupție electorală.

Adoptarea Legii nr. 100/2025 vine ca răspuns la dezechilibrele sistemice și riscurile concrete identificate în alegerile recente. Problemele semnalate în mod constant de observatori și instituții naționale au vizat coruperea alegătorilor, finanțarea netransparentă a campaniilor, influența actorilor externi, mobilizarea artificială a cetățenilor la proteste plătite și infiltrarea organizațiilor extremiste în spațiul public. Noua lege nu operează doar cu modificări ale Codului Electoral, ci propune o restructurare a cadrului legal mai larg ce guvernează alegerile, activitatea partidelor și protecția sistemului democratic.

Una dintre modificările esențiale constă în redefinirea și extinderea noțiunii de corupere electorală. Dacă anterior legea penală viza strict darea de bani sau bunuri alegătorilor, noul text al articolului 181¹ din Codul penal incriminează și promisiunea acestora, chiar dacă foloasele nu sunt efectiv oferite. De acum, intenția exprimată de a recompensa votul – fie prin bunuri, servicii, avantaje ori privilegii – devine infracțiune în sine. În funcție de gravitatea cazului și de calitatea persoanei implicate, sancțiunile variază de la amenzi consistente la pedepse cu închisoarea de până la 15 ani. Este prevăzută o pedeapsă specială pentru coruperea comisă de concurenți electorali, membri ai echipelor de campanie, observatori

sau funcționari implicați în organizarea alegerilor. Legea introduce totodată pedepse mai dure pentru coruperea realizată în grup, pentru acțiuni desfășurate asupra unui număr mare de persoane sau prin utilizarea de fonduri publice. Un element de noutate îl constituie incriminarea coruperii finanțate de grupuri criminale organizate, organizații extremiste sau direct de către un stat străin. În acest caz, regimul sancționatoriu este sever, cu închisoare între 7 și 15 ani și amenzi de până la 2350 de unități convenționale, iar persoanele juridice pot fi sancționate inclusiv cu dizolvarea.

În oglindă cu prevederea din Codul penal, noua lege califică drept corupere electorală pasivă și acceptarea promisiunii de bunuri sau servicii în scop electoral. Codul contravențional a fost completat și prin includerea sancțiunilor pentru desfășurarea agitației electorale în afara campaniei electorale. Sunt interzise și acțiunile de campanie desfășurate de organizații neînregistrate, cum ar fi organizațiile necomerciale, syndicate, patronate, culte religioase sau alte entități care nu participă oficial în alegeri.

Un accent important este pus pe prevenirea finanțării frauduloase a campaniilor electorale. Se introduc plafoane explicite pentru donațiile efectuate de persoane fizice vulnerabile și de către persoane juridice. Cetățenii care beneficiază exclusiv de prestații sociale, precum pensii, burse sau indemnizații, pot dona doar până la un salariu mediu lunar și, în orice caz, nu mai mult de 30% din veniturile anuale obținute din aceste surse. În paralel, persoanele juridice nu pot dona mai mult de 12 salarii medii lunare și nici mai mult de 30% din veniturile lor anuale declarate. Aceste limite vizează reducerea utilizării donatorilor-paravan și asigurarea unei finanțări proporționale cu capacitatea economică reală a fiecărui contribuabil.

Legea intervine și asupra fenomenului mobilizării organizate, remunerate, a participanților la proteste sau întruniri publice. Este reglementată sancționarea atât a persoanelor care acceptă bani sau alte avantaje pentru a participa la adunări cu scopuri contrare ordinii democratice, cât și a celor care oferă aceste beneficii. Amenzile sunt semnificative, iar în unele cazuri pot fi însoțite de interdicția de a exercita activități profesionale sau de a ocupa funcții de conducere. În completare, legea introduce interdicții pentru transportarea organizată a participanților la evenimente nedeclarate oficial. Prin aceste prevederi, se urmărește prevenirea formelor de protest simulate sau manipulate, care pot afecta autenticitatea dezbaterii publice și încrederea în mecanismele participative.

Pentru prima dată este abordată în mod direct problema utilizării politice a acțiunilor caritabile. Conform noii reglementări, președinții și vicepreședinții partidelor politice, membrii organelor executive și concurenții electorali nu mai pot face publicitate activităților lor de filantropie sau sponsorizare. Comunicarea acestor acțiuni în spațiul public este interzisă, iar cheltuielile efectuate trebuie reflectate în rapoartele financiare prezentate Comisiei Electorale Centrale. Interdicția nu anulează posibilitatea de a desfășura activități caritabile, ci doar de a le transforma în instrumente de imagine politică.

Legea aduce modificări importante și în ceea ce privește regimul juridic al partidelor politice. Se introduce interdicția expresă de a înființa un partid politic care preia ideologia, conducerea sau infrastructura unui partid declarat anterior neconstituțional. Instanța de judecată este chemată să verifice dacă există elemente de continuitate între entitatea interzisă și cea nouă, iar Agenția Servicii Publice are obligația de a suspenda procesul de înregistrare până la pronunțarea unei decizii definitive. În același timp, toate partidele sunt obligate să mențină un registru actualizat al membrilor, structurat pe filiale, și să-l transmită periodic Comisiei Electorale Centrale și ASP. Neîndeplinirea acestor obligații poate atrage suspendarea activității partidului politic pe o perioadă de până la 12 luni.

Legea clarifică și procedura de pierdere a calității de membru de partid sau de conducător politic. Astfel, calitatea de membru încetează nu doar prin retragerea din partid, ci și prin notificare directă adresată Agenției Servicii Publice, iar calitatea de conducător devine nulă numai după înregistrarea oficială a modificărilor.

Dimensiunea de securitate este, la rândul ei, consolidată. Legea extinde definiția activității extremiste, pentru a include nu doar acțiuni violente sau de propagandă, ci și inițiative de natură separatistă, ideologică sau destabilizatoare desfășurate de organizații neînregistrate, persoane fizice sau entități media. Persoanele care sprijină în mod activ organizații declarate extremiste pot fi incluse într-un registru special, cu restricții legale asupra accesului la funcții în domenii strategice precum apărarea, securitatea, media publică sau energie. Este prevăzută și blocarea rapidă a accesului online la materiale cu caracter extremist, prin ordin emis de Serviciul de Informații și Securitate, confirmat ulterior de instanță.

Pentru a evita tergiversarea dosarelor legate de integritatea alegerilor, legea stabilește termene clare de examinare a cauzelor privind coruperea electorală. Urmărirea penală trebuie finalizată în maximum 6 luni, decizia în primă instanță emisă în 4 luni, iar apelul soluționat în 2 luni. Aceste termene urmăresc să elimine întârzierile nejustificate și să consolideze încrederea publicului în eficiența și neutralitatea instituțiilor de justiție.

În ansamblu, Legea nr. 100/2025 introduce un cadru juridic complex și interdependent, în care combaterea corupției electorale este conectată direct cu protecția datelor, regimul protestelor, responsabilitatea partidelor politice și securitatea națională.

NOTĂ ANALITICĂ

Secțiile de votare peste hotare la alegerile parlamentare 2025

/Publicat la 20 august 2025/

Organizarea secțiilor de votare în afara țării este fundamentală pentru respectarea dreptului constituțional la vot al cetățenilor Republicii Moldova aflați peste hotare. Pentru scrutinul parlamentar din 28 septembrie 2025, autoritățile au aprobat constituirea a 301 secții de votare în 41 de state, inclusiv patru dedicate votului prin corespondență. Aceasta reprezintă o creștere de circa 30% față de alegerile parlamentare din 2024. Procesul decizional despre numărul și amplasarea secțiilor de votare în afara țării implică propunerea Ministerului Afacerilor Externe, dinamica participării la scrutinele anterioare și pe datele înregistrării prealabile.

Scopul principal al studiului este de a analiza participarea alegătorilor din diaspora la ultimele trei scrutine naționale și de a evalua în ce măsură infrastructura electorală existentă răspunde necesităților acestora. Analiza urmărește să fundamenteze deciziile privind numărul și amplasarea secțiilor de votare peste hotare pentru alegerile parlamentare din 2025, având ca repere cadrul legal, datele statistice privind prezența la vot, concentrarea geografică a comunităților de cetățeni moldoveni și considerentele de securitate.

Analiza ultimelor trei scrutine naționale (prezidențiale 2020 și 2024, parlamentare 2021) arată o participare constantă și în creștere a alegătorilor din afara țării, ceea ce justifică extinderea infrastructurii electorale.

Țările cu cele mai mari comunități de votanți – Franța, Germania, Italia, Marea Britanie și România – au înregistrat la fiecare scrutin un număr de alegători de câteva ori mai mare pe secție decât media din țară. Aici a fost aplicat strict criteriul proporționalității, iar noile secții suplimentare urmăresc să reducă aglomerația și să asigure acces egal.

În Canada, SUA și Spania, dispersia geografică a alegătorilor a impus luarea în considerare și a distanței dintre localități. În Rusia și Israel, din motive de securitate, numărul secțiilor a fost redus sau menținut strict la nivelul misiunilor diplomatice. În schimb, în state precum Austria, Grecia sau Olanda s-au propus secții suplimentare pentru a răspunde nevoilor unor comunități aflate la mari distanțe de capitale.

Statele cu comunități mai mici, dar stabile – între 300 și 5.000 alegători – au menținut în general 1–2 secții în cadrul misiunilor diplomatice, cu unele ajustări punctuale. Cazuri speciale, precum Belarus au ridicat semne de întrebare prin creșteri neobișnuite ale participării între tururile scrutinelor din 2024.

1. Cadrul legal privind votarea în străinătate

Dreptul cetățenilor Republicii Moldova aflați peste hotare de a participa la alegeri este garantat din 1994. Până în anul 2010, votarea se organiza exclusiv în cadrul misiunilor diplomatice. Prin Legea nr. 119 din 18 iunie 2010 s-a extins posibilitatea constituirii secțiilor de votare și în afara acestora, cu acordul autorităților statelor gazdă, în conformitate cu recomandările Consiliului Europei privind facilitarea votului cetățenilor din diaspora.

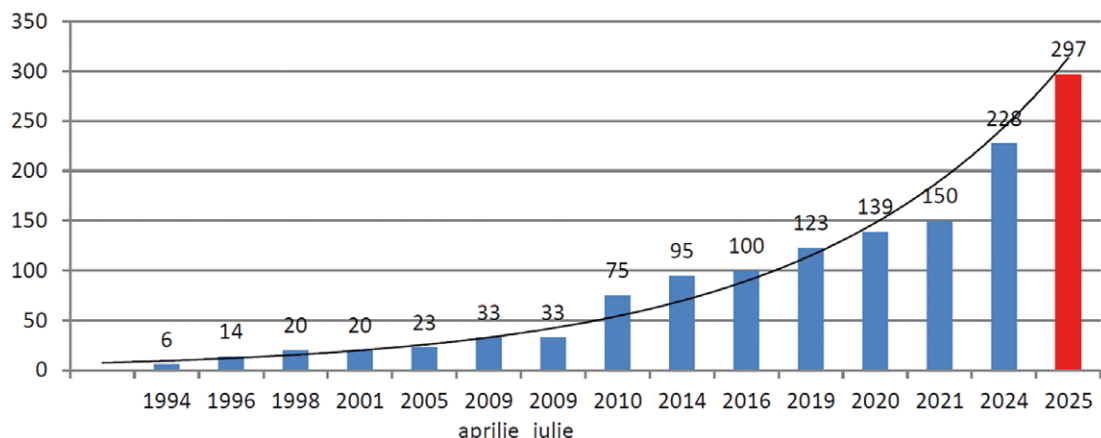
Noul Cod electoral (adoptat la 8 decembrie 2022) stabilește că secțiile de votare în străinătate se constituie prin decizia Comisiei Electorale Centrale (CEC), cu avizul Ministerului Afacerilor Externe (MAE), în două categorii de locații: (i) în cadrul misiunilor diplomatice și consulare; (ii) în localități unde se află cel puțin 500 de cetățeni ai Republicii Moldova. Fundamentul principal al acestei decizii îl constituie participarea alegătorilor la ultimele trei scrutine, completată de datele înregistrării prealabile.

În baza Articolului 39 din Codul electoral, MAE are competența de a elabora lista preliminară a secțiilor de votare în străinătate. Procesul de fundamantare a acestei liste s-a realizat pornind de la configurația existentă la alegerile parlamentare din 2024, cu menținerea, în linii mari, a amplasamentelor geografice pe țări și localități. Totodată, MAE a procedat la ajustarea numărului și locațiilor secțiilor, având în vedere concentrarea numerică a cetățenilor moldoveni, media de alegători per secție la scrutinele precedente, precum și factorii geografici care influențează accesibilitatea, în special dimensiunile statelor și distanțele dintre centrele urbane.

O categorie aparte o constituie statele aflate în situații de conflict armat, precum Israel, Federația Rusă și Ucraina, unde s-a propus menținerea exclusivă a secțiilor de votare în sediile misiunilor diplomatice, cu posibilitatea extinderii ulterioare în funcție de evoluția securității. În același timp, lista preliminară include, pentru prima dată, constituirea de secții în state unde anterior nu au existat, dar unde se confirmă prezența semnificativă a cetățenilor Republicii Moldova, precum Finlanda, Islanda, Luxemburg și Kazahstan.

Ca rezultat, MAE a propus, iar CEC a acceptat constituirea a 297 de secții de votare în 41 de state și patru secții pentru votul prin corespondență, ceea ce reprezintă o creștere de aproximativ 30% față de scrutinul parlamentar din 2024. Această majorare este motivată în principal de participarea sporită a cetățenilor moldoveni aflați peste hotare la alegerile prezidențiale din 2024, care a demonstrat necesitatea extinderii infrastructurii electorale în diaspora.

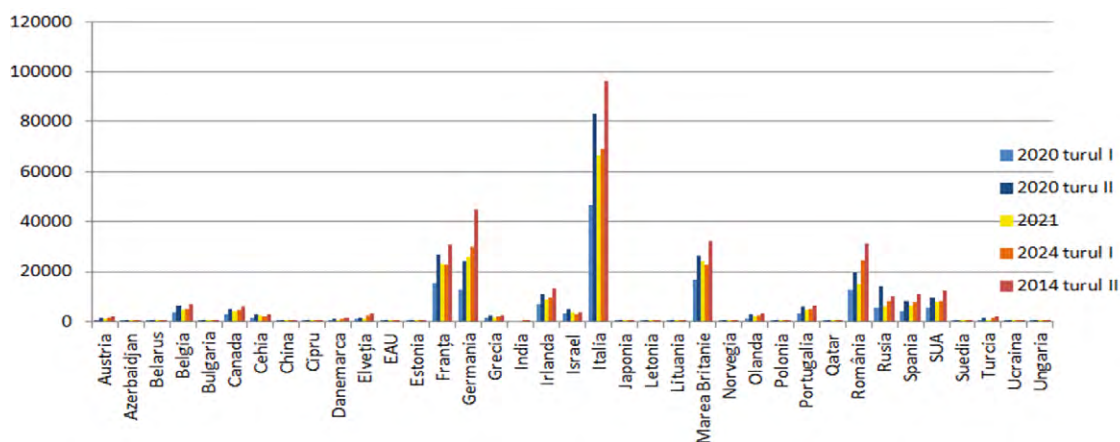
Figura 1. Evoluția numărului de secții de votare constituite în străinătate la alegerile din Moldova

2. Votarea în Secțiile de vot din străinătate (SVS) la ultimele trei scrutine

Potrivit legislației electorale, punct de referință de bază pentru constituirea SVS îl reprezintă statistica privind participarea alegătorilor în localitățile de pe teritoriul diferitelor state la ultimele trei scrutine: alegerile prezidențiale din 2020 (două tururi de scrutin), alegerile parlamentare din 2021 și alegerile prezidențiale din 2024 (două tururi). O imagine panoramică a numărului de alegători la aceste trei scrutine este suficient de informativă pentru a înțelege unde, peste hotare, și în ce proporții se regăsesc cetățenii moldoveni dispuși să participe la votare.

Figura 2. Imagine panoramică a numărului votanților în SVS la ultimele trei scrutine

Respectiv, desprindem câteva grupuri de țări unde cetățenii Republicii Moldova votează într-un număr mai mare sau mai mic:

Grup	Număr de alegători care votează	Țări
Grupul I	20.000 – 100.000	Franța, Germania, Italia, Marea Britanie, România
Grupul II	5.000 – 15.000	Belgia, Canada, Irlanda, Portugalia, Rusia, Spania, SUA
Grupul III	1.000 – 5.000	Austria, Cehia, Danemarca, Grecia, Elveția, Israel, Olanda, Turcia
Grupul IV	300 – 1.000	Belarus, Bulgaria, Cipru, Emiratele Arabe Unite, Norvegia, Polonia, Suedia, Ucraina, Ungaria
Grupul V	Până la 300	Azerbaidjan, China, Estonia, Letonia, Lituania, India, Japonia, Qatar

Pentru fiecare scrutin, constituirea secțiilor de votare în străinătate este determinată de un set de indicatori și factori obiectivi, menite să asigure exercitarea dreptului de vot în condiții optime pentru cetățenii aflați peste hotare. Un prim criteriu este **numărul mediu de alegători per secție**, care servește drept reper pentru majorarea sau diminuarea numărului de secții, în vederea fluidizării procesului electoral, reducerii cozilor înregistrate la scrutinele precedente, eficientizării activității personalului electoral și economisirii timpului alegătorilor, ceea ce contribuie și la diminuarea numărului de plângeri.

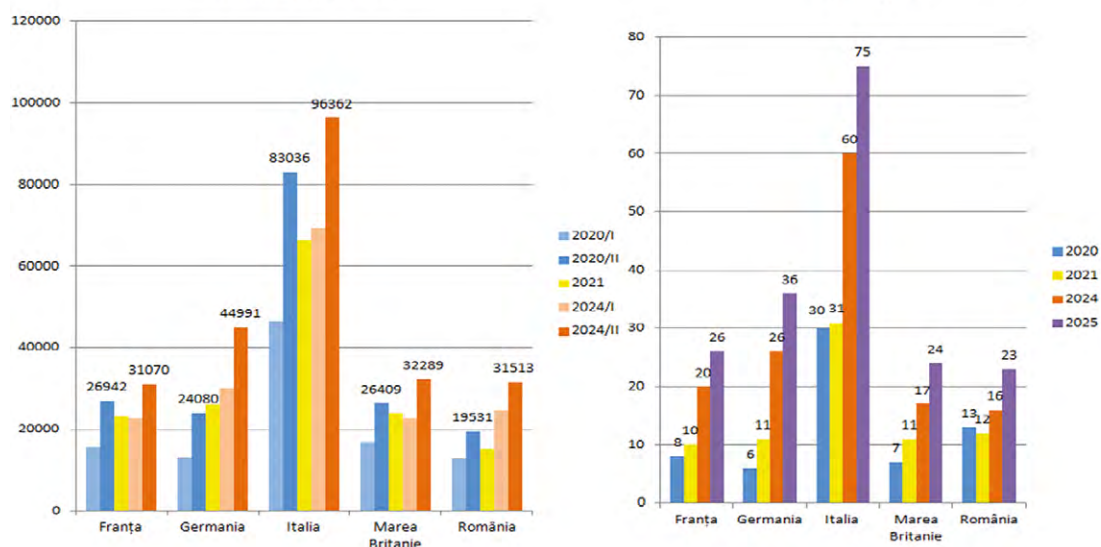
Un alt criteriu îl reprezintă **clasterizarea localităților cu prezență semnificativă a cetățenilor moldoveni**, realizată pe baza datelor furnizate de misiunile diplomatice, a statisticilor electorale anterioare și a înregistrărilor prealabile. Această metodă permite identificarea celor mai accesibile și eficiente locații pentru deschiderea secțiilor de votare.

De asemenea, **distanța dintre centrele urbane în statele cu suprafețe geografice extinse** constituie un element esențial în fundamentarea deciziei, în special acolo unde se află comunități de cel puțin 500 de cetățeni ai Republicii Moldova.

3.1. Grupul I: Corelația dintre numărul de alegători și cel al secțiilor de votare la ultimele trei scrutine

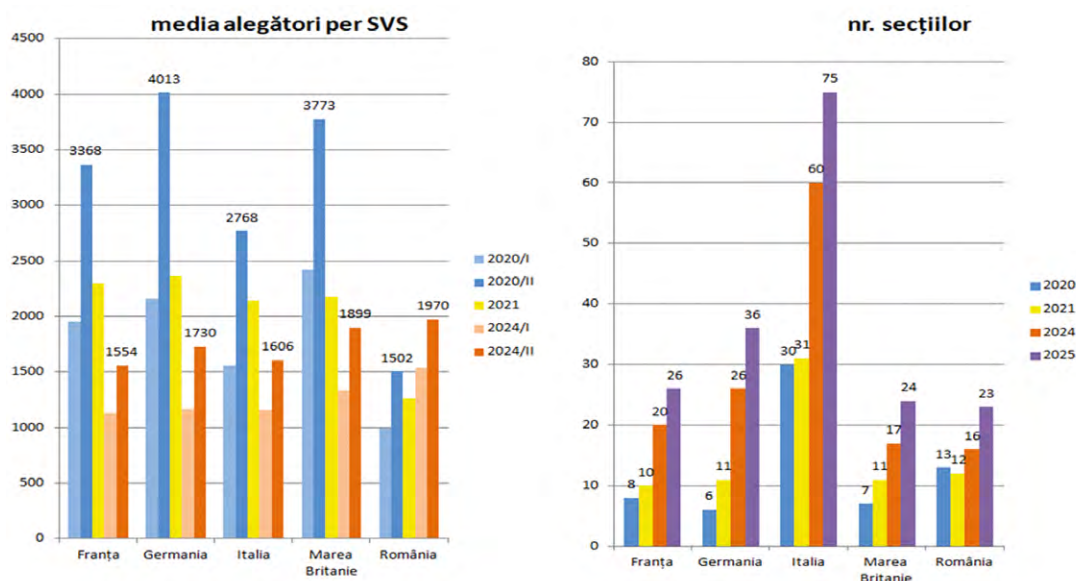
Cele cinci state incluse în Grupul I, unde numărul alegătorilor variază între 20.000 și 100.000, sunt toate membre ale Uniunii Europene (UE). La ultimele trei scrutine, numărul mediu de alegători per secție de votare în străinătate (SVS) din aceste state a fost de câteva ori mai mare decât media înregistrată pe teritoriul național (aproximativ 700 alegători/secție). În consecință, pentru scrutinul din anul 2025, în statele din Grupul I se aplică cu precădere criteriul proporționalității la constituirea secțiilor de votare suplimentare.

Figura 3. Statele din Grupul I: Numărul alegătorilor per țară raportat la numărul SVS

Datele prezentate în figura anterioară indică faptul că majorarea numărului de SVS în statele din Grupul I urmează, în mod obișnuit, creșterea numărului de participanți la scrutinul precedent. Astfel, propunerea de majorare a numărului secțiilor de votare pentru scrutinul din 28 septembrie 2025 are la bază criteriul proporționalității. Pentru confirmarea acestei tendințe este utilă compararea evoluției ratei medii de participare per SVS cu dinamica creșterii numărului de secții.

Figura 4. Statele din Grupul I: Evoluția numărului mediu de alegători per SVS raportat la numărul acestora

Din analiza datelor referitoare la ultimul scrutin prezidențial (2024) reiese că numărul mediu de alegători per SVS a fost relativ uniform, oscilând între aproximativ 1.500 și 1.900 de alegători. Această valoare reflectă aplicarea corectă a principiului proporționalității în mărirea numărului de secții de votare.

3.2. Grupul II: Corelația dintre numărul de alegători și cel al secțiilor de votare la ultimele trei scrutine

Grupul II se caracterizează printr-o situație distinctă, determinată de dimensiunile geografice extinse și de modul de concentrare a alegătorilor moldoveni preînregistrați. Pentru aceste state, criteriul proporționalității între numărul alegătorilor și numărul secțiilor de votare în străinătate (SVS) este completat de criteriul distanței dintre principalele aglomerații de alegători.

Această particularitate este relevantă în special pentru **Canada, Statele Unite ale Americii și Spania**, unde comunitățile de alegători sunt dispersate pe suprafețe mari, dar prezintă o concentrare relativ uniformă, în cazul Spaniei, de-a lungul litoralului Peninsulei Iberice.

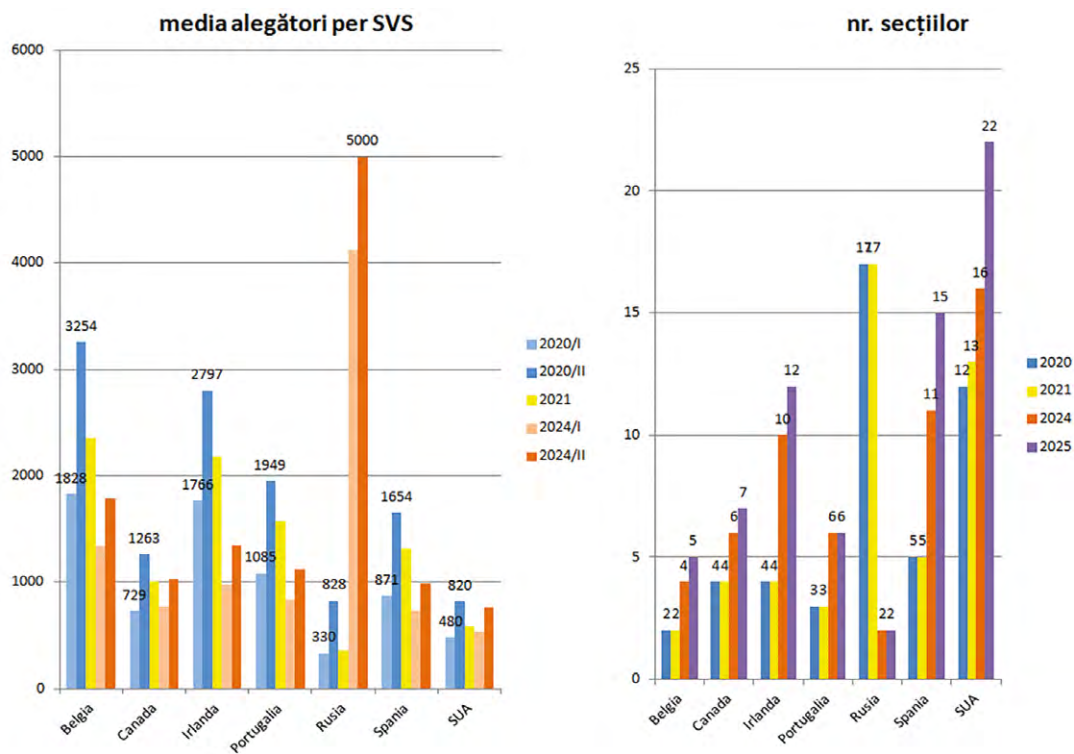
Federația Rusă constituie o excepție în cadrul Grupului II. La alegerile prezidențiale din 2024, din considerente de securitate, numărul secțiilor de votare a fost redus de la 17 la doar 2, ambele fiind amplasate în sediul misiunii diplomatice din Moscova. Din acest motiv, situația Federației Ruse necesită o analiză separată.

Figura 5. Amplasarea SVS în Canada SUA și Spania

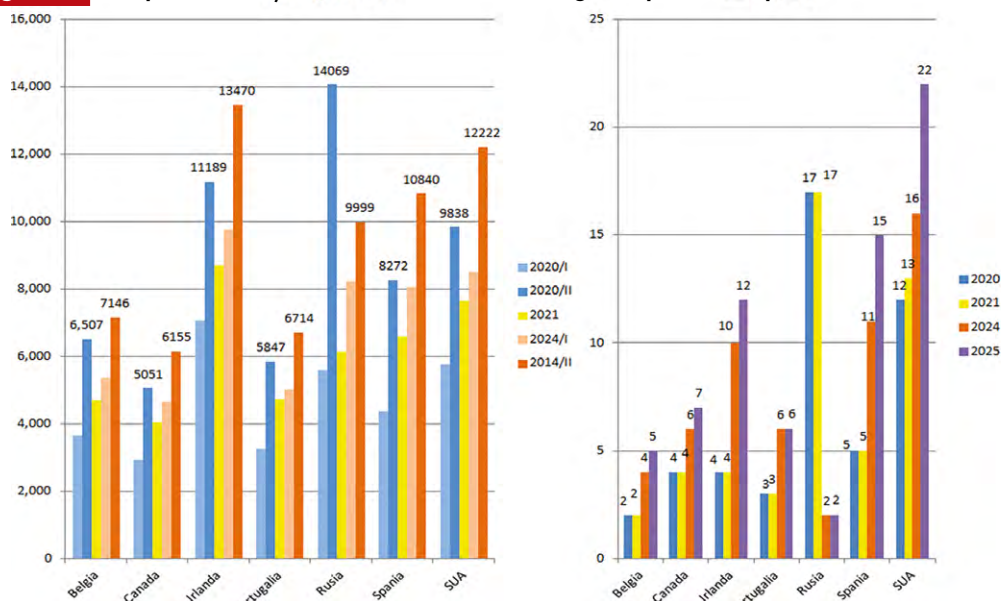
Oricum, și pentru Grupul II de state este caracteristică corelația destul de strânsă dintre creșterea numărului de alegători și a numărului secțiilor de votare.

Figura 6. Grupul II: Numărul alegătorilor per țară raportat la numărul SVS

Corelația dintre numărul de alegători per SVS și numărul acestora din urmă este sugestivă pentru inițiative de deschidere a SVS suplimentare sau micșorarea numărului acestora.

Figura 7. Grupul II: Evoluția numărului mediu de alegători per SVS raportat la numărul acestora

Conform datelor ilustrate anterior, numărul mediu de alegători per SVS în statele Grupului II a variat între aproximativ 800 și 1.800 de alegători. În consecință, majorarea semnificativă

a numărului de secții de votare a fost propusă, în principal, pentru statele unde distanțele dintre localitățile cu comunități moldovenești sunt considerabile – în special Statele Unite ale Americii și Spania.

În ceea ce privește Federația Rusă, s-a menționat deja că situația este una particulară, determinată de considerente de securitate. Totuși, merită subliniat că, în primul tur al alegerilor prezidențiale din 2020 și la alegerile parlamentare din 2021, media a fost de circa 350 alegători per SVS. Spre deosebire de aceste scrutine, la alegerile prezidențiale din 2024, în cele două secții de votare organizate pe lângă misiunea diplomatică din Moscova, în turul al doilea, s-au epuizat toate buletinele de vot disponibile.

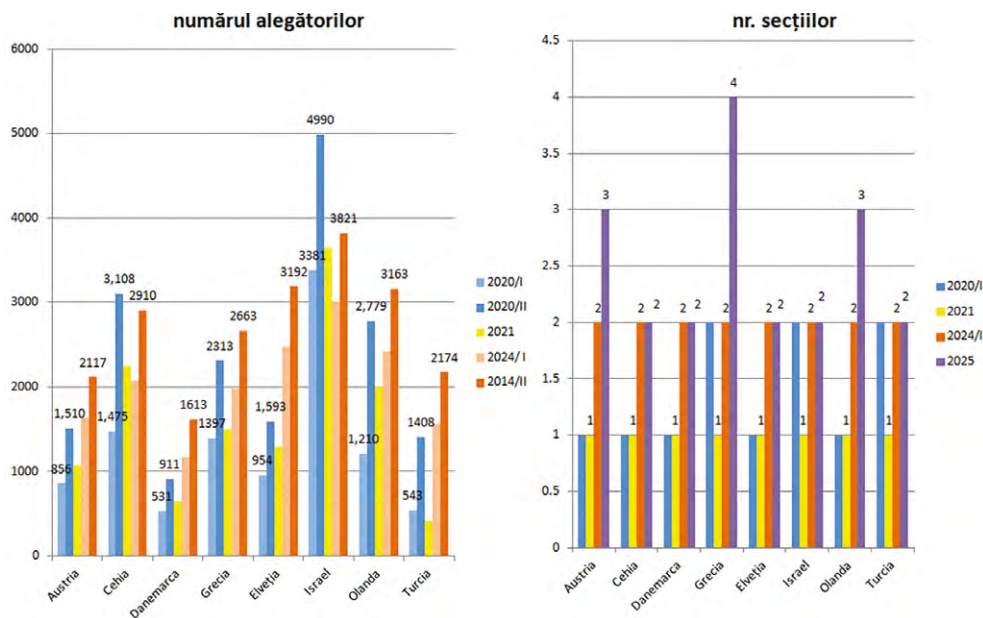
3.3. Grupul III: Numărul alegătorilor per țară raportat la numărul SVS

Grupul III cuprinde state în care numărul alegătorilor prezenți la vot se situează între 1.000 și 5.000 de persoane. Acestea sunt, în majoritatea cazurilor, state de dimensiuni geografice reduse, cu excepția Turciei, care se evidențiază printr-o suprafață extinsă.

În aceste state, la ultimele trei scrutine, numărul secțiilor de votare în străinătate (SVS) a variat între 1 și 2 unități, constituite, de regulă, în cadrul misiunilor diplomatice.

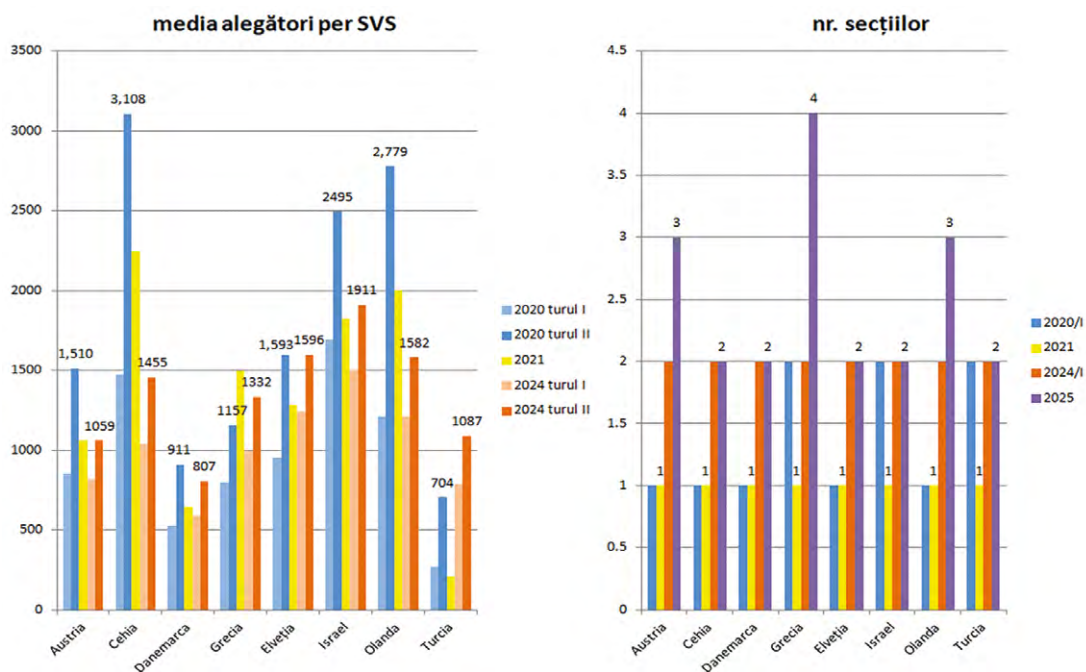
Din Grupul III (1 mie ÷ 5 mii alegători) fac parte state de dimensiuni geografice relativ mici, cu excepția Turciei. În aceste state, de-a lungul ultimelor trei scrutine, numărul SVS a fost de 1 ÷ 2 unități, constituite, de obicei, în misiunile diplomatice.

Figura 8. Grupul III: Numărul alegătorilor per țară raportat la numărul SVS

Media alegătorilor per SVS pentru statele Grupului III a variat la ultimul scrutin din 2024 de la aproximativ 800 alegători, în Danemarca, la aproximativ 1900, în Israel, unde SVS au fost constituite doar în misiunea diplomatică din considerente de securitate.

Figura 9. Grupul III: Evoluția numărului mediu de alegători per SVS raportat la numărul acestora

Constituirea secțiilor de votare suplimentare pentru scrutinul din 28 septembrie 2025 a fost propusă pentru Austria – 1, Grecia – 2, și Olanda – 1. În cazul Austriei, secția de votare suplimentară s-a propus a fi constituită în sediul Consulatului Onorific al Republicii Moldova aflat în orașul Klagenfurt am Wörthersee, la o distanță de mai bine de 300 km de Viena. Constituirea a două SVS suplimentare în Grecia, pe Insula Creta și în orașul Thessaloniki, aflat la 500 km distanță de Atena, de asemenea este fundamentată de considerente de distanță și dificultăți de transport.

3.4. Grupul IV: Numărul alegătorilor per țară raportat la numărul SVS

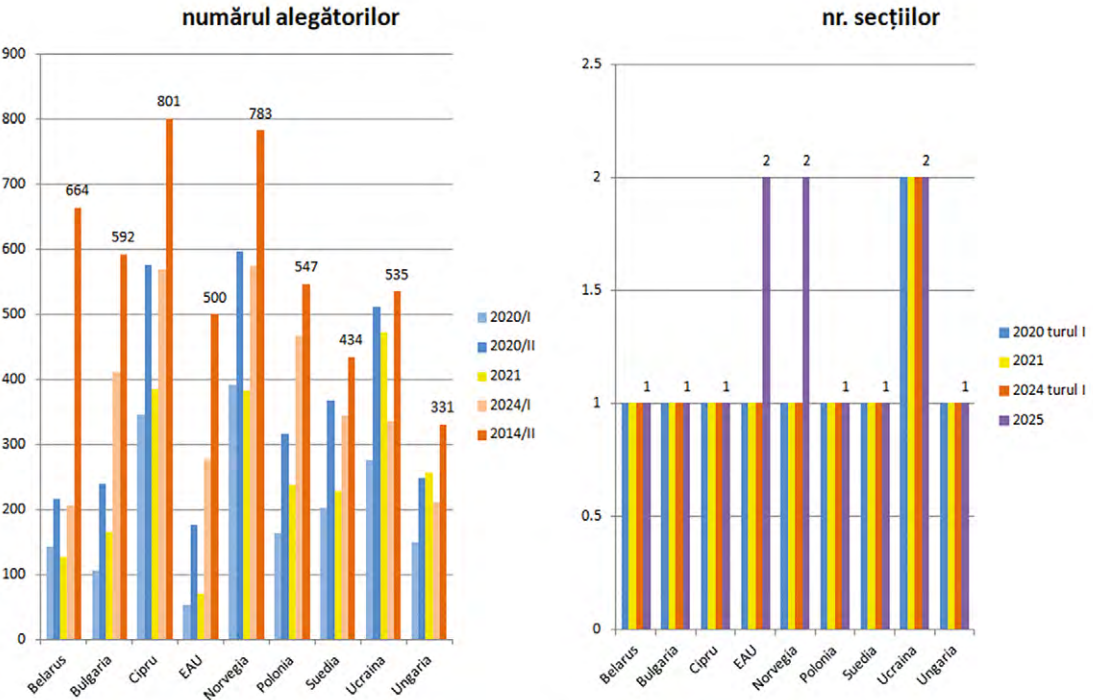
Din Grupul IV fac parte state în care numărul alegătorilor este cuprins între 300 și 1.000 de persoane. La scrutinele precedente, în aceste state au fost constituite secții de votare în străinătate (SVS) exclusiv în cadrul misiunilor diplomatice.

La alegerile prezidențiale din 2024, numărul alegătorilor din statele Grupului IV a înregistrat o creștere moderată, de aproximativ 15–20% față de alegerile parlamentare din 2021. Aceeași tendință s-a manifestat și între turul I și turul II al alegerilor prezidențiale din 2024.

O excepție a constituit-o Belarus, unde participarea din turul II a fost mai mare cu 230% comparativ cu turul I. Acest fenomen a fost interpretat drept transportare organizată a alegătorilor, nepermisă de Codul electoral.

Pentru scrutinul din 28 septembrie 2025, Ministerul Afacerilor Externe a propus constituirea unei secții de votare suplimentare în Norvegia, având în vedere dimensiunile geografice ale țării, și în Emiratele Arabe Unite, unde, în ultimul deceniu, numărul cetățenilor moldoveni s-a majorat semnificativ.

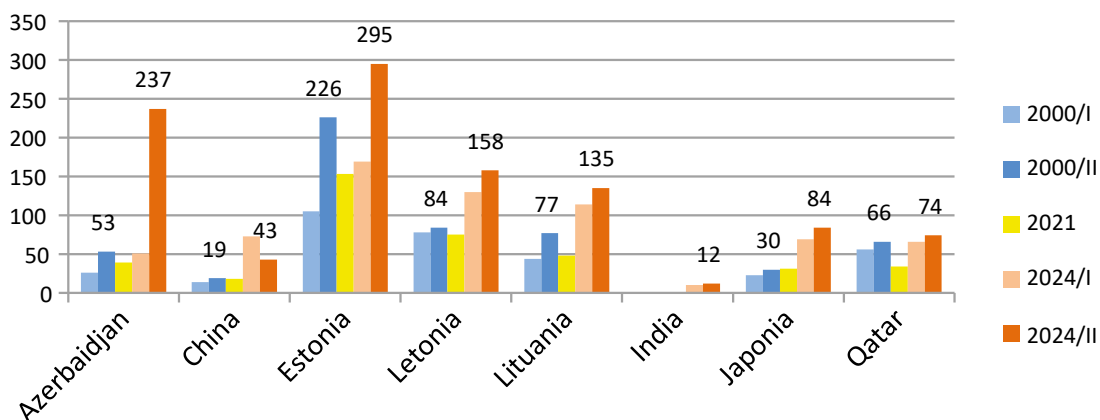
Figura 10. Grupul IV: Numărul alegătorilor per țară raportat la numărul SVS

3.5. Grupul V: Numărul alegătorilor per țară raportat la numărul SVS

Din Grupul V (până la 300 alegători) fac parte state în care la alegerile precedente a fost constituită câte o singură secție de votare în misiunile diplomatice. Singurul lucru remarcabil pentru acest grup de state îl reprezintă numărul de alegători în turul II al prezidențialilor din 2024, care a fost cu aproximativ 370% mai mare decât în turul I. Această anomalie are aceeași explicație ca și în cazul Belarusului – transportarea organizată a alegătorilor.

Figura 11. Grupul V: Numărul alegătorilor în SVS

4. Concluzii

La 24 august 2025, Comisia Electorală Centrală a decis constituirea a 301 secții de votare în străinătate – 297 pentru votarea în ziua alegerilor și patru pentru votul prin corespondență, în baza propunerilor Ministerului Afacerilor Externe, a dinamicii participării alegătorilor la ultimele scrutine și a datelor privind înregistrarea prealabilă. Analiza confirmă necesitatea extinderii infrastructurii electorale în diaspora, având în vedere creșterea constantă a participării cetățenilor Republicii Moldova aflați peste hotare.

Majorarea numărului de secții a fost realizată proporțional cu nivelul participării electorale, pentru a asigura un acces mai echitabil la procesul de vot și pentru a evita aglomerările excesive constatate în scrutinele precedente.

Totodată, statele aflate în conflict armat sau în situații de risc de securitate – precum Federația Rusă, Israel și Ucraina – fac obiectul unor reguli speciale. În aceste cazuri, secțiile de votare au fost menținute exclusiv la sediile misiunilor diplomatice, cu posibilitatea ajustării ulterioare în funcție de evoluția contextului de securitate.

NOTĂ ANALITICĂ

Secțiile de votare pentru cetățenii din stânga Nistrului la parlamentarele din 2025

/Publicat la 4 septembrie 2025/

Organizarea secțiilor de votare pentru cetățenii Republicii Moldova domiciliați în stânga Nistrului reprezintă o practică electorală inițiată în 1994 și menținută până în prezent, în condițiile lipsei controlului constituțional asupra regiunii. Adaptarea legislației electorale prin introducerea modelului „o țară – o circumscripție” a permis crearea unor secții speciale de votare în localitățile aflate sub controlul autorităților, de-a lungul Nistrului. Aceste măsuri au fost însoțite de hotărâri și instrucțiuni ale Comisiei Electorale Centrale (CEC), menite să garanteze accesul la vot al alegătorilor din teritoriu.

De-a lungul celor trei decenii, observatorii naționali și internaționali au constatat limite structurale care persistă: accesul redus al alegătorilor la informații electorale complete și imposibilitatea concurenților de a desfășura campanie în regiune.

Numărul secțiilor și amplasarea lor au variat în funcție de guvernare, de la 8–15 în anii '90 și începutul anilor 2000, la 47 în perioada 2016–2019. Analizele statistice au demonstrat că nu numărul absolut al secțiilor este determinant, ci localizarea lor: cele situate în zona tradițională de-a lungul Nistrului au avut constant o participare mai ridicată. Extinderile excesive, precum cea din 2019, au condus la discrepanțe majore, cu secții complet neutilizate și altele foarte aglomerate.

În 2025, CEC a decis organizarea a 12 secții de votare pentru alegerile parlamentare din 28 septembrie, după consultări interinstituționale care au inclus Serviciul de Informații și Securitate, Ministerul Afacerilor Interne, Inspectoratul General al Poliției, Biroul politici de reintegrare și Consiliul Suprem de Securitate. Argumentele au vizat în principal securitatea și integritatea procesului, datele de participare din scrutiunile precedente și riscurile de destabilizare. Pozițiile instituțiilor au variat între 8 și 19 secții propuse, decizia finală stabilindu-se la 12.

Această hotărâre a generat critici. Opoziția politică a acuzat restrângerea dreptului de vot pentru cei peste 275.000 de alegători domiciliați în regiune, invocând principiul egalității, în timp ce Promo-LEX a apreciat măsurile de securitate, dar a considerat disproporționată reducerea de la 30 la 12 secții.

În lipsa unor standarde internaționale clare privind votarea în teritorii aflate sub administrații neconstituționale, Republica Moldova a dezvoltat o practică proprie, condiționată de legislația electorală, securitatea națională și constrângerile politice. Experiența ultimelor trei decenii arată că organizarea secțiilor de votare pentru transnistreni trebuie calibrată pe criterii de securitate, amplasare eficientă și participare reală, în baza unui proces decizional transparent și consultativ.

I. Primele secții de votare pentru cetățenii din stânga Nistrului – bunăvoință în condiții ostile

Republica Moldova a organizat primul scrutin parlamentar pluripartit, în 1994, în condiții specifice – lipsa controlului asupra unei părți a teritoriului, situată în stânga Nistrului. Pentru asigurarea dreptului la vot a cetățenilor moldoveni domiciliați în stânga Nistrului, autoritățile au modificat Legea Nr. 1609 din 14-10-1993 privind alegerea Parlamentului, înlocuind sistemul electoral proporțional limitat – circumscripții electorale cu mai multe mandate, cu sistemul electoral absolut, după modelul olandez: o țară – o singură circumscripție electorală. În astfel de circumstanțe, pentru cetățenii domiciliați în stânga Nistrului s-a decis deschiderea secțiilor de votare speciale în localitățile controlate de organele constituționale de-a lungul Nistrului. Pentru realizarea practică a acestei idei, Comisia Electorală Centrală (CEC) a adoptat o declarație publică, un șir de hotărâri și instrucțiuni:

- **Declarația CEC din 26.12.1993** (pag.34) prin care a anunțat opinia publică că administrațiile localităților aflate înafara controlului organelor neconstituționale împiedică organizarea secțiilor de votare și participarea cetățenilor la alegeri, persecutând persoanele care se implică în campania electorală, încălcându-le drepturile fundamentale ale omului;
- **Hotărârea CEC nr.255 din 18.02.1994** (pag.56) cu privire la modul de participare la votare pentru alegerea Parlamentului Republicii Moldova din 27 februarie 1994 a cetățenilor din raioanele situate în stânga Nistrului și orașul Bender prin care a dispus organizarea a 15 secții de votare în localitățile de-a lungul Nistrului aflate sub controlul organelor constituționale;
- **Instrucțiunea Hotărârii CEC nr.255 din 1994** (pag.59) cu privire la modalitatea de participare la votare pentru alegerea Parlamentului a cetățenilor din raioanele din stânga Nistrului și or. Bender.

Autoritățile au decis organizarea secțiilor de votare pentru cetățenii din teritoriile necontrolate de organele constituționale cu toate că au conștientizat că este imposibil să asigure desfășurarea unui proces electoral corect pe teritoriul din stânga Nistrului în conformitate

cu standardele Conferinței pentru Securitate în Europa (CSCE³ – predecesoarea OSCE). Conform acesteia, statele membre CSCE „*vor asigura că niciun obstacol juridic sau administrativ nu împiedică accesul neîngrădit la mass-media, în condiții nediscriminatorii, pentru toate grupările politice și persoanele care doresc să participe la procesul electoral*”.

II. Misiunile naționale și internaționale de observare a alegerilor cu privire la votarea alegătorilor din stânga Nistrului

În pofida dificultăților menționate anterior, autoritățile Republicii Moldova au continuat, timp de trei decenii, să organizeze secții de votare pentru cetățenii domiciliați în stânga Nistrului. Totuși, acești alegători au fost și rămân dezavantajați în mod sistematic: accesul lor la o informare completă și echilibrată despre procesul electoral este limitat, iar concurenții electorali nu au posibilitatea să desfășoare campanie și să se întâlnească direct cu alegătorii din regiune. Aceste aspecte au fost constant evidențiate în rapoartele misiunilor naționale și internaționale de observare a alegerilor.

Problemele cu care se confruntă alegătorii din stânga Nistrului au fost documentate în premieră de Misiunea de Observare a Alegerilor Promo-Lex, desfășurată sub auspiciile Coaliției pentru Alegeri Libere și Corecte (CALC), la alegerile parlamentare din 2009. Concluziile acestei misiuni au reliefat obstacolele structurale privind accesul la informație și imposibilitatea desfășurării unei campanii electorale autentice în regiune. De atunci, situația nu s-a schimbat semnificativ.

Aceleași constatări au fost reiterate și de Misiunea Internațională ENEMO, în raportul referitor la alegerile parlamentare din 2021 (pag. 29). Observatorii au consemnat: „mulți interlocutori și-au exprimat îngrijorarea în legătură cu accesul egal al alegătorilor din Transnistria la mesajele campaniei, având în vedere că nici candidații și nici susținătorii acestora nu au avut posibilitatea să facă campanie în această regiune și, în consecință, alegătorii din regiunea respectivă au avut posibilități limitate de a face o alegere în cunoștință de cauză”. Raportul a mai semnalat un caz concret în care reprezentanții unui partid au încercat, de trei ori, să intre în regiunea transnistreană pentru activități de campanie, dar au fost opriți de forțele armate locale, fiind astfel restricționat un drept fundamental al concurentului electoral.

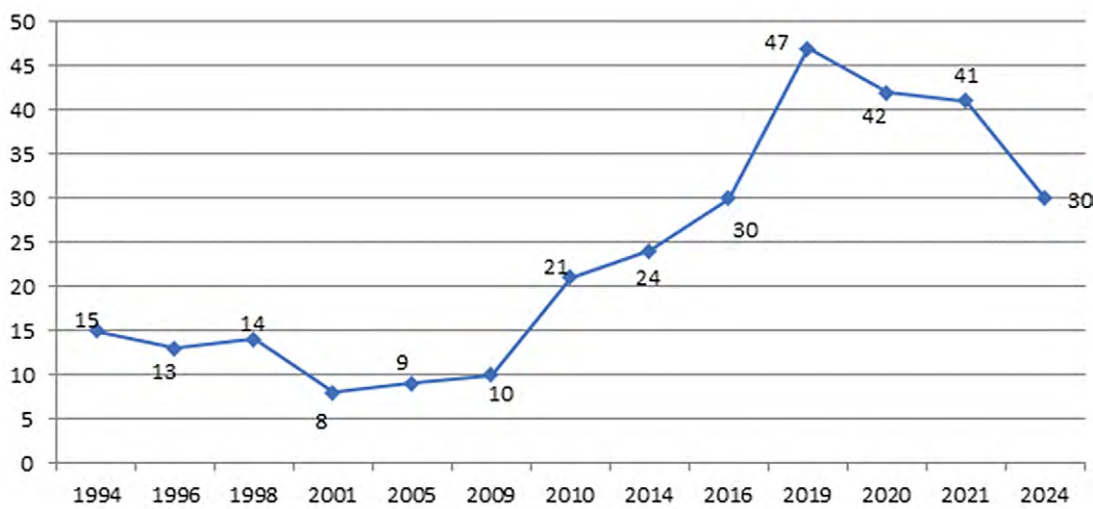
În acest context, eforturile autorităților moldovene de a organiza secții de votare pentru cetățenii domiciliați în teritorii aflate sub o administrație neconstituțională au atras atenția și experților electorali din Georgia și Ucraina. Aceștia au apreciat deschiderea autorităților de la Chișinău și au recunoscut caracterul inovator al practicii, însă au subliniat totodată că trebuie respectate standardele internaționale, în special cele stabilite în Documentul reuniunii de la Copenhaga al CSCE, care garantează accesul egal și nediscriminatoriu la campanie și la informație pentru toți alegătorii.

În rapoartele misiunilor OSCE/ODIHR se menționează în mod tradițional aspectele legate de organizarea secțiilor de vot pentru alegătorii din regiunea Transnistriană și de procesul de votare, însă nu abordează explicit accesul acestor cetățeni la informații electorale și nu documentează limitări directe ale libertății candidaților de a desfășura campanie în regiune.

III. Statistici privind secțiile de votarea pentru cetățenii domiciliați în stânga Nistrului

Începând cu primele alegeri pluripartite din 1994, pentru toate alegerile de rang național – parlamentare, prezidențiale direct și referendumuri republicane, autoritățile moldovene au organizat secții de votare pentru alegătorii domiciliați în stânga Nistrului.

Figura 1. Evoluția numărului secțiilor de votare pentru alegătorii din stânga Nistrului

Numărul secțiilor de votare și geografia amplasării acestora au variat semnificativ în funcție de guvernarea partidelor sau coalițiilor aflate la putere, după cum urmează:

Perioada / Anul	Partid / Alianță	Număr secții de votare pentru cetățenii domiciliați în stânga Nistrului
1994 – 1998	Partidul Democrat Agrar din Moldova (PDAM)	13 – 15
2001	Alianța pentru Democrație și Reforme (ADR)	8
2001 – 2009	Partidul Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM)	9 – 10
2010 – 2015	Alianța pentru Integrare Europeană (AIE)	24 – 30

2016 – 2019	Partidul Democrat din Moldova (PDM)	47
2019 – 2021	Coaliția Partidului Socialiștilor din Republica Moldova (PSRM) și Partidului Șor (PȘ)	41 – 41
2021 – prezent	Partidul Acțiune și Solidaritate (PAS)	30 (prezidențiale 2024) și 12 (parlamentare 2025)

Datele din tabel relevă caracterul adesea arbitrar al procesului de organizare a secțiilor de votare pentru cetățenii domiciliați în stânga Nistrului.

În perioada guvernării Alianței pentru Integrare Europeană (2010–2015) s-a renunțat la practica exclusivă de a organiza secții doar de-a lungul Nistrului, în Zona de Securitate. În schimb, acestea au fost deschise și în municipiile Chișinău, Bălți și Călărași, extinzând astfel accesibilitatea.

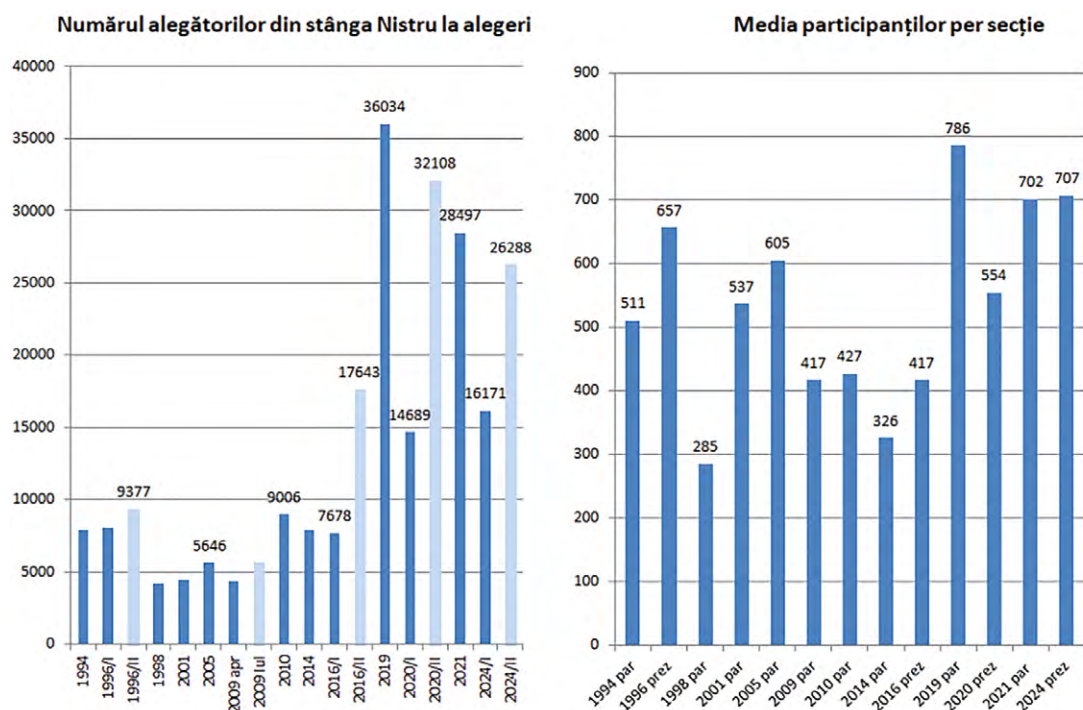
O altă etapă importantă a fost în perioada 2016–2019, când guvernarea Partidului Democrat din Moldova a crescut numărul secțiilor la 47. Această extindere s-a dovedit exagerată, întrucât la alegerile parlamentare din 2019 rezultatele de participare au fost foarte inegale. În Chișinău, din cele 9 secții dedicate cetățenilor din stânga Nistrului, cea mai solicitată a înregistrat 471 de alegători, iar cea mai puțin frecventată doar 19, media fiind de aproximativ 240 de persoane per secție. Prin comparație, media la o secție obișnuită din municipiul Chișinău depășește de regulă 1000 de alegători, adică de circa patru ori mai mult.

La Bălți, situația a fost chiar mai ilustrativă. Din cele 4 secții deschise pentru cetățenii din stânga Nistrului, în două nu s-a prezentat nimeni, în una a votat o singură persoană, iar în cea mai frecventată doar 5 alegători. La Călărași și Soroca, în câte două secții de votare nu a venit niciun alegător. Aceeași situație s-a repetat și în secțiile organizate în Cahul și Ungheni.

În ansamblu, la alegerile parlamentare din 2019, în 8 dintre cele 47 de secții nu s-a prezentat niciun alegător, în două secții a votat câte o singură persoană, în două secții s-au prezentat 4 și, respectiv, 5 alegători, iar într-o altă secție doar 15. În 10 secții au votat până la 500 de alegători, în 4 secții până la 1000, în 16 secții peste 1000, iar în 4 secții numărul a depășit 2000.

Analiza demonstrează că factorul decisiv nu este numărul total al secțiilor de votare deschise pentru cetățenii din stânga Nistrului, ci amplasarea acestora. Cele mai frecventate secții au fost cele tradiționale, situate de-a lungul Nistrului, unde media participării a depășit constant o mie de alegători per secție.

Figura 2. Participarea alegătorilor domiciliați în stânga Nistrului și media alegătorilor per secție de votare

Presa a anticipat încă din 2017, odată cu modificarea legislației electorale și trecerea de la sistemul proporțional la cel mixt, că relațiile dintre Chișinău și Tiraspol vor căpăta o nouă dimensiune, influențată de așa-numita „diplomație oligarhică” promovată de tandemul Plahotniuc – Gușan, extinsă inclusiv asupra procesului electoral. Totuși, realitatea a demonstrat că rata de participare a cetățenilor din stânga Nistrului în secțiile de votare deschise special pentru ei este mult mai scăzută decât media pe țară și de câteva ori mai mică decât media înregistrată în secțiile de votare din străinătate. Această discrepanță a impus o reconsiderare a abordărilor privind organizarea procesului electoral pentru această categorie de alegători.

IV. Evoluția atitudinii administrației neconstituționale față de organizarea secțiilor de votare

Atitudinea administrației neconstituționale de la Tiraspol față de organizarea secțiilor de votare pentru cetățenii domiciliați în stânga Nistrului a cunoscut o evoluție fluctuantă, oscilând între ostilitate deschisă, dezinteres calculat și interes paradoxal.

A. Anii '90 – Ostilitate deschisă

În anii '90, administrația neconstituțională a adoptat o poziție vădit ostilă față de organizarea secțiilor de votare de către autoritățile de la Chișinău. Participarea transnistrenilor la alegerile din Republica Moldova era percepută drept un risc major, deoarece putea legitima pretențiile de reintegrare a regiunii în statul unitar moldovenesc. În acea perioadă, tendința locuitorilor din stânga Nistrului de a redobândi cetățenia moldovenească era explicată nu prin loialitate față de Republica Moldova, ci prin necesitatea de a obține acte recunoscute internațional, care le garantau libertatea de circulație.

B. Anii 2000 – Dezinteres calculat

Începând cu anii 2000, liderii administrației neconstituționale și-au nuanțat retorica: nu s-au mai opus formal participării cetățenilor moldoveni din regiune la alegeri, mizând însă pe dezinteresul acestora față de procesul electoral din Republica Moldova. În realitate, comportamentul administrației transnistrene a fost unul de descurajare a implicării electorale.

Această perioadă a coincis cu intensificarea eforturilor autorităților moldovene de a convinge comunitatea internațională că regimul de la Tiraspol este sub controlul Federației Ruse. În sprijinul acestei teze au fost aduse argumente consistente:

- Declarația ministrului de Externe Andrei Stratan, din Guvernul Vasile Tarlev, învestit de Partidul Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM) la OSCE (Sofia, 2004), potrivit căreia „Rusia a ocupat o parte a teritoriului național”;
- Hotărârea Guvernului Tarlev (HG 891/2006) care populariza concluziile raportului „Dezghețarea unui conflict înghețat” elaborat de către Asociația Avocaților din or. New York, conform căreia Transnistria se află sub controlul unei „puteri ocupante”;

Jurisprudența CEDO, care în nouă hotărâri privind încălcări ale drepturilor omului în Transnistria a stabilit că Federația Rusă exercită un control efectiv asupra regiunii, inclusiv prin prezența militară, influența politică și suportul economic oferit administrației locale.

Această interpretare – Transnistria ca teritoriu ocupat de Federația Rusă – explică de ce, în perioada guvernării PCRM (2001–2009), pentru alegătorii domiciliați în stânga Nistrului au fost organizate doar 10 secții de votare.

C. Anul 2025 – Interes paradoxal

În ajunul alegerilor parlamentare din 28 septembrie 2025, pentru prima dată, administrația neconstituțională s-a declarat public nemulțumită de decizia autorităților moldovene de a

organiza doar 12 secții de votare. Această reacție contrastează puternic cu tăcerea manifestată anterior, dar și cu realitatea recentă: la alegerile prezidențiale din Rusia din 17 martie 2024, în regiune au fost deschise doar 6 secții de votare, considerate suficiente, la care și-au exercitat dreptul de vot 46.179 de cetățeni ruși din regiunea Transnistreană, deși numărul total al celor care dețin cetățenia Federației Ruse este estimat la peste 220.000.

V. Decizia privind secțiile de votare pentru cetățenii din stânga Nistrului la alegerile parlamentare din 2025

La 24 august 2025, Comisia Electorală Centrală (CEC) a adoptat Hotărârea privind organizarea secțiilor de votare pentru alegătorii din localitățile aflate în stânga Nistrului, teritoriu care nu se află sub controlul autorităților constituționale, pentru alegerile parlamentare din 28 septembrie 2025.

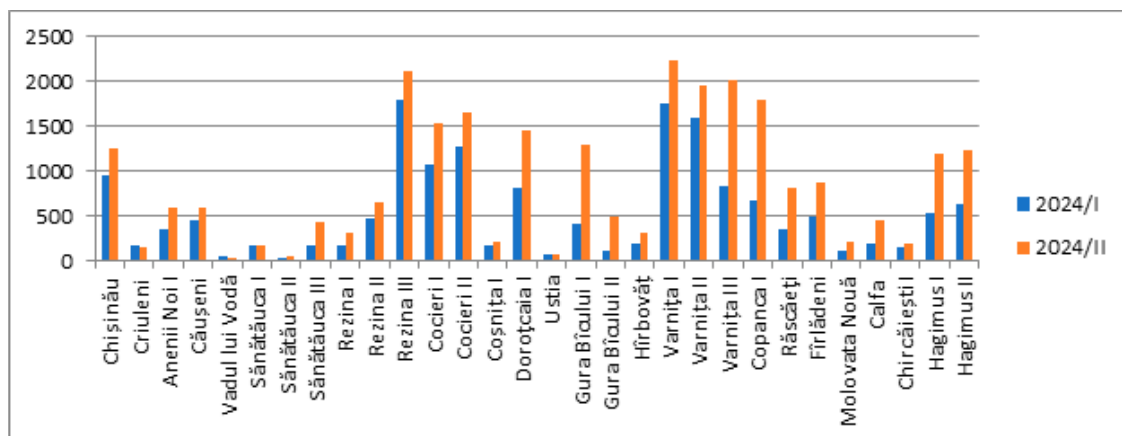
În conformitate cu art. 40 alin. (1)-(3) din Codul electoral, CEC a fundamentat decizia pe mai multe criterii:

- datele din Registrul de Stat al Alegătorilor, potrivit cărora în localitățile din stânga Nistrului sunt înregistrați 278.777 alegători;
- dinamica participării alegătorilor la ultimele trei scrutine (vezi Figura 2);
- propunerile și evaluările instituțiilor responsabile de implementarea politicii de reintegrare și securitate.

Dat fiind că problemele de integritate și securitate electorală au fost considerate prioritare, a fost constituit un grup de lucru interinstituțional format din: CEC, Serviciul de Informații și Securitate (SIS), Biroul politici de reintegrare al Cancelariei de Stat, Inspectoratul General al Poliției (IGP), Ministerul Afacerilor Interne (MAI) și Consiliul Suprem de Securitate (CSS). Scopul acestui grup a fost identificarea soluțiilor optime pentru garantarea exercitării dreptului la vot de către cetățenii Republicii Moldova domiciliați în stânga Nistrului.

Pe 13 august 2025, CEC a transmis un demers către instituțiile membre ale grupului de lucru, argumentând necesitatea organizării a 19 secții de votare, pe baza participării înregistrate la ultimele trei scrutine. Relevant în acest sens este scrutinul prezidențial din 2024, care a demonstrat că în o treime din cele 30 de secții de votare deschise participarea a fost foarte scăzută (vezi Figura 3).

Figura 3. Numărul alegătorilor din stânga Nistrului care au participat la alegerile prezidențiale din 2024

Pozițiile instituțiilor participante în grupul de lucru

- IGP a propus constituirea secțiilor exclusiv în localitățile situate în perimetrul Zonei de Securitate, aflate sub controlul statului, pentru a putea asigura în mod eficient măsurile de ordine publică.
- SIS, în baza atribuțiilor de prevenire a amenințărilor la adresa securității statului, a semnalat riscuri majore și a recomandat organizarea a doar 8 secții de votare.
- Biroul politici de reintegrare a subliniat deteriorarea situației de securitate din Zona de Securitate și regiunea transnistreană, precum și tentativele unor factori externi de a utiliza regiunea pentru destabilizarea Republicii Moldova. Din această perspectivă, instituția a recomandat ca numărul secțiilor de votare să fie stabilit în funcție de analiza de risc efectuată de instituțiile responsabile și de capacitatea lor de a garanta securitatea și integritatea procesului electoral.

Decizia finală a CEC

În lumina acestor argumente și după consultarea instituțiilor din grupul interinstituțional, CEC a decis organizarea a 12 secții de votare destinate alegătorilor domiciliați în stânga Nistrului pentru alegerile parlamentare din 28 septembrie 2025.

VI. Criticile în adresa al CEC privind organizarea a 12 secții de votare pentru transnistreni

Decizia CEC de a organiza **12 secții de votare** pentru alegătorii domiciliați în stânga Nistrului a generat un val de critici și proteste, venite atât din partea partidelor de opoziție, cât și din partea observatorilor societății civile.

A. Opoziția politică – „Mai multe secții de votare pentru regiunea Transnistreană”

Igor Dodon, liderul principalului partid de opoziție – Partidul Socialiștilor din Republica Moldova (PSRM) – a organizat un protest la sediul CEC, acuzând guvernarea de „uzurpare a puterii de stat”. Argumentul central al opoziției a fost că decizia CEC ar fi încălcat principiul egalității în drepturi al tuturor alegătorilor:

„Orice cetățean al Republicii Moldova, oriunde s-ar afla el – la Vulcănești, la Bălți sau la Briceni, la Drochia sau la Edineț, în Italia sau în Federația Rusă, la Tiraspol sau Leușeni – este în drepturi egale, garantate de Constituția Republicii Moldova. (...) Cum pot fi deschise doar 10 secții de votare pentru cei din partea stângă a Nistrului, unde trăiesc peste 275.000 de oameni cu drept de vot? În același timp, se deschid 80 de secții de votare în Italia, unde sunt mai puțini oameni cu drept de vot decât în Transnistria”.

Această critică ignoră însă câteva realități esențiale: în state precum Italia sau alte destinații ale diasporei, participarea electorală a fost constant în creștere, iar densitatea alegătorilor per secție a fost de cel puțin două ori mai mare decât în secțiile destinate alegătorilor din regiunea transnistreană. În plus, se face abstracție de faptul că teritoriul din stânga Nistrului nu se află sub control constituțional, iar concurenții electorali nu au acces la alegători, ceea ce contravine standardelor stabilite în Documentul reuniunii de la Copenhaga.

B. Misiunea Promo-Lex – „Micșorarea nu e pe deplin justificată”

Misiunea Promo-Lex de monitorizare a alegerilor a exprimat, în Raportul nr. 2 (pag. 20–22), dezacordul față de reducerea numărului secțiilor de votare de la 30 (în 2024) la 12 (în 2025). Observatorii au recunoscut necesitatea măsurilor de securitate, dar au considerat că argumentul participării reduse nu justifică diminuarea atât de drastică a numărului de secții:

„Cu referire la numărul de secții organizate pentru alegerile parlamentare din 2025, MO Promo-LEX consideră că, reieșind doar din dinamica participării de la ultimele trei scrutine, micșorarea de circa trei ori a numărului de secții pare să nu fie justificată. Pornind de la argumentele invocate de autorități, pe lângă aplicarea criteriilor legale, la baza deciziei CEC ar sta, în special, raționamente de ordin securitate și integritate a procesului de vot.”

Astfel, poziția observatorilor se înscrie într-o critică moderată: ei acceptă existența riscurilor de securitate, dar consideră că scăderea numărului secțiilor de votare a fost disproporționată în raport cu datele statistice ale participării.

VIII. Concluzii

A. Lipsa unui cadru internațional standardizat.

Nu există norme sau standarde internaționale consacrate privind organizarea secțiilor de votare pentru cetățenii unui stat domiciliați pe un teritoriu controlat de o administrație neconstituțională, nerecunoscută și susținută de un alt stat. Republica Moldova se află astfel într-o situație fără precedent, în care este obligată să își adapteze constant soluțiile.

B. Un experiment electoral unic, dar sinuos.

Prin inițiativa CEC din 1994, Republica Moldova a creat primul precedent internațional în organizarea votării pentru cetățenii aflați sub controlul unei administrații neconstituționale. În cei peste 30 de ani scurși de atunci, acest „experiment electoral” a avut o evoluție sinuoasă, influențată de factori interni (schimbări politice, strategii de guvernare) și externi (presiuni regionale, influența Federației Ruse, riscuri de securitate).

C. Diferențierea criteriilor de organizare a secțiilor de votare.

Criteriile de organizare a secțiilor de votare diferă în funcție de categoria alegătorilor pentru care sunt deschise aceste secții:

- **Cetățeni domiciliați pe teritoriul controlat de organele constituționale** – criteriile sunt clare, precise și stabilite fără echivoc de legislația electorală;
- **Cetățeni aflați în străinătate** – criteriile sunt stabilite de legislația națională, dar depind de participarea la scrutinele precedente și de acordul statelor gazdă (Exemplul Cehiei care nu permite deschiderea secțiilor de votare în afara misiunilor diplomatice și Canada care permite secții doar pentru circumscripția națională nu și pentru cele uninominale);
- **Cetățeni domiciliați pe teritoriul controlat de o administrație neconstituțională** – criteriile legale sunt însoțite de condiționalități suplimentare din perspectiva informării corecte a cetățenilor aflați sub o administrație neconstituțională, de posibilitatea concurențelor electorale de a comunica cu alegătorii din teritoriul menționat, dar mai ales din perspectiva securității naționale.

D. Consultarea instituțională ca fundament decizional.

Hotărârea CEC de a organiza 12 secții de votare pentru alegătorii din stânga Nistrului la alegerile din 28 septembrie 2025 a fost rezultatul unui proces de consultare amplu, care a implicat atât organizații ale societății civile, cât și instituții cheie din cadrul grupului interinstituțional responsabil de securitate și reintegrare.

E. Critica inevitabilă a deciziilor.

Într-o societate divizată politic și social, orice decizie a CEC privind numărul secțiilor de votare pentru transnistreni este inevitabil supusă criticilor. O parte va invoca insuficiența secțiilor, în timp ce alți actori vor denunța riscurile și costurile unei organizări prea largi. În ambele cazuri, se ignoră faptul că concurenții electorali nu au acces la alegătorii din regiune și nu pot desfășura campanie electorală în condiții de echitate.

F. Preeminența cadrului legal.

CEC și-a fundamentat decizia finală pe prevederile Codului Electoral. În special:

- **Articolul 28**, care impune cooperarea CEC cu alte 16 entități (MAI, MAE, SIS, Biroul politici de reintegrare etc.) în procesul de organizare a alegerilor;
- **Articolul 25 lit. o)** din Codul Electoral nr. 325/2022, care obligă CEC să efectueze analize postelectorale, să analizeze fraudele electorale, inclusiv cele presupuse și să întreprindă măsuri pentru prevenirea și/sau înlăturarea acestora.

Concluzia generală

Cazul regiunii Transnistrene demonstrează că organizarea votării pe teritorii aflate sub administrații neconstituționale nu poate fi tratată doar ca o problemă electorală. Ea se află la intersecția dintre drepturile cetățenești, securitatea națională și politica externă. Din acest motiv, deciziile CEC trebuie analizate nu doar prin prisma criteriilor statistice de participare, ci și a riscurilor strategice pentru stat.

NOTĂ ANALITICĂ

Analiza comparativă a platformelor electorale la alegerile parlamentare 2025

/Publicat la 24 septembrie 2025/

1. INTRODUCERE

Alegerile parlamentare din 28 septembrie 2025 se desfășoară într-un climat regional și intern deosebit de complicat. Războiul din Ucraina continuă să marcheze profund întreaga regiune, Republica Moldova resimțind constant presiunea acestui context, inclusiv prin incidente de securitate la frontieră și prin provocări repetate legate de siguranța spațiului aerian. Acest fundal tensionat se suprapune peste o societate și o clasă politică tot mai polarizată, în care dezbaterile geopolitice între orientarea pro-europeană și cea pro-rusă, se împletesc cu nemulțumirile legate de situația economică și de calitatea guvernării.

Miza acestor alegeri este una ridicată. Viitorul Parlament urmează să decidă asupra legilor esențiale pentru aderarea la Uniunea Europeană, dar și asupra direcției generale a țării, acest lucru însemnând fie consolidarea statului de drept și integrarea europeană, fie o răsturnare de situație spre o apropiere de Rusia. Competiția electorală este una acerbă, cu 22 de concurenți rămași în cursă, majoritatea scenariilor post-electorale prognozând dificultăți în formarea unei noi majorități stabile după scrutin. La acest context instabil se adaugă și războiul hibrid purtat de Rusia împotriva Moldovei care nu se manifestă doar prin propagandă și campanii de dezinformare, ci și prin încercări de manipulare directă a electoratului, coruperea alegătorilor, sabotaj și alte forme de interferență menite să deturneze parcursul european al țării. Astfel de tactici sporesc gradul de neîncredere și fac procesul electoral și mai vulnerabil.

Prezența unui număr mare de concurenți electorali este un fapt obișnuit pentru alegerile din Republica Moldova. Totuși, această abundență de oferte nu înseamnă automat și un pluralism de opțiuni reale pentru cetățeni, mai ales că lipsește o înțelegere a conținutului programelor electorale propuse de concurenții electorali. De cele mai multe ori, opțiunile de vot se conturează mai degrabă sub influența discursului emoțional sau a simpatiilor politice existente, decât prin evaluarea detaliată a promisiunilor. De aceea devine cu atât mai important exercițiul de a analiza comparativ platformele electorale, pentru a înțelege în ce măsură acestea răspund priorităților reale ale țării și așteptărilor societății. Într-un mediu saturat de mesaje contradictorii și de campanii de manipulare, programele electorale rămân repere clare și verificabile. Analizate în context, ele arată în ce măsură partidele formulează angajamente realiste, coerente și compatibile cu prioritățile naționale și cu așteptările cetățenilor. Analiza compara-

tivă a programelor electorale, mai ales a celor patru formațiuni aflate în topul sondajelor de opinie, ne oferă o bază solidă pentru înțelegerea mizei reale a scrutinului și pentru orientarea dezbaterii publice către politici, nu doar către lozinci.

Metodologie

Scopul acestei note analitice este de a oferi o sinteză comparativă a rezultatelor analizei programelor electorale a patru partide politice și anume a promisiunilor făcute de aceste partide în cinci domenii cheie.

Metodologia utilizată pentru efectuarea acestei analize a urmărit să asigure o evaluare sistematică și transparentă a angajamentelor politice enunțate în documentele disponibile publicului asumate de partide în următoarele domenii cheie: integrare europeană, justiție, drepturile omului, securitate și apărare, dezvoltare socială și economică și protecție socială. Pentru fiecare domeniu a fost stabilit un set de criterii calitative specifice, care să permită evaluarea promisiunilor precum și a gradului de înțelegere de către partide a domeniilor analizate, a clarității și gradului de fezabilitate a promisiunilor făcute.

În analiză sunt incluse partidele cu cele mai mari șanse de a accede în Parlament, conform mediei sondajelor din perioada preelectorală (aprilie–iulie 2025) și începutul campaniei electorale (august–septembrie 2025). Astfel, au fost analizate platformele electorale ale următorilor concurenți:

- Partidul Acțiune și Solidaritate (PAS),
- Blocului electoral „Blocul Patriotic al Socialiștilor, Comuniștilor, Inima și Viitorul Moldovei” (BEP),
- Blocul electoral „Alternativa” (BEA),
- Partidul Nostru (PN).

Potrivit sondajelor recente, aceste formațiuni sunt considerate cele mai relevante în competiția parlamentară, datorită faptului că au înregistrat constant intenții de vot care depășesc pragul electoral sau se situează în proximitatea acestuia.

Programele electorale ale acestor partide au fost analizate prin prisma unor criterii calitative pentru fiecare domeniu tematic, această analiză referindu-se la aspecte precum:

- Existența în programul electoral a unei secțiuni dedicate domeniului analizat;

- Existența și conținutul unor promisiuni relevante (5 angajamente principale legate de acel domeniu);
- Focusul principal al programului electoral pe domeniul respectiv;
- Descrierea platformei electorale în baza unor criteriile calitative stabilite pentru fiecare domeniu tematic, pentru a evalua coerența internă, consistența politicilor propuse și gradul în care candidatul stăpânește domeniul, precum și implicațiile bugetare sau legislative implicite ale angajamentelor (dacă sunt identificate în program);
- Fezabilitatea tehnică și financiară a promisiunilor, relevanța lor și posibilitatea de implementare.

De asemenea, fiecare domeniu și partid a fost evaluat (atribuindu-se și un scor de la 0 la 5) conform următoarelor criterii:

- a) **Coerență internă:** măsoară gradul de concordanță între promisiunile electorale și statutul/ideologia partidului.
- b) **Fezabilitate și realism:** evaluează cât de realistă și sustenabilă este implementarea propunerilor (ex. finanțare disponibilă, necesitate de schimbări legislative majore, tendințe populiste etc.).
- c) **Alinierea cu strategiile naționale:** apreciază în ce măsură promisiunile sunt în conformitate cu principalele strategii și planuri guvernamentale naționale relevante (de ex. Strategia Națională de Dezvoltare 2030, Planul de aderare la UE, Strategia de reformă a justiției). Documentele de referință pentru fiecare domeniu este identificat și selectat de fiecare expert pentru a asigura relevanța.
- d) **Alinierea cu prioritățile publice:** verifică dacă propunerile reflectă preocupările prioritare ale cetățenilor, conform celor mai recente sondaje de opinie

Documentul complet al metodologiei este disponibil pe site-ul ADEPT permițând astfel verificarea procesului de lucru și replicarea studiului de către terți.

2. PRINCIPALELE CONSTATĂRI

Analiza comparativă a platformelor electorale a patru dintre principalele formațiuni politice aflate în topul sondajelor de opinie evidențiază diversitate de viziuni și diferențe semnificative în gradul de detaliere, realism și fezabilitate a promisiunilor. Evaluarea a vizat cinci

domenii tematice – integrare europeană, reforma justiției, drepturile omului, securitate și economie – prin prisma unor criterii comune: coerența internă, fezabilitatea tehnică și financiară, relevanța pentru politicile publice și coerența cu preocupările cetățenilor.

Un prim element comun constatat este recursul la teme mari de consens social, cum sunt justiția, lupta împotriva corupției și protecția socială. Toate partidele fac referințe la acestea, însă cu grade diferite de detaliere și cu niveluri variate de ancorare în documentele strategice naționale și angajamentele europene. În general, discursul programatic se situează între angajamente ferme, compatibile cu parcursul european, și declarații generale de intenție, mai degrabă menite să mobilizeze electoral.

Analiza arată că platformele politice ating cele mai înalte scoruri agregate în domeniul Drepturilor Omului și Justiție (3.5 din 5), ceea ce indică asupra unui grad relativ ridicat de coerență internă și conformitate cu preocupările cetățenilor. În aceste domenii partidele reușesc să articuleze poziții mai clare și mai ancorate în așteptările electoratului. Totuși, și aici persistă provocări în a formula soluții fezabile, ceea ce limitează aplicabilitatea practică a propunerilor.

La polul opus, domeniile Securitate și Integrare Europeană sunt cele mai slab reflectate în platformele electorale, cu scoruri agregate reduse, sub pragul de 3 din 5. Acest fapt semnalează nu doar o absență de detaliere și de coerență, ci și o dependență excesivă de declarații generale, cu puține elemente concrete sau operaționale. În ansamblu, se confirmă tendința ca partidele să punteze mai bine la coerența platformelor cu statutul lor organizațional și la alinierea cu preocupările cetățenilor, dar să eșueze în mod repetat la capitoul fezabilitate tehnică și financiară. Astfel, platformele electorale rămân în mare măsură instrumente de comunicare și mobilizare politică, mai degrabă decât programe realiste de guvernare, ceea ce poate diminua credibilitatea lor pe termen mediu și lung.

Tabel 1. Scoruri agregate per criterii analizate a patru concurenți electorali

Criteriu analizat	Scor agregat pentru patru concurenți
Coerență internă	3.9
Conformitate cu preocupările cetățenilor	3.4
Relevanță pentru politicile publice	2.8
Fezabilitate tehnică și financiară	2.2

Tabel 2. Scoruri agregate pe domenii de politici reflectate în platformele a patru concurenți electorali

Domeniul de analiză	Scor agregat pentru patru concurenți
Securitate și apărare	2.3
Integrare europeană	2.9
Dezvoltare socio-economică	3.2
Justiție	3.5
Drepturile omului	3.6

Integrarea europeană

Diferențele sunt de substanță. Partidul PAS formulează un angajament explicit și ferm pentru aderarea la Uniunea Europeană până în 2028, cu referințe recurente la standardele și finanțările europene. Blocul Alternativa abordează subiectul mai degrabă circumstanțial, folosindu-l ca resursă și ca factor motivațional pentru reforme, dar și ca obiectiv final, cu elemente de disonanță doctrinară între partidele componente. Blocul Patriotic adoptă o poziție ambiguă, cu formulări declarative despre relațiile cu UE, dar fără asumarea aderării ca obiectiv strategic, în timp ce Partidul Nostru reduce întreaga temă la o promisiune punctuală privind „aderarea la Schengen”, nerealistă în condițiile actuale.

Justiție

În domeniul justiției, se observă o convergență declarativă: toate partidele recunosc importanța unei justiții independente și a combaterii corupției. Totuși, doar unele platforme oferă măsuri mai precise, etapizate și compatibile cu recomandările europene. Altele se limitează la formulări generale sau la obiective imposibil de realizat fără modificări constituționale și resurse semnificative.

Drepturile omului

Programele diferă în modul în care definesc drepturile și incluziunea. Partidele cu orientare pro-europeană fac referiri la standarde internaționale și la consolidarea protecției sociale, uneori cuantificând efectele. Blocurile mai tradiționaliste preferă formule generale, axate pe familie și valori tradiționale, fără referințe la cadrul european sau la grupurile vulnerabile. În unele cazuri, se observă riscul de excluziune sau discriminare implicită.

Securitate și apărare

Analiza comparativă a programelor arată că niciuna dintre platforme nu oferă o abordare completă și tehnică a domeniului securității și apărării. Doar un singur program integrează securitatea ca parte a politicii externe și a drumului spre UE, dar nu are o secțiune distinctă pentru apărare internă și nu include planuri bugetare sau operaționale clare. Celelalte trei tratează securitatea mai degrabă declarativ, prin reafirmarea neutralității constituționale, apeluri la demilitarizare și soluționarea pașnică a conflictului transnistrean, fără a explica mecanisme, instituții responsabile sau resurse. Nivelul de detaliu este în general redus, propunerile sunt formulate la nivel de principii, iar specificitatea operațională lipsește. Așadar, securitatea și apărarea sunt tratate insuficient detaliat și mai degrabă politic, ceea ce ridică întrebări privind capacitatea acestor programe de a răspunde eficient la amenințările reale cu care se confruntă Republica Moldova.

Economie și dezvoltare socio-economică

Promisiunile economice variază de la programe relativ detaliate, care corelează obiectivele de dezvoltare cu Strategia „Moldova Europeană 2030”, până la liste de obiective cu impact bugetar major, dar fără indicarea surselor de finanțare. Riscul populismului este vizibil mai ales în promisiunile de creștere rapidă a nivelului de trai, comparabil cu statele UE vecine într-un orizont de timp scurt, fără justificare financiară și structurală.

Profil comparativ

Privite în ansamblu, platformele scot în evidență patru profiluri distincte. PAS se remarcă printr-un angajament ferm pro-european și printr-o relativă coerență cu strategiile naționale și angajamentele internaționale. Blocul Alternativa încearcă să îmbine discursul pro-reforme cu elemente de integrare europeană, dar este marcat de disonanțe doctrinare interne și de promisiuni ambițioase fără detalieri. Blocul Patriotic preferă o abordare declarativă și defensivă, cu accente pe neutralitate și suveranitate, dar cu slabă ancorare în procesele curente. Partidul Nostru reduce temele europene la un enunț izolat, lipsit de fezabilitate și de coerență cu cadrul juridic existent.

Analiza confirmă că principalele slăbiciuni ale platformelor electorale țin de fezabilitatea tehnică și financiară a promisiunilor, de lipsa etapizării și de absența justificărilor bugetare. Cele mai solide aspecte se regăsesc în domeniile unde există consens public și presiune internațională (justiție, lupta anticorupție, protecție socială). Relevanța pentru politicile publice și alinierea la prioritățile cetățenilor sunt puternice acolo unde temele sunt susținute și de sondaje, însă calitatea propunerilor variază considerabil între partide.

3. CONSTATĂRILE PE DOMENII TEMATICE

3.1 Integrarea europeană

INTEGRARE EUROPEANĂ		
Scor	Focus	Evaluare expert
 4,5 ★★★★★	Integrarea în UE este prioritate strategică și obiectiv principal al politicii externe. Este și o condiție prealabilă și sursă de finanțare vitală pentru succesul tuturor celorlalte politici.	Integrarea în UE stă la baza platformei. Semnarea tratatului de aderare până în 2028 este coerentă cu linia partidului și bine aliniată la prioritățile naționale. Platforma este ambițioasă, implementarea fiind dependentă de evoluțiile externe.
 2,6 ★★★★☆	Menținerea echilibrului Est–Vest și diversificarea cooperării internaționale, inclusiv cu UE. Protecționism economic în raport cu UE.	În platforma electorală nu există referințe la obiectivul de aderare la UE. Mențiunile despre UE se limitează la diplomația echilibrată între Est și Vest, purtând un caracter vag și declarativ. Aceasta reflectă slab prioritățile naționale și ignoră sprijinul majoritar al cetățenilor pentru integrarea europeană.
 4,0 ★★★★☆	Aderarea la UE este obiectiv central, integrat în strategia anticriză și de dezvoltare. Platforma reflectă obiectivul de accelerare a integrării cu respectarea foii de parcurs și a criteriilor de aderare.	Promisiunile Blocului de accelerare a integrării în UE sunt în general aliniate la prioritățile naționale și la preocupările cetățenilor, dar disonanțele doctrinare interne și lipsa de detalii privind resursele și implementarea le fac declarative.
 0,7 ★☆☆☆☆	Aderarea la Zona Schengen pentru a elimina frontierele cu țările europene.	Angajament foarte slab față de integrarea europeană. Nu propune aderarea la UE ci doar la spațiul Schengen, obiectiv nerealist fără etapa de integrare europeană. Grad redus de coerență, fezabilitate și relevanță strategică.

Partidul „Acțiune și Solidaritate”

Programul electoral al Partidului Acțiune și Solidaritate (PAS) privește procesul de integrare europeană, ca o prioritate strategică și obiectiv principal al politicii externe, dar în același timp și ca o condiție prealabilă și o sursă de finanțare vitală pentru succesul tuturor celorlalte politici interne, de la economie și justiție, până la agricultură și infrastructură.

În vederea atingerii acestui obiectiv strategic PAS vine cu o promisiune clar articulată, prezentată odată ca obiectiv strategic în preambulul programului electoral „Semnarea tratatului de aderare la UE până în 2028, înainte de finalul celui de-al doilea mandat al președintei Maia Sandu” și a doua oară ca obiectiv major în domeniul politicii externe: „Aderarea la Uniunea Europeană. În următorii patru ani, Republica Moldova va finaliza procesul de aderare la UE și va deveni țară membră cu drepturi depline în marea familie Europeană.”

Deși integrarea europeană este un obiectiv strategic, programul nu-i dedică un capitol separat cu măsuri detaliate. În schimb, referințele la „finanțarea europeană” și la „standardele UE” sunt omniprezente, fiind inserate în aproape toate celelalte capitole. În loc de a trata integrarea europeană ca un domeniu de sine stătător, PAS vede acest domeniu mai degrabă ca un element transversal, un motor principal al activităților planificate și factor de multiplicare al posibilelor rezultate, prognozate / promise în diverse sectoare. Mai mult ca atât, această abordare luată împreună cu avertismentul strategic în care sunt încadrate promisiunile și angajamente pre-electorale, evidențiază poziția PAS privind procesul de integrare europeană ca o condiție prealabilă pentru succesul tuturor celorlalte politici.

Angajamentul manifestat de PAS în programul electoral este ferm exprimat printr-un limbaj consecvent pro-UE, prin asumarea alinierii la acquis-ul comunitar și culminat cu semnarea unui tratat de aderare în 2028. Acest reper temporal precis și referințe la instrumente UE (Mecanismul European pentru Pace, Mecanismul de Reformă și Creștere) adaugă la claritatea și specificitatea propunerilor înaintate de PAS. În același timp pe lângă aceste promisiuni concrete la nivel macro, planul nu detaliază granular acțiunile ce urmează a fi întreprinse pentru realizarea promisiunii enunțate, fie în baza capitolelor de negociere sau a unor etape importante în procesul de integrare europeană.

Fezabilitatea promisiunilor PAS în acest domeniu este medie, or ținta „Semnarea tratatului de aderare la UE până în 2028” este foarte ambițioasă și depinde nu doar de performanța internă (stat de drept, capacitate administrativă, etc.) ci și de factori externi (consensul statelor membre, absența unor crize majore în regiune). Referințele la utilizarea resurselor financiare și instrumentelor UE indică conștientizarea constrângerilor bugetare, dar lipsesc referințe la bugete indicative și analiza riscurilor anticipate (blocaje de negociere, capacitate de absorbție).

În cele din urmă, programul electoral al PAS pe dimensiunea de integrare europeană denotă și o coerență doctrinară explicită, integrarea Republicii Moldova în Uniunea Europeană fiind definită în statutul PAS, ca „cea mai firească cale de dezvoltare socială, economică, politică și de coeziune a societății din Republica Moldova”. Promisiunile electorale ale PAS rezonază și cu prioritățile Strategiei Naționale de Dezvoltare „Moldova Europeană 2030” care este ancorată explicit în implementarea Acordului de Asociere și în statutul de țară-candidat, prin obiectivele ce țin de „europenizarea instituțiilor”, consolidarea democrației și a statului de drept și apropierea de standardele și valorile UE drept direcții centrale. De asemenea promisiunile PAS ce țin de integrarea europeană sunt coerente și cu preferințele populației reflectate în cele mai recente sondaje de opinie publică precum Barometrul de Opinie Publică 2024.

Blocului electoral „Blocul Patriotic al Socialiștilor, Comuniștilor, Inima și Viitorul Moldovei”

Domeniul de integrare europeană nu este reflectat în mod expres în programul electoral al BEP. Documentul nu face vreo referință în susținerea procesului de integrare europeană și nu conține niciun obiectiv de aderare sau un orizont temporal clar privind integrarea europeană a Republicii Moldova. Pe de altă parte, BEP nici nu articulează careva declarații sau promisiuni ce ar fi explicit împotriva acestei priorități strategice a Moldovei. Această ambiguitate strategică pare să fie intenționată, pe de o parte pentru concentra atenția alegătorilor spre alte subiecte clasice ale partidelor componente ale BEP, dar și pentru a lăsa spațiu de manevră prevenind înstrăinarea votanților care ar susține integrarea europeană a Moldovei.

În programul electoral BEP există doar două promisiuni, relativ vagi, din domeniul relațiilor externe, care menționează expres Uniunea Europeană: 1) „Promovarea unei diplomații

echilibrate, orientate spre interesele naționale, colaborarea cu Vestul și Estul, dezvoltarea relațiilor cu UE, Rusia, China și alți parteneri...” și 2) „În negocierile cu Uniunea Europeană vom apăra interesele naționale, protejind piața, producătorii și locurile de muncă.”

Aceste promisiuni sunt declarative și se sprijină pe sintagme generale precum „neutralitate permanentă”, „punte între Est și Vest” și „politică externă pragmatică”. Singura referință la procesul de negocieri cu Uniunea Europeană, nu este însoțită de explicații dacă se are în vedere procesul de negocieri din cadrul procesului de integrare europeană. De asemenea lipsesc propuneri tehnice (privind aproximarea legislativă, screening/negociere pe capitole, instituții responsabile, indicatori) sau cel puțin prezentarea unor referințe minime la resursele necesare sau modul de realizare a acestor promisiuni.

Cu toate acestea, programul electoral al BEP este coerent cu doctrinele partidelor componente pe care le reflectă prin declararea repetată a neutralității drept element cheie a politicii externe. Dincolo de acest fapt, neavând un obiectiv de aderare la UE, platforma BEP este slab aliniată cu prioritățile strategice naționale, vorbind doar despre cooperare și mai puțin despre convergență (aproximarea legislației, piață internă, energie, concurență etc.). Mai mult ca atât, accentul pe „protejarea pieței” poate intra în tensiune cu angajamentele Moldovei în cadrul OMC sau DCFTA. În cele din urmă, ignorarea temei integrării europene a Moldovei, intră în contradicție cu majoritatea cetățenilor care susțin aderarea Moldovei la UE.

Blocul electoral „Alternativa”

Programul electoral al Blocului electoral „Alternativa” (BEA) prezintă aderarea la UE drept obiectiv central, integrat în strategia anticriză și de dezvoltare propusă și menționează repetat acest domeniu în contextul mai multor promisiuni electorale.

Astfel, BEA vine cu următoarele promisiuni în domeniul integrării europene: 1) „Să obținem ca nivelul și calitatea vieții în Republica Moldova în anul 2029 să fie cât mai apropiate de indicatorii țărilor vecine din Uniunea Europeană”, 2) „Să restabilim încrederea în instituțiile democratice și în supremația legii, să satisfacem la maximum cererea societății pentru o justiție modernă și un sistem judecătoresc independent. Să depolitizăm structurile administrației publice, să le fortificăm competența pentru o activitate coerentă, organizată și eficientă în vederea aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană”, 3) „BEA își vede misiunea în ... accelerarea integrării Moldovei în UE, cu respectarea strictă a foii de parcurs pentru atingerea tuturor indicatorilor de aderare.”

Tema integrării europene este abordată într-un capitol aparte „A 14-a reformă. Moldova europeană. Principalul scenariu constructiv”. Promisiunea electorală principală în acest capitol este prezentată drept misiune asumată a BEA: „accelerarea integrării Moldovei în UE,

cu respectarea strictă a foii de parcurs pentru atingerea tuturor indicatorilor de aderare”. Mai mult ca atât, capitolul face o referință explicită la sursa acestui angajament, recunoscând faptul că „Integrarea europeană reprezintă, înainte de toate, alegerea și speranța a mai mult de jumătate dintre cetățenii Republicii Moldova” și prezintă integrarea europeană drept „principalul scenariu constructiv pentru păstrarea independenței moldovenești, modernizarea economiei, transformarea fundamentală a calității vieții, protecția tuturor limbilor și comunităților etnice, precum pentru și consolidarea democratică a întregii societăți.” În același timp, capitolului nu oferă o instrumentalizare a acestui deziderat ambițios și nici nu stabilește careva ținte calendaristice pentru realizarea acestei promisiuni dar trasează un set de principii relativ declarative pe care BEA planifică să le pună drept bază în acest proces.

Pe lângă acest capitol dedicat, programul electoral BEA periodic mai face referință la aderarea la UE drept a) finalitate sau obiectiv al reformelor interne pentru „restabilirea încrederii în instituțiile democratice” și „depolitizarea structurilor administrației publice”, b) drept etalon la care se vor raporta soluțiile propuse sau c) instrument pentru implementarea promisiunilor făcute. De cele mai dese ori însă, aceste afirmații poartă un caracter general și nu sunt susținute de argumente privind modalitățile de realizare practică.

Din punct de vedere al fezabilității promisiunilor în domeniul integrării europene a Moldovei, programul electoral BEA e caracterizat printr-un mix de realism (o anumită aliniere la cadrul strategic UE) dar și promisiuni supra-optimiste (cum ar fi ținta atingerii indicatorilor socio-economici UE în 2029). Promisiunea de „nivel de trai apropiat de țările vecine din UE până în 2029” este foarte ambițioasă și poate fi considerată populistă fără o planificare bugetară și structurală. În schimb, orientarea spre „restabilirea încrederii în instituții pentru aderarea la UE” este realistă și compatibilă cu AA/DCFTA și SND 2030.

Vorbind despre coerența internă cu doctrinele partidelor componente, blocul „Alternativa” prezintă o coerență internă moderată: PDCM afirmă ferm integrarea europeană drept obiectiv, în timp ce MAN lasă deschisă această opțiune, iar Congresul Civic este și mai prudent, axat pe suveranitate și neutralitate. Pe de altă parte, există o aliniere cel puțin declarativă la SND 2030 și Acordul de Asociere, însă fără o mapare concretă la obligațiile precise. În cele din urmă BEA face referință la sprijinul cetățenilor pentru aderarea la UE, fapt care conferă promisiunilor electorale ce țin de integrarea europeană o legitimitate suplimentară.

Partidul politic „Partidul Nostru”

Lista celor 51 de obiective care formează programul electoral al „Partidului Nostru” (PN) nu abordează direct tema integrării europene. Există doar un singur punct care are legătură cu integrarea europeană și care se referă la o măsură punctuală: „aderarea la Zona Schengen pentru a elimina frontierele cu țările europene”.

Promisiunea respectivă este formulată clar ca dorință („eliminarea frontierelor”), dar acest obiectiv în general reprezintă o etapă ulterioară aderării la UE. Astfel promisiunea este extrem de nerealistă în forma actuală, întrucât acele câteva exemple de state din afara UE care sunt membre ale zonei Schengen sunt mai degrabă excepții. Chiar dacă teoretic ar fi posibil, la etapa actuală un astfel de scenariu este puțin probabil și utopic pentru Republica Moldova. Lipsa oricărei referințe la UE, Acordul de Asociere sau strategii naționale face ca programul să fie nefezabil și neancorat în realitățile procesului de integrare. De asemenea ne-recunoașterea acestui fapt sugerează un caracter populist al promisiunii respective.

3.2 Justiție

JUSTIȚIE

Scor	Focus	Evaluare expert
 4,0 ★★★★★	Consolidarea integrității și profesionalismului în justiție prin vetting, formare de calitate, instituții eficiente și standarde europene.	Platformă coerentă care continuă procesul de vetting, întărește Institutul Național de Justiție și instituțiile de resort, aliniată la UE. Fezabilă întrucât nu necesită modificarea Constituției. Provocarea implementării platformei ȋine de timp și resurse.
 3,9 ★★★★★	Restabilirea integrității instituțiilor-cheie din justiție și anticorupție. Extinderea accesului la justiție pentru categoriile vulnerabile.	Accent pe funcționalitate, transparență, concursuri meritocratice și acces la justiție. Platformă realistă, dar unele constatări sunt neprobate. Lipsesc termene și bugete.
 3,6 ★★★★★	Reformarea sistemului de justiție ca să asigure termene rezonabile, transparență în carieră și politici penale coerente.	Pachet tehnic pe domeniul penal/contravențional, termene rezonabile și cariere mai transparente. Angajament util, însă unele diagnostice nu au suport analitic independent, iar câteva măsuri sunt vagi.
 2,5 ★★★★★	Schimbări radicale prin modificări constituționale, înlocuiri de instituții și sancțiuni penale, subordonate ideii că „politicizarea a eșuat reforma”.	Retorică radicală, soluții incoerente. Partidul mizează pe schimbări constituționale majore. Platformă cu fezabilitate redusă și cu risc de concentrare a puterii. Conține accente populiste/punitive.

Partidul „Acțiune și Solidaritate”

Programul electoral al partidului „Acțiune și Solidaritate” în domeniul „Justiție” pornește de la probleme reale și documentate: lipsa de integritate, corupția sistemică, calitatea scăzută a actului de justiție. De asemenea și oferta electorală a PAS în acest domeniu este una realistă, coerentă, orientată spre implementare și relevantă: fiecare măsură răspunde direct unui obstacol-cheie în reformarea justiției din Moldova. Nu sunt formulate promisiuni populiste sau punitive; dimpotrivă, se pune accent pe mecanisme sistemice, de durată. Documentul conține mai multe promisiuni printre care: 1) „continuarea și finalizarea vetting-ului judecătorilor și procurorilor”, 2) „îmbunătățirea sistemul de investigare și judecare a cauzelor de corupție”, 3) „promovarea reformei din temelie a cadrului legal și instituțional cu privire la recuperarea bunurilor infracționale”, 4) „reforma procesul de accedere în profesia de judecător și procuror” și 5) „îmbunătățirea calității formării și a ofertei de instruire la Institutul Național al Justiției”. Aceste cinci angajamente urmăresc să consolideze pilonii principali ai

statului de drept: integritatea (vettingul), eficiența (cauze de corupție și recuperarea bunurilor), profesionalismul (accederea) și capacitatea instituțională (formarea INJ). Majoritatea angajamentelor sunt deja în curs de realizare (ex. vettingul, reforma INJ, întărirea capacității PA și ARBI) și se bazează pe acte normative în vigoare sau în proces de adoptare. Mai mult ca atât, toate cele cinci promisiuni sunt direct conectate cu recomandări din rapoartele Comisiei de la Veneția, GRECO și CEPEJ, precum și cu prioritățile definite în Planul Național de Acțiuni pentru Justiție 2022–2025. PAS reușește să formuleze promisiuni focalizate pe segmente critice ale reformei (vetting, investigare eficientă, formare, accedere).

Toate angajamentele sunt fezabile în cadrul legislativ actual, deoarece nu presupun modificări constituționale și se încadrează în strategii și planuri deja în curs (ex. vettingul, reforma INJ, consolidarea ARBI). Financiar, implementarea reformelor presupune costuri semnificative (ex. procesul de vetting, formarea continuă, digitalizarea INJ), dar aceste cheltuieli sunt deja prevăzute în bugetul 2025 și pot fi susținute cu sprijin extern (UE, GIZ, alți donatori). În același timp, durabilitatea reformelor va depinde de resurse financiare continue și de voința politică post-electorală. Unele angajamente (ex. calitatea formării INJ, recuperarea bunurilor) au orizont de realizare mai lung și efectele nu sunt imediate. Stabilirea unor termene fixe pentru examinare (cum ar fi propunerea 2) este riscantă și contrară standardelor internaționale: jurisprudența CEDO și Comisia de la Veneția arată că „termenul rezonabil” trebuie analizat contextual, în funcție de complexitatea cauzei, diligența autorităților și comportamentul părților. Moldova a modificat deja codurile de procedură în acest sens, fără a atinge eficiența dorită. Fără investiții în personal auxiliar, digitalizare și reorganizare funcțională, astfel de măsuri riscă să genereze presiuni asupra judecătorilor, scăderea calității actului de justiție și o explozie de rejudecări.

Riscul principal al promisiunilor înaintate de PAS, nu ține de lipsa de realism a acestor promisiuni, ci de capacitatea executivului de a menține ritmul reformei într-un context politic fragil.

Blocului electoral „Blocul Patriotic al Socialiștilor, Comuniștilor, Inima și Viitorul Moldovei”

Programul electoral al BEP prioritizează restabilirea funcționalității și integrității instituțiilor cheie din justiție și anticorupție, prin transparență, concursuri meritocratice, responsabilitate funcțională și extinderea accesului la justiție pentru categoriile vulnerabile. În acest sens, concurentul electoral vine cu următoarele promisiuni: 1) „reformarea consiliul superior al magistraturii și consiliul superior al procurorilor”, 2) „implementarea dosarelor electronice, citațiilor online, audierilor video și a unui portal public pentru acces la informații”, 3) „înălsșprirea răspunderii pentru întârzierea nejustificată a proceselor judiciare”, 4) „consolidarea instituțiilor cheie CNA, ANI și PA prin asigurarea independenței funcționale și alocarea resurselor necesare”, 5) „concursuri publice, bazate pe merit și integritate pentru numirile în funcțiile de conducere-cheie din sistemul judiciar”, 6) „combaterea corupției cu verifica-

rea riguroasă a proprietăților funcționarilor”, 7) „extinderea asistenței juridice garantate de stat”.

Majoritatea angajamentelor formulate de Blocul „Patriotic” răspund unor probleme reale documentate în rapoartele Comisiei Europene, Comisiei de la Veneția, CEPEJ sau GRECO: deficiențele în digitalizarea justiției, termenele de examinare a cauzelor, lipsa accesului la justiție pentru persoane vulnerabile, capacitatea instituțiilor anticorupție.

Promisiunile BEP în domeniul justiției sunt coerente, moderat ambițioase și în general realiste. Programul electoral BEP în domeniul „Justiție” nu conține propuneri populiste sau regressive, iar măsurile enunțate se bazează pe principii larg acceptate în procesul de reformă a justiției. Programul este structurat clar pe seturi de măsuri, cu descrierea generală a mecanismelor: reformarea CSM/CSP fără membri politic angajați, concursuri publice pentru funcții de conducere, verificări asupra averilor, digitalizare. Totuși, lipsesc uneori detalii despre instituțiile responsabile (ex: MJ, INJ, ANTAJ, CSP), termene concrete și estimări bugetare. La fel catalogarea „membri angajați politic” este destul de vagă și declarativă în lipsa unor rapoarte credibile internaționale care ar confirma această constatare.

Reformarea CSM/CSP și introducerea concursurilor bazate pe merit sunt măsuri fezabile tehnic și conforme cu practicile internaționale. Măsura privind înăsprirea sancțiunilor pentru tergiversare trebuie ancorată în cadrul disciplinar deja existent (ex. Legea nr. 178/2014), altfel riscă să fie declarativă. Crearea unei rețele de centre de consultanță juridică presupune resurse bugetare și resurse umane, dar este posibilă dacă se bazează pe infrastructura existentă (sistemul de parașutiști, medierea garantată de stat, etc).

Deși problema duratei excesive a proceselor este reală, impunerea unor termene fixe pentru examinarea cauzelor în instanță (ex. 6 luni fond, 3 luni recurs) este riscantă și contrară standardelor internaționale: jurisprudența CEDO și Comisia de la Veneția arată că „termenul rezonabil” trebuie analizat contextual, în funcție de complexitatea cauzei, diligența autorităților și comportamentul părților. Moldova a modificat deja codurile de procedură în acest sens, fără a atinge eficiența dorită. Fără investiții în personal auxiliar, digitalizare și reorganizare funcțională, astfel de măsuri riscă să genereze presiuni asupra judecătorilor, scăderea calității actului de justiție și o explozie de rejudecări.

Digitalizarea sistemului (dosare, citații, audieri) este fezabilă, dar presupune integrarea coerentă în e-Dosar și interconectarea cu alte sisteme. Consolidarea ANI, CNA și PA e o direcție corectă, dar depinde de voința politică și nu e detaliată în program în privința resurselor.

Angajamentele formulate sunt în linie cu recomandările CE, Comisia de la Veneția, și Planul de acțiuni privind reforma justiției 2022–2025. Se aliniază principiilor din Capitolul 23 din acquis, în special în ceea ce privește recrutarea meritocratică, independența CSM/CSP și

digitalizarea sistemului judiciar. Extinderea AJGS și consolidarea ANI/CNA/PA reflectă angajamentele asumate prin Strategia Națională Anticorupție 2024–2028.

Per ansamblu, programul electoral al BEP pe domeniul „Justiție” este mai degrabă tehnocrat decât populist, fără reforme radicale sau promisiuni irealizabile. Lipsește însă o ancorare în termene și bugete, ceea ce reduce forța programatică a angajamentelor.

Blocul electoral „Alternativa”

Programul electoral prezentat de blocul „Alternativa” în domeniul justiției este focusat pe reformarea funcțională a sistemului de justiție prin măsuri tehnice, administrative și legislative care să asigure termene rezonabile, transparență în carieră și politici penale coerente. În acest sens Blocul „Alternativa” vine cu mai multe promisiuni: 1) „Asigurarea termenului rezonabil de examinare a dosarelor și asigurarea calității actului justiției”, 2) „Asigurarea termenului rezonabil de investigare a cauzelor penale”, 3) „Eficientizarea procedurilor de contestare a actelor administrative”, 4) „Asigurarea transparenței în procesul de numire și promovare”, 5) „Implementarea unor politici legislative penale/contravenționale coerente și consecvente”, 6) „Modificarea legislației astfel încât să fie clarificată procedura de tragere la răspundere legală a membrilor Comisiei prevetting, secretariatului comisiei de prevetting după finalizarea activității acesteia, în corespundere cu termenii prevăzuți de legislația națională”.

BEA identifică un șir de probleme reale (precum duratele excesive ale proceselor și investigațiilor, lipsa transparenței în numiri/promovări, necoerența politicilor penale) și documentate în rapoartele CEPEJ, GRECO, Comisia de la Veneția.

Promisiunile blocului în ansamblu denotă o abordare tehnică și orientată spre eficiență. Măsuri precum asigurarea termenelor rezonabile, delegarea competenței în anumite cauze, eliminarea procedurii prelabile din contenciosul administrativ sau reformarea cadrului de numire/promovare răspund unor probleme sistemice reale și sunt fezabile fără modificări constituționale.

Constatăm astfel că în mare parte propunerile au relevanță înaltă, însă unele propuneri par motivate politic, nu strict profesional. În special, ideea ca membrii comisiei de prevetting să poată fi trași la răspundere după încheierea mandatului contravine scopului existenței acestor structuri independente. Ea creează un precedent periculos și poate descuraja participarea unor experți internaționali sau locali în viitorul proces de vetting. De asemenea, anumite propuneri de reorganizare (ex. CNA/ARBI) nu sunt dezvoltate în detaliu, iar lipsa unor elemente esențiale (buget, responsabil instituțional, cadru de implementare) limitează fezabilitatea practică.

Financiar, reformele propuse nu implică cheltuieli masive (cu excepția eventualei extinderi a numărului de asistenți, care necesită analiză de impact). Multe sunt de natură procedu-

rală sau legislativă și pot fi implementate cu resurse existente. Relevanța generală este ridicată, însă platforma suferă din cauza lipsei de prioritizare și a unor propuneri sensibile din punct de vedere instituțional.

Măsurile propuse sunt parțial aliniate la acquis-ul UE (cap. 23/24), CEPEJ și recomandările Comisiei de la Veneția (ex. privind transparența carierei, limitarea rolului președinților de instanță, politici penale proporționale). În schimb, ideea de tragere la răspundere a comisiei de prevetting intră în tensiune cu recomandările Comisiei de la Veneția, care solicită protejarea independenței acestor mecanisme extraordinare.

Partidul politic „Partidul Nostru”

Accentul principal al programului electoral al partidului politic „Partidul Nostru” în domeniul justiției este pe schimbări radicale prin modificări constituționale, înlocuiri de instituții și sancțiuni penale, subordonate ideii că „politizarea a eșuat reforma”. În acest sens PN vine cu un șir de promisiuni / obiective care țin de domeniul justiției: 1) „Reforma constituțională (Reducerea numărului de deputați în (51) parlamentul Republicii Moldova / Elaborarea și adoptarea unei noi Constituții)”, 2) „Anularea imunității pentru deputați”, 3) „Lichidarea CNA și SIS și crearea unui serviciu special care să funcționeze exclusiv în interesul țării și al cetățenilor, în Moldova și peste hotare – Biroul Național de Investigații (BNI)”, 4) „Închisoare de minimum 15 ani pentru corupția înalților demnitari, cu obligarea acestora să muncească în pușcărie”, 5) „Stabilirea unui cadru legal care să garanteze separarea puterilor și independența justiției, cu supraveghere din partea organismelor internaționale și locale independente”.

Astfel măsurile propuse de PN în domeniul justiției sunt predominant de natură simbolică, cu accent pe schimbări radicale în arhitectura constituțională și instituțională, dar fără o fundație tehnico-juridică clară. Propuneri precum reducerea numărului de deputați la 51, abolirea totală a imunității, desființarea CNA și SIS sau închisoarea cu muncă obligatorie pentru înalți funcționari corupți sunt puțin fezabile în cadrul constituțional actual și riscă să producă mai mult haos decât reformă. Ele ar necesita modificări constituționale complexe, o majoritate calificată în Parlament, aviz al Curții Constituționale și o dezbatere publică largă, toate aceste precondiții fiind absente din program.

Propunerile intră în coliziune cu recomandările Comisiei de la Veneția și ale Consiliului Europei privind imunitatea parlamentară (care trebuie să rămână calibrată), controlul democratic al serviciilor de informații (care cere separație și echilibru), precum și cu standardele privind proporționalitatea pedepselor. Mai mult, aceste măsuri nu sunt însoțite de evaluări de impact, bugete estimative sau analize de costuri și efecte colaterale (ex. risc de sub-reprezentare parlamentară, captură instituțională a unui serviciu unic de informații). În același

timp, retorica punitivă și „de forță” (de ex. pedepse de 15 ani + muncă forțată) pare orientată mai degrabă spre efect electoral, decât spre reformă durabilă.

În ansamblu, platforma pare populistă și incoerentă cu angajamentele internaționale ale Moldovei, cu risc real de regres în ceea ce privește echilibrul puterilor, drepturile omului și funcționarea democratică a justiției.

3.3 Drepturile omului

DREPTURILE OMULUI

Scor	Focus	Evaluare expert
 4,3 	Transpunerea standardelor UE în politicile sociale și consolidarea drepturilor civile - sprijinite de fonduri externe și de finalizarea reformei justiției.	Aliniere solidă la acquis-ul UE și la standardele Consiliului European, cu politici specifice care adresează drepturile unor grupuri vulnerabile (femei, persoane cu dizabilități). Realizarea platformei depinde în mod critic de sustenabilitatea asistenței financiare externe, mecanismele interne pe termen lung nefiind suficient detaliate.
 3,5 	Protecționism social extins, prin angajamente financiare semnificative, corelat cu o viziune conservatoare asupra drepturilor socio-culturale.	Tensiune fundamentală în abordarea drepturilor omului. Pe de o parte, platforma avansează drepturi sociale prin angajamente financiare concrete pentru pensionari și familii, dar, pe de altă parte, propunerea ambiguă de „apărare a valorilor tradiționale” prezintă un risc semnificativ de neconformitate cu principiul nediscriminării (Art. 14 CEDO). Viabilitatea financiară a promisiunilor sociale este foarte scăzută.
 3,3 	Condiționează garantarea drepturilor omului de o reconfigurare structurală a statului, propunând măsuri radicale (lustraj, reformă constituțională) pentru a elibera instituțiile de sub controlul grupurilor de interes.	Conflict între metodele propuse și standardele statului de drept. Propunerea centrală de „lustraj totală”, nu conține garanțiile procedurale necesare (prezumția nevinovăției, dreptul la un proces echitabil, Art. 6 CEDO), ceea ce o face juridic problematică. Platforma identifică corect nemulțumirile sociale însă soluțiile radicale au o fezabilitate tehnică și juridică extrem de redusă.
 3,1 	Redefinirea contractului social prin angajamente financiare directe de anvergură și prin modificări structurale ale statului (o nouă Constituție), concomitent cu implementarea unor politici social-conservatoare.	Neconformitate cu obligațiile internaționale ale RM și lipsa de viabilitate financiară. Propunerea de a interzice „propaganda LGBT” contravine direct jurisprudenței CIEDO privind libertatea de exprimare și nediscriminarea, în timp ce angajamentele financiare semnificative sunt nerealist.

Partidul „Acțiune și Solidaritate”

În domeniul drepturilor omului PAS propune o agendă de «europenizare», axată pe transpunerea standardelor UE în politici sociale finanțate punctual (pensii, ajutoare) și pe consolidarea drepturilor civile, condiționând succesul acestora de atragerea fondurilor externe și de finalizarea reformei justiției.

În acest sens PAS înaintează mai multe propuneri în programul său electoral: 1) „Creșterea pensiei minime și a ajutoarelor sociale”, 2) „Program de combatere a violenței în familie și de gen, inclusiv dezvoltarea rețelei de adăposturi și servicii de consiliere”, 3) „Servicii de suport pentru persoanele cu dizabilități și incluziunea lor socială și profesională”, 4) „Asigurarea accesului echitabil la educație de calitate pentru toți copiii, indiferent de mediul de reședință”, 5) „Garantarea accesului universal la servicii medicale esențiale, cu accent pe zonele rurale”, 6) „Protejarea libertății presei și combaterea dezinformării prin susținerea mass-mediei independente”, 7) „Asigurarea dreptului la vot neîngrădit pentru diasporă prin implementarea votului electronic sau prin corespondență”.

Platforma PAS demonstrează o bună cunoaștere a agendei de drepturile omului, însă cu un nivel variabil de specificitate, în special în ceea ce privește finanțarea.

Unul din punctele forte este alinieră la standardele internaționale, susținută și prin referințele la acțiuni anterioare. Angajamentul pentru combaterea violenței de gen se bazează pe ratificarea Convenției de la Istanbul în 2021 și pe dezvoltarea ulterioară a cadrului normativ. La fel, politicile pentru persoanele cu dizabilități sunt o continuare a eforturilor de implementare a Convenției ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități (UNCRPD). Această aliniere este esențială pentru avansarea pe calea aderării la UE și pentru accesarea fondurilor de pre-aderare.

Specificitatea propunerilor este ridicată pentru politicile sociale, dar vagă pentru cele din educație și sănătate. La capitolul social, se promite continuarea unor politici cuantificabile, precum majorarea pensiei minime (care a crescut de la 1.188 lei în 2021 la 2.777 lei în 2024). În contrast, promisiunile privind educația și sănătatea („acces echitabil”, „servicii esențiale”) nu sunt însoțite de ținte clare: nu se specifică procentul din PIB ce va fi alocat acestor sectoare, numărul de școli sau spitale rurale ce vor fi modernizate anual sau care va fi mecanismul concret de atragere a medicilor în sate. Pentru votul electronic, se menționează ca opțiune, dar lipsește o foaie de parcurs tehnică și un buget estimativ.

Focalizarea pe grupurile vulnerabile este precisă și bazată pe date. Platforma adresează direct nevoile celor circa 520.000 de pensionari pentru limită de vârstă, cu accent pe cei cu pensie minimă. În domeniul violenței de gen, ținta este reducerea numărului victimelor (în 2024 fiind înregistrate 926 de victime ale violenței în familie, dintre care 70.5% femei). Măsurile pentru persoanele cu dizabilități vizează un grup de peste 170.000 de persoane, conform datelor statistice. Această abordare ținută arată o utilizare a datelor statistice în fundamentarea politicilor.

Sustenabilitatea financiară este ambiguă și dependentă de surse externe. Programul electoral al PAS nu explică cum vor fi acoperite costurile majorărilor sociale din surse interne pe termen lung. De exemplu, o nouă majorare a pensiei minime cu 500 de lei pentru toți beneficiarii ar necesita un efort bugetar suplimentar de peste 3 miliarde de lei anual. Platforma mizează implicit pe fondurile externe, precum cele din Planul de Creștere al UE, dar nu prezintă un scenariu alternativ în cazul în care acest sprijin încetinește sau este condiționat de reforme cu progres lent.

În ceea ce privește domeniul drepturilor omului, programul electoral al PAS nu este unul populist, dar propune o viziune coerentă de dezvoltare. Relevanța sa este maximă, fiind direct conectată la agenda de aderare la UE. În același timp este o platformă cu risc financiar ridicat, al cărei succes depinde mai mult de contextul extern și de capacitatea de a atrage fonduri nerambursabile decât de resursele proprii ale economiei naționale.

În programul său electoral în domeniul drepturilor omului, Blocul Patriotic prioritizează o agendă de protecționism social extins, prin angajamente financiare directe și semnificative, corelată cu o viziune conservatoare asupra drepturilor socio-culturale și cu o politică externă bazată pe neutralitate strictă, ca garanție a securității și suveranității.

În acest sens programul electoral al BEP în domeniul drepturilor omului, se sprijină pe un nucleu de promisiuni sociale foarte specifice și o componentă identitară enunțată la nivel de principiu, prezentând un profil mixt în privința alinierii la standardele de drepturi ale omului, după cum urmează: 1) „Asigurarea pensiei minime în valoare de 6000 lei”, 2) „Indexarea pensiilor și alocațiilor sociale de două ori pe an, la nivelul inflației reale”, 3) „Acordarea unei alocații unice de 25.000 lei la nașterea copilului”, 4) „Reducerea vârstei de pensionare cu 3 ani pentru mamele cu trei sau mai mulți copii”, 5) „Reduceri la utilități pentru persoanele cu dizabilități și implementarea programului „Mediu accesibil”, 6) „Apărarea valorilor tradiționale, a familiei și a credinței ortodoxe”, 7) „Menținerea statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova”.

Unele promisiuni denotă o aliniere problematică la standardele internaționale privind nediscriminarea. Promisiunea privind „apărarea valorilor tradiționale, a familiei și a credinței ortodoxe” este formulată ambiguu și poate intra în conflict cu Articolul 14 din CEDO (interzicerea discriminării) și cu principiul pluralismului. Jurisprudența CtEDO a stabilit în mod constant că tradițiile nu pot justifica discriminarea pe criterii de orientare sexuală sau alte motive interzise. Implementarea acestei promisiuni prin măsuri legislative restrictive ar plasa Republica Moldova într-o poziție de neconformitate cu angajamentele sale europene. Celelalte promisiuni, din sfera socială, nu contravin standardelor internaționale.

Programul electoral al BEP are o specificitate ridicată în sfera socială, dar absentă în cea identitară. Platforma oferă cifre exacte pentru angajamentele sociale: pensia minimă de 6.000 lei, alocația de 25.000 lei, reducerea vârstei de pensionare cu 3 ani. Acestea sunt promisiuni clare și măsurabile. În contrast, conceptul de „apărare a valorilor” nu este însoțit de niciun mecanism de implementare. Nu se specifică dacă aceasta presupune modificări legislative, crearea unor noi instituții sau programe de finanțare. Similar, programul „Mediu accesibil” pentru persoanele cu dizabilități este menționat ca titlu, fără a se detalia standardele de accesibilitate sau etapele de implementare.

Observăm o focalizare puternică pe grupuri vulnerabile, dar cu o abordare contradictorie. Pe de o parte, platforma adresează direct și cu măsuri concrete nevoile unor grupuri vulnerabile clar definite: pensionarii (aproximativ 670.000 de persoane), familiile cu copii și persoanele cu dizabilități (peste 170.000 de persoane). Această abordare este consistentă cu un model de stat social. Pe de altă parte, accentul pe „valori tradiționale” și

„credința ortodoxă” riscă să excludă sau să marginalizeze minoritățile religioase, etnice sau sexuale, creând o ierarhie a drepturilor. Astfel, platforma este simultan incluzivă economic și potențial exclusivistă socio-cultural.

Sustenabilitatea financiară nu este demonstrată. Angajamentele sociale sunt de o anvergură care depășește cadrul bugetar actual. Costul pensiei minime: O pensie minimă de 6.000 lei ar necesita un efort bugetar suplimentar de peste 25-30 miliarde de lei anual, o sumă care depășește totalul cheltuielilor actuale ale Bugetului Asigurărilor Sociale de Stat. Costul alocației la naștere: Pentru o medie de 30.000 de nașteri, costul ar fi de 750 milioane de lei anual. Indexarea dublă ar adăuga o presiune suplimentară, imprevizibilă, asupra bugetului. Platforma nu prezintă nicio sursă de finanțare pentru aceste cheltuieli (ex. majorări de taxe, creștere economică proiectată), ceea ce indică o lipsă de corelare între obiectivele politice și realitatea macroeconomică.

Programul electoral al BEP este relevant prin faptul că se adresează direct și cu cifre clare principalelor preocupări economice și de securitate ale unei mari părți a populației. Cu toate acestea, fezabilitatea sa este extrem de redusă din cauza discrepanței majore dintre costul promisiunilor și capacitatea financiară a statului.

Blocul electoral „Alternativa”

Blocul electoral „Alternativa” condiționează garantarea drepturilor omului de o prealabilă reconfigurare structurală a statului, propunând măsuri radicale (lustrație, reformă constituțională) ca mecanisme esențiale pentru a elibera instituțiile de sub controlul grupurilor de interese.

În vederea realizării acestei poziții, programul electoral al BEA în domeniul drepturilor omului înaintează mai multe propuneri: 1) „Adoptarea unei legi privind prevenția oncologică obligatorie și universală”; 2) „Reforma sistemului de pensii pentru o pensie minimă de 50% din salariul mediu, 3) „Lustrația totală a clasei politice și a funcționarilor publici”, 4) „Înființarea poliției municipale pentru a spori siguranța cetățenilor”, 5) „Garantarea accesului la educație prin sprijinirea cadrelor didactice și modernizarea școlilor”, 6) „Protecția proprietății private și lichidarea schemelor de monopol”, 7) „Reformă constituțională pentru crearea unui „stat cu adevărat popular””.

Reieșind din aceste promisiuni, programul electoral al BEA este un proiect de reconfigurare sistemică a statului. Viziunea sa asupra drepturilor omului este subordonată acestei reconfigurări, ale cărei metode intră în tensiune cu anumite standarde de drept.

În primul rând menționăm că programul BEA are o compatibilitate redusă cu principiile statului de drept. Propunerea «lustrația totală», generează provocări semnificative de compa-

tibilitate cu standardele europene. Aplicată colectiv, fără garanții procedurale clare pentru fiecare caz în parte, aceasta riscă să contravină prezumției nevinovăției (Art. 6 CEDO) și dreptului la muncă. Recomandările Comisiei de la Veneția subliniază că legile lustrației trebuie să fie strict limitate în timp și domeniu, să vizeze doar poziții înalte și să asigure căi de atac individuale. Propunerea BA nu include aceste nuanțe. De asemenea, «prevenția oncologică obligatorie» intră în coliziune cu dreptul pacientului la consimțământ informat și la autonomie corporală, principii fundamentale în bioetică și dreptul medical.

Mai mult ca atât, specificitatea documentului este limitată, or documentul are un pronunțat caracter de manifest politic și un grad redus de detaliere tehnică. Pentru „lustrația totală”, nu sunt prezentate mecanismele operaționale: ce instituție ar fi responsabilă, care ar fi criteriile exacte de eligibilitate pentru lustrație, cum ar fi asigurat dreptul la apărare? Similar, conceptul de „stat cu adevărat popular” printr-o nouă Constituție este enunțat la nivel de principiu, fără a specifica modificările concrete aduse arhitecturii puterilor în stat. Această lipsă de detalii tehnice face dificilă evaluarea gradului de realism și posibilităților de implementare.

Drepturile sociale sunt prezentate ca obiective de anvergură, fără fundamentare financiară. Promisiunea unei pensii minime de 50% din salariul mediu (ceea ce s-ar traduce într-o valoare nominală de circa 6.500 – 7.000 de lei) reprezintă un angajament financiar considerabil. Costul anual al unei astfel de măsuri s-ar ridica la zeci de miliarde de lei, un efort bugetar major. Programul nu prezintă o analiză a surselor de finanțare necesare pentru a acoperi această cheltuială, ceea ce plasează promisiunea în categoria obiectivelor politice ambițioase, dar fără un plan de sustenabilitate demonstrat.

Impactul asupra instituțiilor democratice prezintă riscuri considerabile. O „lustrație totală”, implementată fără garanții procedurale riguroase, ar putea genera o instabilitate semnificativă în corpul funcționarilor publici și în sistemul de justiție. Acest proces ar putea duce la disfuncționalități majore în administrația publică și ar putea afecta independența instituțională. O nouă Constituție, adoptată în afara unui consens politic și social larg, riscă să ducă la o criză de legitimitate a sistemului politic. Astfel, măsurile propuse pentru a consolida drepturile cetățenilor ar putea, paradoxal, să slăbească instituțiile menite să le garanteze.

Programul electoral al Blocului „Alternativa” este relevant prin prisma faptului că articulează o nemulțumire publică profundă față de starea actuală a administrației și justiției. Cu toate acestea, soluțiile propuse implică un grad înalt de dificultate în implementare și se confruntă cu obstacole juridice și financiare majore. În ceea ce privește fezabilitatea financiară, aceasta nu este abordată în document. Programul nu conține nicio analiză de impact bugetar, estimări de costuri sau identificarea unor surse de venituri suplimentare. Promisiunile sociale se bazează pe premisa că eliminarea corupției va elibera automat resurse masive, o ipoteză care nu este susținută de calcule economice concrete.

În domeniul drepturilor omului, „Partidul Nostru” propune o redefinire a contractului social prin angajamente financiare directe de anvergură și prin modificări structurale ale statului (o nouă Constituție), concomitent cu implementarea unor politici social-conservatoare care vizează anumite grupuri minoritare. În lista sa de obiective (promisiuni) electorale PN are incluse: 1) „Nicio pensie mai mică de 5000 lei”, 2) „Persoanele cu dizabilități vor beneficia de cumulul pensiei de vârstă cu cea de dizabilitate”, 3) „Acordarea alocației la nașterea copilului în valoare de 200.000 lei”, 3) „Anularea serviciului militar obligatoriu; serviciul militar doar pe bază de contract”, 4) „Introducerea votului electronic pentru a garanta drepturi egale la vot tuturor cetățenilor”, 5) „Interzicerea propagandei LGBT în școli”, 6) „Elaborarea și adoptarea unei noi Constituții”.

Vedem că programul electoral al PN prezintă un set de angajamente cu un impact financiar și juridic semnificativ, caracterizate de un grad variabil de conformitate cu standardele de drept și cu principiile de sustenabilitate bugetară.

Propunerea de a interzice „propaganda LGBT” în școli este în neconcordanță cu Articolul 10 (Libertatea de exprimare) și Articolul 14 (Interzicerea discriminării) din CEDO. Jurisprudența CtEDO, exemplificată prin cazul Bayev și alții c. Rusiei, stabilește că astfel de legi sunt discriminatorii. Propunerea unei noi Constituții, în detrimentul amendării celei actuale, se abate de la recomandările Comisiei de la Veneția, care încurajează stabilitatea constituțională. Aceste elemente indică o distanțare de cadrul normativ european în materie de drepturi fundamentale.

Specificitatea este concentrată pe valori nominale, cu absența mecanismelor. Platforma propune cifre concrete pentru beneficii sociale: o pensie minimă de 5.000 lei și o alocație la naștere de 200.000 lei. Cu toate acestea, documentul nu detaliază mecanismele de implementare: nu sunt menționate actele normative ce vor fi modificate, instituțiile responsabile cu gestiunea fondurilor sau sursele de finanțare. Caracterul sintetic al platformei face ca propunerile să rămână la un nivel declarativ, fără o fundamentare tehnică.

Abordare duală față de grupurile vulnerabile. Platforma identifică corect anumite grupuri vulnerabile din punct de vedere economic, precum pensionarii și familiile tinere, propunând măsuri financiare substanțiale pentru acestea. În același timp, o altă promisiune vizează introducerea unei măsuri legislative restrictive pentru un alt grup vulnerabil, comunitatea LGBT. Această abordare selectivă în protecția drepturilor contravine principiului universalității și indivizibilității drepturilor omului.

Sustenabilitatea financiară a promisiunilor electorale nu este demonstrată. Propunerile sociale implică un impact bugetar excepțional de mare, a cărui acoperire nu este explica-

tă. Impactul bugetar al alocăției la naștere: Considerând o medie de aproximativ 30.000 de nașteri anual, costul total estimat ar fi de 6 miliarde de lei. Această sumă reprezintă o cheltuială publică foarte mare, raportată la scara bugetului național. Impactul bugetar al pensiei minime: Stabilirea unei pensii minime de 5.000 lei pentru toți cei circa 670.000 de pensionari ar genera cheltuieli anuale suplimentare de zeci de miliarde de lei. Platforma nu prezintă nicio analiză a surselor de venituri care ar putea acoperi aceste costuri, ceea ce ridică întrebări fundamentale privind viabilitatea economică a programului.

Platforma Partidului Nostru este relevantă din punct de vedere electoral, deoarece se adresează direct unor nemulțumiri economice și curente social-conservatoare prezente în societate. Totuși, se confruntă cu impedimente majore de ordin juridic și financiar în ceea ce privește implementarea. Fezabilitatea financiară este unul din cele mai mari neajunsuri ale platformei. Programul nu prezintă un model economic care să susțină cheltuielile propuse. Implementarea măsurilor sociale promise, în absența unor surse de venituri identificate, ar genera un dezechilibru macroeconomic major, cu riscuri de inflație accelerată sau de contractare a capacității statului de a finanța alte servicii publice esențiale.

3.4 Securitate și apărare națională

SECURITATE ȘI APĂRARE

Scor	Focus	Evaluare expert
 3,5 ★★★★★	Securitate prin diplomatie și integrare europeană.	Platforma este coerentă cu identitatea pro-UE și compatibilă cu direcțiile strategice naționale, dar rămâne predominant declarativă, fără planuri operaționale sau bugetare clare. Programul răspunde parțial preocupărilor cetățenilor și riscurilor actuale, însă nu oferă soluții tehnice concrete privind apărarea antiaeriană, reziliența cibernetică sau protecția frontierelor.
 2,0 ★★★☆☆	Păstrarea neutralității și evitarea oricărei militarizări. Diplomatie și negocieri pentru soluționarea conflictelor.	Programul se menține consecvent pe linia neutralității și a diplomatiei „echilibrate”, dar ignoră amenințările actuale de securitate și nu propune soluții concrete sau aplicabile. Documentul este slab corelat cu strategiile naționale și cu așteptările cetățenilor privind siguranța imediată.
 2,0 ★★★☆☆	Menținerea neutralității și soluționarea pașnică a conflictului transnistrean, respingerea oricărei militarizări a țării.	Platforma se bazează pe neutralitate și soluții pașnice, fără planuri bugetare sau tehnice. Nu răspunde riscurilor actuale de securitate și are relevanță redusă pentru preocupările cetățenilor.
 1,5 ★★☆☆☆	Neutralitate, desființarea serviciului militar obligatoriu și eliminarea SIS.	Platforma propune neutralitate și reforme instituționale radicale, dar fără bugete, termene sau soluții la riscurile actuale. Promisiunile sunt costisitoare și vagi, slab corelate cu strategiile naționale, răspunzând doar parțial la așteptările cetățenilor.

Partidul „Acțiune și Solidaritate”

Platforma PAS abordează domeniul securității și apărării prin prisma integrării europene, a păcii și a dezvoltării, ceea ce reflectă atât identitatea sa pro-UE, cât și orientarea generală a

Republicii Moldova. Securitatea este prezentată ca un rezultat al diplomației, al consolidării parteneriatelor externe și al mecanismelor europene de sprijin, în special prin Mecanismul European pentru Pace. Această abordare asociază pacea cu dimensiunea securității: prin aprofundarea integrării europene și prin cooperare cu statele din spațiul euro-atlantic, se urmărește nu doar evitarea conflictului, ci și consolidarea unei stabilități durabile. Relațiile cu Ucraina sunt menționate ca parte a efortului de întărire a securității regionale, în contextul agresiunii ruse și al riscurilor hibride care afectează întreaga regiune.

Documentul este coerent la nivel strategic, fiind în linie cu profilul pro-european al PAS și cu orientarea oficială a statului. Totuși, accentul cade mai degrabă pe dimensiunea externă și pe bilanțul realizărilor decât pe politici interne detaliate sau pe măsuri concrete de viitor. Sunt invocate sprijinul UE și parteneriatele euro-atlantice, însă nu sunt clarificate mecanismele prin care aceste resurse externe se transformă în capacități interne – cum ar fi apărarea antiaeriană stratificată, infrastructura dual-use, consolidarea SIS și IGSU sau protecția frontierelor. Lipsesc estimările de costuri, sursele de finanțare națională, precum și etapele de implementare, deși strategiile naționale adoptate în 2023–2024 (Strategia Securității Naționale, Strategia Națională de Apărare) prevăd explicit obiective precum creșterea rezilienței cibernetice, mobilitatea militară și contracararea amenințărilor hibride. Neutralitatea constituțională este respectată, dar fără clarificări privind modul activ de exercitare prin cooperare internațională.

Din punct de vedere al fezabilității, platforma mizează realist pe mixul dintre resurse interne și asistență externă, însă absența unor repere financiare și operaționale face ca planul să fie doar parțial demonstrabil. În 2023, cheltuielile pentru apărare au fost de circa 0,55% din PIB, cu o proiecție spre 0,6–0,65% în 2024–2025 și un obiectiv de 1% până în 2030, dar platforma nu explicitează modul în care PAS va contribui la atingerea acestui prag sau cum va echilibra investițiile de capital cu cheltuielile curente. În plus, nu sunt menționate soluții punctuale pentru problemele semnalate de cetățeni – siguranța personală, protecția comunităților de frontieră, combaterea propagandei și a dezinformării ori răspunsul rapid la incidente.

În ansamblu, platforma PAS este realistă și consecventă la nivel de orientare geopolitică și diplomatică, cu accent pe integrare europeană, pace și cooperare regională, inclusiv prin consolidarea relațiilor cu Ucraina. Totuși, ea rămâne insuficient operaționalizată în raport cu nevoile concrete de securitate ale Republicii Moldova. Documentul oferă consistență strategică și aliniere la obiectivele statului, dar nu detaliază pașii practici, resursele și termenele necesare pentru a transforma parteneriatele și fondurile externe în capacități interne de apărare și reziliență. Astfel, el răspunde parțial preocupărilor societății și nu oferă încă o viziune completă asupra felului în care pacea, integrarea europeană și dezvoltarea pot fi consolidate printr-o securitate practică și sustenabilă.

Platforma Blocului Electoral Patriotic (BEP) abordează domeniul securității și apărării într-o manieră predominant declarativă, centrată pe neutralitatea permanentă, refuzul militarizării și o politică externă „echilibrată” între Est și Vest. Accentul cade pe principii politice, fără ca acestea să fie însoțite de instrumente concrete de implementare. Neutralitatea este reafirmată ca fundament absolut, iar reintegrarea regiunii transnistrene este formulată exclusiv ca obiectiv de negociere. Această abordare este consecventă cu tradiția formațiunilor de stânga din Republica Moldova (PCRM, PSRM), dar lipsa unor măsuri tehnice și financiare transformă documentul mai degrabă într-un manifest ideologic decât într-un plan de politici publice.

Deși poziția este coerentă din punct de vedere politic cu identitatea BEP, ea nu este realistă în contextul actual. Republica Moldova se confruntă direct cu riscuri generate de războiul din Ucraina — atacuri cibernetice, campanii de dezinformare, drone și muniții căzute pe teritoriul național, creșterea presiunii asupra frontierelor. Platforma BEP nu face nicio referire la aceste amenințări și nu oferă soluții pentru a le contracara. Mai mult, respingerea explicită a „militarizării” nu este clar definită, dar sugerează opoziția față de creșterea bugetului apărării și dezvoltarea de capacități defensive interne. O asemenea opțiune intră în contradicție cu Strategia Națională de Apărare 2024–2034 și cu tendința regională de consolidare a capacităților militare și de reziliență. În absența unor investiții în apărare antiaeriană, reziliență cibernetică sau infrastructură de sprijin, Republica Moldova ar rămâne vulnerabilă, ceea ce face ca propunerile BEP să fie de facto nefezabile.

Din punct de vedere financiar, programul nu conține nicio proiecție privind costurile sau sursele de finanțare. Bugetul actual pentru apărare este sub 1% din PIB, iar ținta oficială este de 1% până în 2030, ceea ce presupune o creștere graduală și sprijin extern consistent. BEP nu menționează nici mecanismele europene și euroatlantice prin care Moldova a beneficiat deja de asistență (precum Mecanismul European pentru Pace sau inițiativele NATO), ceea ce izolează programul de realitățile practice ale consolidării securității.

Relevanța pentru politicile publice este, astfel, foarte redusă. Platforma nu se raportează la strategiile naționale adoptate recent și nu definește obiective pentru instituțiile-cheie (MAp, SIS, IGSU). Nu sunt prevăzute termene, responsabilități sau indicatori de rezultat. La nivelul preocupărilor cetățenilor, documentul evocă teme cu rezonanță emoțională — neutralitate, reintegrare — dar nu răspunde la problemele percepute zilnic: siguranța personală, protecția comunităților de frontieră, contracararea propagandei și răspunsul la urgențe.

În concluzie, programul BEP este consecvent cu profilul său ideologic, dar nu oferă un cadru aplicabil pentru securitatea și apărarea Republicii Moldova. În lipsa unor componente operaționale, financiare și instituționale, fezabilitatea este foarte scăzută, iar relevanța

față de contextul actual și față de strategiile naționale este minimă. Documentul servește mai degrabă scopului electoral decât celui de plan realist pentru securitatea statului.

Blocul electoral „Alternativa”

Platforma Blocului Alternativa abordează domeniul securității prin reafirmarea neutralității constituționale și promisiunea unei legi speciale care să consolideze acest statut, cu obiectivul obținerii unei recunoașteri internaționale. De asemenea, programul propune soluționarea pașnică a conflictului transnistrean, prin acordarea unui statut special regiunii, și respinge ideea de „militarizare”, promovând diplomația și negocierile ca unice instrumente de stabilitate. Aceste elemente definesc un document coerent în plan declarativ și compatibil cu profilul formațiunilor componente ale blocului, însă fără să fie completat de măsuri operaționale, financiare sau instituționale care să-i asigure aplicabilitatea.

Din punct de vedere al consistenței interne, mesajul de neutralitate și pace este consecvent cu linia politică a blocului și nu intră în contradicție cu alte capitole ale programului. Totuși, detaliile lipsesc aproape integral: nu sunt precizate instituții responsabile, surse de finanțare sau etape de implementare. Conceptul de „demilitarizare” rămâne vag și nu este corelat cu nevoile reale de securitate și cu obligațiile asumate de Republica Moldova în documentele strategice. Această opțiune intră în tensiune cu realitatea regională, unde statele își sporesc capacitățile defensive în contextul războiului din Ucraina.

La nivel de fezabilitate, propunerile nu sunt ancorate în cadrul bugetar existent. Republica Moldova alocă în prezent circa 0,6–0,65% din PIB pentru apărare, cu obiectivul de a atinge 1% până în 2030, însă Blocul Alternativa nu discută aceste repere și nu oferă alternative privind resurse interne sau externe. Totodată, programul nu menționează mecanismele de sprijin disponibile prin UE (precum EPF) sau NATO, deși acestea reprezintă principalele canale prin care Republica Moldova își consolidează în prezent securitatea.

Relevanța față de tabloul actual de risc este foarte redusă. Amenințările concrete identificate oficial – atacuri cibernetice, propagandă și dezinformare, incidente cu drone și muniții căzute pe teritoriul Republicii Moldova, riscurile asociate regiunii transnistrene – nu sunt menționate în document și, implicit, nu beneficiază de soluții. În lipsa unei raportări la Strategia Securității Naționale (2023) și la Strategia Națională de Apărare 2024–2034, platforma rămâne decuplată de prioritățile stabilite de stat, cum ar fi apărarea antiaeriană stratificată, mobilitatea militară sau reziliența cibernetică.

Blocul Alternativa formulează un program centrat pe neutralitate și soluții diplomatice, dar acesta nu este completat de măsuri practice. În condițiile unui context regional extrem de volatil, lipsa unor planuri concrete de consolidare a rezilienței interne face ca fezabilitatea

să fie foarte scăzută, iar relevanța pentru securitatea actuală a Republicii Moldova să fie limitată. Documentul funcționează mai degrabă ca un semnal politic de poziționare decât ca o viziune aplicabilă pentru domeniul securității și apărării.

Partidul politic „Partidul Nostru”

Platforma Partidului Nostru propune un set de măsuri cu caracter radical asupra arhitecturii de securitate și apărare, construite în jurul ideii de neutralitate permanentă, eliminarea serviciului militar obligatoriu și restructurarea profundă a instituțiilor-cheie. Mesajul politic este unul populist și centrat pe promisiuni cu impact emoțional – „Moldova în Siguranță”, abolirea conscripției, lichidarea SIS și CNA –, dar fără fundament tehnic sau instituțional. În locul acestor structuri ar urma să fie creat un „serviciu special” care să acționeze în interesul cetățenilor „în țară și peste hotare”, formule vagă ce ridică semne de întrebare atât asupra mandatului, cât și asupra fezabilității. Coerența internă este fragilă: pe de o parte se proclamă obiectivul unei siguranțe extinse, pe de altă parte se desființează instituțiile existente fără a prezenta mecanisme clare de tranziție, resurse, termene sau responsabilități.

Din punct de vedere al fezabilității tehnice și financiare, promisiunile sunt extrem de problematice. Desființarea SIS și CNA ar necesita modificări legislative și constituționale, reorganizări complexe și costuri substanțiale pentru crearea de la zero a unei noi instituții. Lipsesc complet calculele bugetare, sursele de finanțare și scenariile de etapizare. În condițiile în care Republica Moldova alocă sub 1% din PIB pentru apărare iar capacitățile interne depind structural de sprijin extern, o astfel de restructurare nu are bază realistă de implementare. Mai mult, promisiunile nu abordează amenințările concrete cu care statul se confruntă: război la frontieră, război hibrid, atacuri cibernetice, propagandă și dezinformare, drone și muniții căzute pe teritoriul național, instabilitatea din regiunea transnistreană.

Platforma nu face nicio trimitere la documentele strategice adoptate recent care stabilesc priorități clare precum apărarea antiaeriană stratificată, mobilitatea militară, reziliența cibernetică și contracararea războiului hibrid. În lipsa alinierii la aceste cadre, documentul nu poate fi considerat o bază de politici publice. Neutralitatea este invocată ca principiu absolut, dar fără clarificarea modelului (activă, strictă sau reinterpretată) și fără integrarea în angajamentele europene și internaționale deja asumate de Republica Moldova.

Raportat la preocupările cetățenilor, programul Partidului Nostru rezzonează la nivel simbolic prin apeluri la siguranță și prin promisiunea abolirii conscripției, o temă cu impact emoțional asupra tinerilor și familiilor. Totuși, el nu propune soluții concrete pentru protecția comunităților de frontieră, pentru contracararea propagandei sau pentru răspunsul la incidente generate de războiul din Ucraina.

În ansamblu, platforma Partidului nostru se înscrie într-o linie populistă și generalistă: propune schimbări instituționale radicale, dar fără planificare, fără resurse și fără corelare cu contextul de securitate. Fezabilitatea este foarte redusă, iar relevanța pentru prioritățile naționale și regionale actuale este marginală. Documentul are valoare electorală, dar nu oferă o viziune pragmatică asupra modului în care neutralitatea și siguranța cetățenilor ar putea fi consolidate într-un cadru realist și sustenabil.

3.5 Dezvoltare economică și socială

DEZVOLTARE SOCIO-ECONOMICĂ

Scor	Focus	Evaluare expert
 4,1 ★★★★★	Dublarea veniturilor și a exporturilor până în 2030, investiții în infrastructură (3.000 km drumuri, locuințe accesibile), simplificare fiscală, valorificarea Planului UE de 1,9 miliarde de euro.	Fiind un partid care vine după 4 ani de guvernare, promisiunile sunt puternic aliniate cu cadrul de politici publice și se pliază pe așteptările populației. Din perspectiva de fezabilitate, promisiunile sunt în mare parte argumentate și instrumentalizate, dar atingerea unora din ținte este improbabilă pe deplin reieșind din experiența anterioară și complexitatea celor asumate.
 2,7 ★★★★★	Reducerea vârstei de pensionare și majorarea pensiei minime, crearea unei bănci de stat, 50% produse autohtone pe raft, gaze la 6–8 lei/m³, revenirea sectoarelor strategice sub control național.	Multe angajamente au caracter populist, cu impact bugetar mare și surse de finanțare neclare. Cele mai multe promisiuni nu se pliază cu prioritățile Strategiei Naționale de Dezvoltare. Scorul general este atenuat de compatibilitatea înaltă cu statutele/identitatea partidelor din Bloc și de nivelul de expunere mediu în raport cu preocupările cetățenilor.
 3,3 ★★★★★	Reducerea poverii tarifare (max. 10% din salariul mediu), politici pro-familie și natalitate, sprijin pentru mici antreprenori, modernizarea a 50 de orașe, stimularea investițiilor și reducerea decalajelor salariale.	Promisiunile sunt aliniate cu programul și statutele partidelor din bloc și în mare parte se pliază pe așteptările populației. Acestea au un nivel mediu de aliniere la cadrul de politici publice și fezabilitate medie spre redusă.
 2,9 ★★★★★	Prioritatea este ridicarea nivelului de trai prin majorarea pensiei minime la 5000 lei, alocație 200.000 lei la naștere, magazine sociale, 50% produse locale pe raft, cota 0 la profit reinvestit, lichidarea consiliilor raionale și o bancă de stat.	Platforma reflectă parțial preocupările cetățenilor. Aliniată în mare parte cu statutul partidului, dar nu și cu cadrul de politici publice existent. Fezabilitatea tehnică și financiară indică posibilități extrem de limitate de transpunere în viață a majorității promisiunilor în forma lor actuală.

Partidul „Acțiune și Solidaritate”

În domeniul economic și social, promisiunile electorale ale PAS derivă din prioritatea declarată de a „ridica rapid nivelul de trai, dublând veniturile și exporturile până în 2030, prin valorificarea Planului de Creștere al UE, investiții masive în drumuri, locuințe accesibile, un cadru fiscal stabil și simplificat, și fortificarea producătorilor locali în raport cu retailul”.

În vederea realizării acestui deziderat, promisiunile PAS în domeniul economic includ: 1) „Dublarea veniturilor populației active”, 2) „Dublarea valorii produselor și serviciilor autohtone exportate în toată lumea până în 2030”, 3) „Mărirea numărului de kilometri de drum construiți sau reparați până în 2029”, 4) „Creșterea accesului la locuințe la prețuri accesibile”, 5) „Mai multă stabilitate și simplitate fiscală”, 6) „Vom valorifica Planul de Creștere UE de 1,9 miliarde de euro și oportunitățile oferite de aderarea la Uniunea Europeană”, 7) „Vom sprijini producătorii locali cu măsuri de echilibrare a relațiilor comerciale între producători și comercianți”.

Promisiunile înaintate de PAS se referă la blocaje structurale deja documentate în economie și politicile publice: nivelul de trai (majorarea salariului minim la 10.000 lei, salariului mediu la 25.000 lei până în 2030), competitivitatea externă (dublarea exporturilor până în 2030), conectivitatea (până la 3.000 km de drumuri naționale/regionale modernizate), accesul la locuințe (25.000 locuințe în 4 ani în zona metropolitană Chișinău), administrarea fiscală (reguli stabile & digitalizare), monetizarea oportunităților de aderare/Planul de Creștere UE și reechilibrarea relațiilor producători–retail. În ansamblu, legătura cauză → instrument → rezultat este clară la nivel de ținte și instrumente-cheie, în concordanță cu definiția criteriului.

Pe latura de competitivitate și export, programul oferă detalii și despre cum se dorește atinerea acestui obiectiv și anume dezvoltarea parcurilor industriale și a complexelor logistice multimodale, creșterea bugetului de promovare de 5 ori, extinderea ajutorului de stat pentru investiții (cu plafoane procentuale), atragerea investițiilor-ancoră și proiecte logistice (terminale, huburi, port, căi ferate). Acestea răspund unor nevoi clare de diversificare a ofertei și reducere a costurilor comerciale.

Pe infrastructură, ținta de până la 3.000 km până în 2029 este corelată cu integrarea în TEN-T, autostrada Iași–Ungheni–Chișinău–Odesa și poduri peste Prut—intervenții care adresează direct mobilitatea și lanțurile logistice.

Pe locuințe, abordarea propune stimularea ofertei private (25.000 locuințe), plus finanțarea utilităților (apă, canalizare, energie). Referitor la administrarea fiscală, problemele de impredictibilitate și povară de conformare sunt vizate prin ciclu clar de politici (o dată la 2 ani), calendar predictibil pe 4 ani, nou Cod Fiscal conform legislației UE, plăți într-un singur cont, precompletarea declarațiilor IMM, mecanisme TVA și digitalizarea controalelor. Aceste propuneri sunt un răspuns direct la constrângeri semnalate de mediul de afaceri.

Deși logica intervențiilor este clară, unele arii (locuințe, construcții drumuri, sprijin investiții) ar necesita date suplimentare privind dimensiunea problemei (deficit, preț/venit, costuri de tranzacție logistice) și grupurile țintă.

În ceea ce privește claritatea și specificitatea, programul electoral PAS conține ținte numerice și termene bine definite – 10.000 lei salariu minim și 25.000 lei salariu mediu până în 2030, dublarea exporturilor până în 2030, până la 3.000 km drumuri modernizate până în anul 2029, 25.000 locuințe în 4 ani, calendarul și instrumentele fiscale sunt enumerate concret (calendar pe 4 ani, nou Cod Fiscal UE, plăți într-un cont, precompletări, TVA la locul vânzării, unificare TVA în agricultură, digitalizarea controalelor). La relația producători–retail se detaliază explicit instrumente (rafturi, origine, „Produs în Moldova”, noua lege). Toate acestea bifează criteriul de „ce, cum, cine, până când”. Detalierea pe export și competitivitate include pârghele bugetare și regimuri de sprijin (extinderea ajutorului de

stat, majorări de bugete de promovare), iar pe logistică listează proiecte și locații concrete (terminal intermodal Chișinău, Berești/Ungheni, conexiuni feroviare & port Giurgiulești).

Totuși, rămân și mai multe elemente nespecificate. De exemplu, creșterea salariului mediu și a celui minim sunt indicate doar nominal fără a indica careva proiecții legate de inflație și menținerea puterii de cumpărare a veniturilor. La partea de drumuri nu există date despre câți km au fost reabilitați și modernizați în ultimii 4 ani din rețeaua de 6 mii de km pentru a înțelege efortul suplimentar necesar. De asemenea, nu sunt precizați parametri precum costul uni km de drum pentru a înțelege expunerea financiară necesară, acesta fiind prezentat mai generalist. La fel, la expunerea problemei privind locuințele nu avem ritmurile de construire din ultimii ani și care ar fi efortul din resurse publice pentru a susține această promisiune.

Din punct de vedere al durabilității (a impactului pe termen lung & finanțare), promisiunile electorale ale PAS gravitează în jurul ideilor de investiții și productivitate (infrastructură, logistică, digitalizare fiscală, parcuri industriale, platforme tehnologice), ceea ce poate susține efecte pe termen lung în economie. Încadrarea în TEN-T și proiectele conexe sporesc accesul la granturi și împrumuturi concesionale europene, iar programul subliniază explicit această miză de finanțare a infrastructurii cu bani ieftini de la Uniunea Europeană.

Pe promisiunile legate de venituri, durabilitatea depinde de ritmul productivității. Programul leagă obiectivul de accelerare a investițiilor și integrarea externă (exporturi, investiții-ancoră), ceea ce reduce riscul de creșteri doar „nominale”. Totuși, fără scenarii de sensibilitate (inflație, șocuri externe), această promisiune ar putea fi îndeplinită formal, dar fără impact real în creșterea puterii de cumpărare a populației. Pe exporturi, extensia ajutorului de stat (până la 60% din investiții noi în capacități de producție) poate accelera capitalizarea, dar trebuie calibrată pentru a nu induce dependență și selecții greșite și pentru a proteja concurența pe termen lung.

Pe infrastructură, beneficiile sunt structurale, însă costurile de operare și mentenanță pentru rețeaua extinsă (drumuri/poduri) presupune alocarea de resurse anuale recurente semnificative. Programul indică la general unele surse de capital (UE/TEN-T), dar nu detaliază abordarea față de costurile de operare și mentenanță, care sunt cruciale pentru a crește ponderea bunurilor calificate drept bune. Or, după cum constată un raport al Curții de Conturi, implementarea neconformă a strategiilor pentru îmbunătățirea infrastructurii rutiere naționale a împiedicat atingerea obiectivelor propuse și a sporit ponderea drumurilor publice naționale în stare rea și foarte rea de la 35,6% în 2017 până la 50,3% în 2023. În fiscalitate, digitalizarea controalelor, precompletarea și unificarea plăților reduc pe termen lung costurile de conformare și pot lărgi baza de impozitare fără creșteri brute de cote, ceea ce poate fi catalogat drept o abordare sustenabilă.

În ceea ce privește coerența cu angajamentele internaționale & bunele practici existente – programul semnaleză alinierea la acquis-ul UE prin nou Cod Fiscal conform legislației europene și prin noua lege a comerțului interior aliniată directivelor UE (practici comerciale loiale, transparență pentru consumatori). Integrarea în TEN-T și proiectele de conectivitate sunt, prin natură, compatibile cu parcursul european și cu regulile de finanțare asociate. Pentru măsuri precum compensare procentuală a investițiilor sau intervențiile pe lanțul retail–producători este nevoie de prudență pentru a respecta regulile de ajutor de stat și a evita schemele neselective (risc de distorsiuni).

În relațiile comerciale interne, măsurile de transparență (originea, etichetarea „Produce în Moldova”) sunt compatibile cu bune practici UE dacă sunt neutre concurențial și nu impun cote/obligații discriminatorii. Faptul că programul plasează reforma în cadrul unei legi conforme directivelor UE este un semnal bun de coerență.

Per ansamblu, pachetul este fezabil condiționat. PAS nu își asumă efectuarea unor cheltuieli recurente masive fără de acoperire, abordarea față de pensii fiind de a crește în măsura în care economia permite. Finanțarea europeană, menționată ca sursă cheie pentru investiții, poate oferi tracțiune investițiilor (drumuri, export, utilități), iar reformele fiscale pot spori baza de venituri. Principalele constrângeri țin de capacitatea de execuție și absorbție a resurselor, cofinanțare și de riscul de distorsiuni dacă sprijinul pentru producătorii locali depășește cadrul UE/OMC.

Blocului electoral „Blocul Patriotic al Socialiștilor, Comuniștilor, Inima și Viitorul Moldovei”

Programul electoral al BEP în domeniul economic și social este axat pe reindustrializarea și creșterea nivelului de trai prin extinderea rolului statului în economie, cu o bancă comercială de stat, readucerea sectoarelor strategice sub control național, crearea a 18 platforme industriale, protejarea producătorului autohton prin minimum 50% pe raft, contracte ieftine și stabile la gaze cu preț final de 6–8 lei/m³ și măsuri sociale precum pensia minimă de 6.000 lei și reducerea vârstei de pensionare.

În susținerea acestui obiectiv, BEP prezintă mai multe angajamente: 1) „Reducerea vârstei de pensionare la 57 ani pentru femei și 62 ani pentru bărbați”, 2) „Majorarea pensiei minime la 6 mii de lei”, 3) „Crearea „Băncii de Investiții și Modernizare a Moldovei” pentru finanțarea proiectelor de industrializare a țării”, 4) „Ne angajăm să adoptăm o lege care să oblige rețelele comerciale să aloce cel puțin 50% din raft produselor moldovenești, marcate cu „Produce autohton — fabricat în Moldova”, 5) „Vom obține încheierea de contracte pe termen lung (minimum 5 ani) pentru livrarea gazului natural la un preț ce nu va depăși 200–300 de dolari pentru 1000 m³. Fixarea prețului final pentru consumator la nivelul de 6–8 lei pentru 1 m³”, 6) „Revenirea întreprinderilor strategice sub controlul statului”, 7) „Crearea

a 18 platforme industriale multifuncționale (PIM) în centrele raionale ale țării, pe baza accesului la resurse energetice, infrastructură logistică și forță de muncă”.

Promisiunile BEP sunt relevante, or ating probleme reale resimțite de populație: sărăcia la vârsta a treia, costul energiei, stagnarea industrială, însă potrivirea dintre cauză și instrument rezultat este inegală. Majorarea pensiei minime la 6.000 lei ar reduce sărăcia în rândul vârstnicilor, dar este o măsură neîntită care slăbește legătura contribuției-beneficii. La fel, reducerea vârstei de pensionare (57/62) ignoră demografia și duce la pensii inițiale mai mici pentru femei, contrar tendințelor internaționale de egalizare/creștere a vârstelor. În energie, ținta de 200–300 USD/1000 m³ și tarif 6–8 lei/m³ răspunde preocupării pentru preț, dar confundă obiectivul de accesibilitate cu un instrument improbabil – preț fix multianual fără costuri colaterale. În schimb, extinderea platformelor industriale multifuncționale (PIM) este bine calibrată pe deindustrializare și dezechilibre regionale, având o relevanță substanțial mai bună.

În ceea ce privește claritatea și specificitatea promisiunilor, platforma BEP nu indică la subiectul pensiilor surse pentru circa 6 mld. lei (reducerea vârstei de pensionare) și circa 10 mld. lei (minimul de 6.000 lei), nici modul de administrare a valului de circa 114 mii noi dosare pentru pensionare, având un nivel scăzut de specificitate operațională. Promisiunea privind gazele nu explică mecanismul contractual (formule de indexare, clauze de volum/flexibilitate) și cum ar fi atins tariful final sub costurile reglementate (transport, distribuție, TVA). Banca comercială de stat care instrumentalizează toate mecanismele publice amestecă roluri (bancă comercială în contrast cu instrument de politică) fără filtre tehnice explicite (criterii de eligibilitate, guvernanta, management de risc). Pe de altă parte, platformele industriale multifuncționale (PIM) în schimb au un cadru existent și o țintă numerică (18), dar fără etapizare, criterii de selecție a locațiilor și ritm realist de livrare. Per ansamblu, claritatea este medie spre joasă, cu excepția PIM unde cadrul existent oferă o ancorare în realități.

Sustenabilitatea financiară este punctul slab major al programului electoral al BEP. Pachetul cu cele 2 promisiuni legate de pensii ar adăuga anual circa 18,2 mld. lei (peste 5% din PIB) dacă cele două măsuri se aplică simultan, cu efecte structurale negative precum adâncirea deficitului fondului de pensii și scăderea ratei de înlocuire (stagiul mai scurt, mai ales pentru femei). În energie, chiar și cu un preț de achiziție de 200–300 USD/1000 m³, tariful rezultat rămâne în zona de 10–11 lei/m³; diferența până la 6–8 lei ar necesita subvenții recurente de ordinul miliardelor—o soluție nesustenabilă și prociclică. Banca comercială de stat introduce riscuri cvasi-fiscale (pierderi, rezoluție, garantare depozite, recapitalizări), iar preluarea întreprinderilor „strategice” ar crea noi riscuri pentru finanțele publice (răscumpărări, investiții, datorii) și ar duce la descurajarea investițiilor. PIM-urile pot avea impact durabil dacă sunt etapizate și ancorate în cerere.

Programul electoral al BEP are o coerență redusă cu angajamentele internaționale și bunele practici. Cota obligatorie de 50% la raft pentru „produs autohton” contravine principiului

tratamentului național (OMC/GATT) și regulilor DCFTA/UE, riscând dispute și sancțiuni. Operațional, presupune definirea originii, metodologii și inspecții frecvente. Țintirea unui preț fix multianual la gaze contrazice uzanțele contractuale (formule indexate) și re-creează dependență de unic furnizor, în condițiile în care bunele practici privilegiază diversificarea surselor și sprijinul ținut pentru vulnerabili, nu plafonări generalizate. Banca de stat ca entitate comercială care concentrează instrumentele publice este nealinată cu modelele europene, unde se folosesc bănci de dezvoltare cu mandat clar, guvernanță robustă și rol complementar pieței. În zona pensiilor, bunele practici și tendințele UE/OECD merg spre egalizare/creștere a vârstelor (nu scădere), tocmai pentru sustenabilitate și echitate între generații. Promisiunea de creștere a sectorului companiilor de stat prin preluarea unor întreprinderi strategice este în contradicție cu bunele practici internaționale reflectate în Ghidul OCDE privind guvernanta corporativă a întreprinderilor de stat. Dintre promisiuni, PIM-urile sunt cel mai compatibile cu cadrul european (politici pro-productivitate/lanțuri valorice), cu condiția respectării regulilor de ajutor de stat și a selecției competitive a proiectelor.

În concluzie, BEP adresează teme corecte, dar instrumentele sociale (pensii, tarife la gaze) sunt neținute și nesustenabile, cele de piață (cotă la raft, bancă comercială de stat) sunt neconforme sau riscante, iar preluarea / rereluarea întreprinderilor strategice ar crea presiuni pe resursele publice și hazard de guvernanță. PIM-urile rămân singurul pilon cu relevanță mare și potențial de durabilitate dacă sunt implementate gradual, pe criterii economice clare și cu respectarea angajamentelor internaționale.

Programul BEP mizează pe intervenții cu impact social imediat, însă balanța dintre promisiuni și posibilitățile bugetare, juridice și instituționale înclină clar spre ne fezabilitate. În ansamblu, programul electoral este predominant populist.

Blocul electoral „Alternativa”

Programul electoral al BEA în domeniul economic și social include următoarele promisiuni: 1) „Legea vieții: suma totală a plăților pentru toate tarifele comunale să nu depășească 10 la sută din salariul mediu pe economie”, 2) „Legea revenirii demne: Programe de stimulare a natalității, sprijin financiar pentru familii, plăți la nașterea copiilor, sprijin pentru părinții care muncesc și crearea unei infrastructuri moderne pentru copii”, 3) „Eliminarea imediată a oricăror bariere privind modalitatea și sursa de plată a investițiilor în activități economice și imobiliare de către cetățenii noștri”, 4) „Revizuirea antireforme în domeniul desfășurării activității de întreprinzător în baza patentei”, 5) „Modernizarea infrastructurii comunale, eficiența energetică, iluminatul stradal, mobilitatea urbană, regenerarea urbană, inclusiv reabilitarea fostelor zone industriale și transferul acestora către comunități, dezvoltarea la nivel local a instrumentelor de generare și sprijinire a activităților economice, inclusiv sprijinirea zonelor urbane cu potențial turistic”, 6) „Pachetul de măsuri pentru

stimularea investițiilor în economie va include investiții de amploare din partea statului în infrastructura publică, măsuri fiscale – inclusiv impozitarea profitului doar în cazul distribuirii dividendelor, modificarea mecanismului de TVA la importul de bunuri și servicii cu plata impozitului către buget după vânzarea acestora”, 7) „Începând cu 1 ianuarie 2026, vom reduce legislativ decalajul dintre salariile funcționarilor și ale celor care, prin munca lor zilnică, susțin viața în țară – profesorii, medicii, lucrătorii sociali. Pentru creșterea veniturilor atât în sectorul bugetar, cât și în cel privat, vor fi implementate stimulente fiscale și de altă natură”.

Programul BEA poartă un mesaj general de „dezastru” a situației curente. Deși abordează probleme reale cum ar fi sărăcia a o treime din populație, exodul populației apte de muncă, nivelul scăzut al investițiilor etc., vulnerabilitatea programului rezidă în ambiguitatea soluțiilor propuse, dar și esența unor măsuri de natură populistă pentru atingerea rezultatelor.

Plafonarea tuturor costurilor la 10% din salariul mediu pe economie este o propunere vagă ce nu oferă mecanisme de targetare a familiilor vulnerabile și nici sursa de finanțare a cheltuielilor recurente în cazul devierilor de tarif ce depind de factori externi în afara puterii de influență a Guvernului. În plus, în 2024 costurile lunare medii pentru tarife au constituit 759,22 lei/pers. ceea ce este 5,4% din salariul mediu pe economie, respectiv măsura dată nu rezolvă problema sărăciei, chiar și dacă se referă la costurile cumulative per gospodărie. Reintroducerea patentei de întreprinzător în comerț este o măsură populistă, statul deja oferind o paletă largă de forme juridice simplificate de desfășurare a activității economice. În plus, patentarii și-au formalizat activitatea în mare parte ca persoane ce desfășoară activitate independentă, numărul lor din iunie 2025 fiind cu 244% mai mare în iunie 2022 și generând venituri sub formă de impozite în 2024 de aproape 21 mln. lei cu 515% mai mult față de 2022. Totodată, procesul de tranziție de la patentă la alte forme a fost susținut și de către stat prin intermediul ODA prin compensarea cheltuielilor pentru aparatele de casă.

Creșterea salariilor mai multor grupe de bugetari „profesorii, medicii, lucrătorii sociali” vizează o problemă reală a decalajului salariilor din sectorul real cu cel public, dar programul în afară de caracterul aproape imediat al implementării majorărilor salariale „Începând cu 1 ianuarie 2026” nu oferă nici ținte clare și nici sursele de finanțare a acestor cheltuieli recurente. „Legea revenirii demne” e un răspuns a BEA problemei grave cu care se confruntă RM și anume – exodul populației. Legea respectivă include o serie de măsuri pentru stimularea natalității, dar fără o acoperire financiară clară privind sursele de finanțare. În plus legea ar presupune și formarea unui Consiliului Național pentru Combaterea Depopulării activitatea căruia s-ar plia deja cu activitatea ODA care acordă suport financiar și informațional pentru antreprenori, iar ANOFM implementează măsuri de ocupare activă, care implică programe de asistență la angajare și instruire. Eliminarea

imediată a oricăror bariere privind modalitatea și sursa de plată a investițiilor în activități economice și imobiliare este o promisiune puțin argumentată, dar cu potențial distructiv mare pentru Republica Moldova drept partener credibil în relațiile economice externe. Chiar dacă este adevărat că odată cu înăsprirea politicii de combatere a spălării banilor și finanțării terorismului au existat unele excese, inclusiv de ordin normativ, barierele trebuie analizate ținând cont de riscul de a propulsa economia RM într-o zonă gri. Programul „50 de orașe” oferă o viziune clară de dezvoltare regională, în contextul în care 2/3 din PIB la moment este generat de municipiul Chișinău, iar sistemul bugetar actual presupune o autonomie slabă a APL-urilor. Dar, programul nu oferă nici un răspuns la cedările eventuale a puterii centrale și anume ce venituri / cheltuieli ar trece în gestiunea autorităților locale, precum și ce mecanisme de evitare a clientelismului politic în distribuirea resurselor ar fi implementate.

Claritatea și specificitatea. Programul electoral a BEA oferă o listă de măsuri clare ca și conținut pentru un aspect atractiv la nivel declarativ, dar insuficient de fundamentate ca plan de politici publice. „Legea vieții” stabilește clar limita de 10% din salariul mediu pe economie, dar nu specifică nici un mecanism clar de finanțare: subvenții, plafonare de tarife, compensări cine răspunde și cu ce resurse se finanțează diferența. „Legea revenirii demne” vizează clar programul de stimulare a natalității, sprijin financiar pentru familii, plăți la nașterea copiilor, sprijin pentru părinții care muncesc și crearea unei infrastructuri moderne pentru copii, respectiv măsura oferă instrumente specifice, dar formulările sunt generale și nu sunt precizate sumele, termenele, resursele – în condițiile în care așa programe sunt destul de costisitoare. Lipsesc și obiectivele măsurabile (câți bani/beneficiari, creșterea ținută a natalității).

Măsura privind eliminarea barierelor privind plățile pentru investiții este extrem de vagă, în condițiile în care nu sunt vizate direct ce bariere, ce actori ar urma să fie implicați și nici „termene” clare. Promisiunea ce vizează reintroducerea patentei de întreprinzător nu răspunde cum va fi posibil de evitat motivele care au dus la eliminarea ei – evaziune fiscală, economie tenebră, concurență neloială sau lipsă de protecție a consumatorilor. Programul „50 de orașe” oferă o imagine generală privind dezvoltarea regională, în care Chișinău și Bălți ar deveni „centre urbane de dezvoltare accelerată”. Programul enumeră direcții clare cum ar fi infrastructură, energie, turism, însă nu răspunde din ce resurse financiare se vor realiza, precum și cum se va realiza descentralizarea, limitându-se la formulări seci ca „un transfer de competențe de la nivelul central la nivelul regional”. BEA nu specifică nici modul de selectare a acestor 50 de localități limitându-se la „a celor mai puternice centre urbane regionale” fără evocarea unor criterii bine stabilite. Pachetul de investiții propus de BEA, deși promite „investiții de amploare din partea statului în infrastructura publică” nu indică nici amploarea ambițiilor, nici sursele din care planifică aceste investiții. Pentru stimularea investițiilor private sunt oferite măsuri fiscale clare precum plata TVA la import după realizarea mărfii, impozitarea profitului doar când se distribuie dividende

etc.. Programul de majorări salariale în domeniul public specifică clar termenul de „1 ianuarie 2026”, dar se limitează la „reducerea legislativă a decalajului” în ceea ce vizează proporțiile majorării. La fel, nu este indicată nici o estimare a impactului asupra bugetului și nici modul de acoperire a acestor cheltuieli.

Durabilitatea – impactul pe termen lung. Blocul propune o serie largă de măsuri de ordin social (creșterea salariilor începând cu 1 ianuarie 2026, limitarea costurilor la tarifele comunale la 10% din salariul mediu pe economie, programe de stimulare a natalității) ce reprezintă promisiunii cu impact imediat asupra cheltuielilor bugetare recurente, la care se adaugă și investiții publice majore în infrastructură, inclusiv prin programul „50 orașe”. În același timp, BEA promite măsuri de ordin fiscal cu implicații majore asupra mărimii veniturilor bugetare colectate sau fluxului de numerar (plata TVA la import după realizarea mărfii, impozitarea profitului doar când se distribuie dividende, revenirea la sistemul de patente pentru întreprinzători în comerț).

Respectiv, promisiunile includ multe angajamente imediate certe pe partea de cheltuieli și reduceri de impozite pe partea de venituri, ceea ce provoacă risc de dezechilibru bugetar. De exemplu, o măsură ca limitarea costurilor la tarife ar presupune formarea unei dependențe de subvenții din partea companiilor pentru acoperirea cheltuielilor reale, formând pe termen lung o dependență nesustenabilă precum și comportamentul de hazard în economisirea resurselor. Măsurile de ordin fiscal propuse pentru stimularea investițiilor vor avea ca efect o incertitudine mai mare în colectarea impozitelor, în condițiile proceselor de optimizare fiscală a companiilor, caracterul lor în general fiind unul prociclic. Programele de investiții a statului în infrastructură, inclusiv programul „50 orașe” sunt susținabile dacă există un plan detaliat și surse stabile de finanțare.

Coerența cu angajamentele internaționale și bunele practici. Programul electoral al BEA include măsuri compatibile cu bunele practici europene, în special în domeniul sprijinului pentru familii, investițiilor în infrastructură. Totuși, unele promisiuni – precum plafonarea tarifelor comunale și revenirea la patente, riscă să contravină regulilor de piață și principiilor fiscale ale UE. În ansamblu, programul are potențial de aliniere, dar cere reformulare și clarificări pentru a evita riscurile de de-aliniere. Legea Vieții, în forma de plafon universal pentru tarifele comunale poate intra în contradicție cu principiile pieței energetice liberalizate și regulilor Comunității Energetice. Eliminarea imediată a oricăror bariere privind modalitatea și sursa de plată a investițiilor riscă să respecte standardele AML și regimurile de sancțiuni, ce ar putea crea riscuri inclusiv pentru instituțiile financiare de a fi percepute drept parteneri credibili în tranzacțiile internaționale. Revizuirea patentei riscă să creeze distorsiuni fiscale și să contravină tendințelor de echitate și lărgire a bazei de impozitare promovate de UE/OECD. Pe de altă parte, programul „50 de orașe” se aliniază politicilor europene de coeziune, descentralizare și tranziție verde.

Programul BEA vine să rezolve o gamă largă de probleme de ordin social prin promisiuni ce ar implica un efort financiar major, care în combinație cu investițiile „de amploare” și stimulentele fiscale și legislative creează premisele unui dezechilibru bugetar și respectiv lipsa unui substrat de sustenabilitate pe termen lung. Principala provocare a programului rezidă în lipsa de calibrare a promisiunilor la anvelopa financiară disponibilă, ceea ce îl imprimă un grad ridicat de populism.

Partidul politic „Partidul Nostru”

Platforma electorală a „Partidului Nostru” este axată pe „creșterea rapidă a nivelului de trai și sprijinirea producătorului autohton printr-un stat social activ prin pensie minimă garantată și alocație consistentă la naștere, rețea de magazine sociale, cote obligatorii pentru produse moldovenești pe raft, stimularea investițiilor prin cota 0 la profitul reinvestit, direcționarea banilor către comunități prin desființarea consiliilor raionale și creditare ținută printr-o bancă de stat”.

Programul electoral sub forma unei liste de obiective, include următoarele promisiuni relevante domeniului economic și social: 1) „Nicio pensie mai mică de 5000 lei”, 2) „Acordarea alocației la nașterea copilului în valoare de 200.000 lei”, 3) „Crearea magazinelor sociale de stat în fiecare centru raional”, 4) „Minim 50% din produsele de pe rafturile magazinelor să fie moldovenești”, 5) „Stabilirea cotei 0 la impozitul pe profitul reinvestit”, 6) „Lichidarea consiliilor raionale. Resursele financiare economisite vor fi direcționate spre localități, fapt care va influența rapid dezvoltarea acestora”, 7) „Crearea unei bănci de stat”.

Platforma electorală a Partidului Nostru pentru această campanie electorală este decât o listă de 51 de obiective fără careva evidențe și fapte prezentate care să demonstreze că concurentul electoral a ajuns la aceste obiective printr-un proces amplu de definire a problemelor. Chiar și așa, setul analizat de promisiuni acoperă probleme reale, dar gradul de adecvare variază considerabil, iar majoritatea promisiunilor nu exploatează lanțul logic de cauză → instrument → rezultat.

Promisiunea „Nicio pensie mai mică de 5000 lei” abordează direct subiectul sărăciei în rândul vârstnicilor, o problemă validată de date statistice, însă instrumentul, un plafon minim național, nu e legat de cauze cum ar fi baza de contribuții, formalizarea muncii, productivitatea sau inflația. În schimb, rezultatul dorit și anume reducerea sărăciei nu este însoțit de o ținută clară (de exemplu: doar pentru stagiul complet) și de obiective măsurabile intermediare. Promisiunea unei alocații la naștere de 200.000 lei urmărește criza demografică, dar substituie politici familiale integrate (servicii de îngrijire, locuire, piața muncii) cu un transfer singular foarte mare, cu risc ridicat de a stimula consum pe termen

scurt, fără a corecta factorii cauzali. Promisiunea deschiderii de magazine sociale de stat în fiecare centru raional pretinde să corecteze accesibilitatea alimentelor, însă nu e clar de ce instrumentul optim ar fi intrarea statului în retail, dar nu soluții mai simple și mai ieftine precum vouchere ținute sau compensări pentru cei vulnerabili. Minim 50% produse moldovenești pe raft este o promisiune ce pornește de la ambiția de a sprijini producătorii locali, dar confundă cauzele – competitivitate scăzută, logistică, standarde, fragmentarea producerii – cu simptomul (cotă de piață mică), recurgând la o măsură de conținut local cu potențiale efecte adverse asupra prețurilor și varietății.

Pe de altă parte, cota 0 la profitul reinvestit vizează investițiile, însă adecvarea depinde de unde e blocajul real (costul capitalului, incertitudinea, cererea, competențele, birocratia). Or, dacă problema nu e fiscală, remediul riscă să fie inefficient. Lichidarea consiliilor raionale invocă suprapuneri instituționale, dar relevanța depinde de analiza funcțiilor efective delegate și a capacității primăriilor de a prelua sarcinile consiliilor raionale, aspecte ce nu sunt detaliate de partid. Crearea unei bănci de stat” pleacă de la bariera accesului la finanțare pentru afaceri, dar fără un diagnostic detaliat (segmente, risc, garanții) instrumentul poate rata ținta.

Claritatea și specificitatea. Formulările promisiunilor sunt generale și evită prezentarea unor informații esențiale precum – câți beneficiari, când, cum și cu ce resurse. De exemplu, pentru pensia minimă nu există un calendar de implementare, condiții (stagiul minim, indexare) sau sursa de finanțare, în timp ce pentru acordarea alocației la naștere de 200 mii lei lipsesc detalii legate de eligibilitatea (venit, rezidență, paritate), modalitatea de plată (în tranșe sau sumă unică), condiționalități (vaccinare, vizite pediatrice, educație timpurie) sau controlul fraudei.

Promisiunea pentru magazinele sociale de stat nu arată modelul de funcționare, baza de beneficiari, sursele de finanțare pentru investițiile inițiale sau criteriile de localizare, în timp ce măsura cu 50% produse moldovenești pe raft nu definește elementar ce înțelegem prin produs moldovenesc (după locul unde este procesat? după originea materiilor prime? Sau după regulile de origine preferențiale / non-preferențiale?). Lichidarea consiliilor raionale nu oferă cadrul de timp în care se va face tranziția și dacă ar putea exista un risc de blocaj constituțional (nivelul II al administrației publice locale este prevăzut în Constituție sub denumirea de raioane), în timp ce pentru banca de stat nu este clar modelul de funcționare – bancă de dezvoltare sau bancă comercială.

Durabilitatea – impactul pe termen lung. Sustenabilitatea fiscală este principalul test, în special pe promisiunile cu cost recurent (care se repetă). Pe de o parte, candidatul vine cu promisiuni care ar duce la o creștere semnificativă a cheltuielilor publice (nicio pensie mai mică de 5 mii lei, alocații de 200 mii lei la naștere, deschiderea de magazine sociale de stat în fiecare raion, crearea unei bănci de stat care implică capital inițial), în timp

ce cota zero la profitul reinvestit este o măsură care duce, cel puțin în prima perioadă, la scăderea încasărilor fiscale.

Pentru dezideratul de nicio pensie mai mică de 5 mii lei sunt necesare surse stabile de finanțare prin măsuri precum lărgirea bazei de contribuții, combaterea evaziunii, prioritizare în buget, eventual etapizare, aspecte care nu le găsim în platforma electorală. Totodată, 200.000 lei la naștere este o cheltuială intensivă de capital în gospodării, unică, dar cu efect de precedent și impact bugetar semnificativ, care dacă nu este condiționată/etapizată, poate crea așteptări nesustenabile și distorsiuni.

Magazine sociale de stat presupun cheltuieli operaționale continue (personal, logistică, pierderi), cu risc de subvenții permanente și de ineficiențe, în timp ce alternativele țintite, cum ar fi vouchere sau carduri sociale, pot fi mai puțin distorsionante și cu mai puține riscuri asupra finanțelor publice. Pe de altă parte, banca de stat implică capital inițial, costuri de guvernare și riscuri de credit (eventual acoperite implicit de stat). În lipsa unor reguli prudente și guvernare independentă, poate acumula pierderi cvasi-fiscale suportate de toți plătorii de impozite și taxe.

Coerența cu angajamentele internaționale și bunele practici. În ansamblu, coerența este cea mai fragilă cu angajamentele internaționale și bunele practici este la promisiunea de 50% pe raft produse moldovenești și la intrarea statului ca operator economic (magazine sociale de stat, bancă de stat) fără garanții de guvernare. Promisiunile pe dimensiunea fiscală și socială pot fi aliniate dacă sunt respectate principiile de neutralitate, transparență și sustenabilitate pe termen mediu.

Cota obligatorie de 50% la raft pentru „produse moldovenești” violează principiul fundamental din comerțul internațional și anume principiul tratamentului național care este consemnat în articolul 3 din GATT din cadrul Organizației Mondiale a Comerțului la care Republica Moldova este parte. Obligația în cauză cere tratament național pentru produsele importate în ceea ce privește regulile de vânzare/distribuție.

Promisiunile cu magazine sociale de stat și banca de stat trebuie raportate la bune practici OCDE pentru întreprinderile de stat cu separație clară între funcțiile statului, guvernare profesională, mandat precis, neutralitate competitivă. Altfel, apare riscul de ajutor de stat mascat și de alocare ineficientă a resurselor. Totodată, dacă în cazul băncii de stat în cazul unui design potrivit, există teoretic șansa de a transpune în practică, în cazul magazinelor sociale de stat ar presupune intrarea statului într-un sector competitiv ceea ce contravine bunelor practici internaționale, cadrului național de politici (SND), dar ar constitui o barieră și în calea integrării europene a țării prin prisma nerespectării acquis-ului comunitar în zona de concurență.

Din perspectiva fezabilității, cele mai problematice sunt transferurile sociale masive (pensie minimă 5000, alocația de 200.000) și intervențiile administrative ale statului în piață (magazine sociale de stat, cota de 50% pe raft), în timp ce cota 0 la profitul reinvestit și reforma administrativ-teritorială pot deveni implementabile numai cu design tehnic riguros, etapizare și evaluări de impact realizate înainte de careva alocări de resurse. Totodată, banca de stat cere prezentarea unui model clar de funcționare pentru a înțelege pe deplin implicațiile și matricea riscurilor, precum și garanții puternice de guvernanță pentru a nu genera costuri ascunse și distorsiuni.

4. CONCLUZII

Analiza comparativă a platformelor electorale ale celor patru partide plasate în topul sondajelor confirmă caracterul fragmentat și inegal al ofertei politice înaintea alegerilor parlamentare din 28 septembrie 2025. Formațiunile fac în mare parte apel la teme majore precum justiția, lupta împotriva corupției, protecția socială și integrarea europeană, dar nivelul de detaliu și realism diferă considerabil. Unele partide formulează angajamente clare și compatibile cu documentele strategice naționale și cu angajamentele internaționale, în timp ce altele se rezumă la enunțuri generale sau la promisiuni dificil de realizat.

Pe dimensiunea integrării europene, diferențele sunt cele mai vizibile: de la un angajament ferm pentru aderare într-un orizont temporal concret, până la abordări vagi sau chiar confuze, limitate la referințe punctuale. În domeniul justiției există un consens declarativ, însă doar anumite programe oferă soluții detaliate și etapizate, restul rămânând la nivelul unor intenții generale. În materie de drepturi și politici sociale, diferențele reflectă și orientările doctrinare: unii actori invocă standarde internaționale și grupuri vulnerabile, alții se concentrează pe valori tradiționale și promisiuni sociale cu impact bugetar ridicat, dar fără clarificarea surselor. În ceea ce privește securitatea, opoziția dintre neutralitate și consolidarea capacităților de apărare rămâne una dintre liniile de fractură majore.

Analiza arată un profil calitativ inegal între domenii și relativ uniform între criterii. Pe domenii, Drepturile omului sunt cel mai bine reflectate (3,6/5), urmate de Justiție (3,5/5). Dezvoltarea socio-economică se situează la un nivel intermediar (3,2/5), în timp ce Integrarea europeană (2,9/5) și mai ales Securitatea și apărarea (2,3/5) sunt cel mai slab acoperite – predominant declarativ și cu puține elemente operaționale. Această distribuție sugerează că partidele performează mai bine acolo unde există consens public și presiune externă de conformare (drepturi, justiție), în timp ce domeniile ce cer proiectare instituțională și bugetară mai fină (securitate, integrare UE) rămân tratate sumar.

Pe criterii, ierarhia agregată confirmă o calitate mai bună a construcției politice decât a implementabilității: Coerența internă obține cel mai înalt scor (3,9/5), urmată de alinierea

la preocupările cetățenilor (3,4/5). În schimb, relevanța pentru politicile publice/strategiile naționale rămâne moderată (2,8/5), iar fezabilitatea tehnică și financiară este cea mai slabă (2,2/5).

În ansamblu, analiza relevă că principalele puncte tari ale ofertelor electorale sunt legate de alinierea la preocupările cetățenilor și la presiunile externe de reformă. Principalele vulnerabilități țin de fezabilitatea tehnică și financiară a promisiunilor, de lipsa etapizării și de absența mecanismelor de implementare. Într-un context electoral marcat de polarizare, interferențe externe și competiție fragmentată, evaluarea comparativă a programelor devine un instrument esențial pentru a distinge între angajamente realiste și lozinci electorale.

Studiu. Cartografierea factorilor și stimulentei care favorizează manipularea și ingerințele externe în alegerile din Republica Moldova (FIMI) – online

Declarația Coaliției Civice pentru Alegeri Libere și Corecte privind alegerile parlamentare din 28 septembrie 2025

Chișinău, 02 octombrie 2025

Coaliția Civică pentru Alegeri Libere și Corecte ([CALC](#)), formată dintr-o rețea de organizații neguvernamentale care de peste două decenii monitorizează procesele electorale din Republica Moldova, își prezintă constatarea finală asupra scrutinului parlamentar din 28 septembrie 2025.

Având în vedere activitatea de monitorizare și analiză realizată de organizațiile membre în scrutinul parlamentar din 2025, Coaliția apreciază că **alegerile parlamentare 2025 au fost parțial libere și parțial corecte.**

Scrutinul parlamentar s-a desfășurat într-un climat complex, caracterizat de polarizare socială și politică accentuată, precum și tentative de influență externă ce se înscriu în tiparele războiului hibrid, inclusiv prin utilizarea extensivă a instrumentelor de manipulare informațională și corupere a alegătorilor.

În pofida acestui fond tensionat, procesul electoral a fost administrat profesionist de către Comisia Electorală Centrală, în termenii prevăzuți de lege, cu o mobilizare semnificativă a autorităților în jurul combaterii finanțării netransparente și a corupției electorale. Instituțiile statului au demonstrat reziliență la interferențele externe, iar cetățenii au participat activ la vot, atât în țară, cât și peste hotare, contribuind astfel semnificativ la protejarea integrității procesului democratic.

Cadrul juridic

Alegerile parlamentare din 28 septembrie 2025 s-au desfășurat în baza Codului Electoral intrat în vigoare la 1 ianuarie 2023, fiind aplicat pentru prima dată unui scrutin parlamentar. Perioada premergătoare a fost marcată de modificări legislative substanțiale, inclusiv în 2025, ce au vizat atât Codul Electoral, cât și legislația conexasă – Legea partidelor politice, Codul contravențional, Codul penal și altele.

Aceste ajustări au introdus instrumente noi pentru combaterea corupției electorale și prevenirea finanțării politice ilegale: sancțiuni mai dure pentru fraude și abuzuri, termene reduse pentru examinarea cazurilor de corupție electorală și mecanisme consolidate de verificare a rapoartelor financiare. În același timp, a fost extins la zece state votul prin corespondență și s-au instituit reguli mai stricte pentru înregistrarea concurenților electorali pentru a spori transparența acestora și a consolida accesul egal la competiția electorală.

Totuși, adoptarea acestor modificări după stabilirea datei alegerilor au afectat stabilitatea cadrului legal. În plus, deciziile privind neînregistrarea unor competitori, motivate inclusiv pe baza unor informații confidențiale, au ridicat semne de întrebare privind transparența și prerogativele unor instituții în procesul electoral.

În ansamblu, noul cadru legal este mai robust decât în scrutinele anterioare, stabilind bariere mai ferme împotriva practicilor abuzive și consolidând mecanismele de integritate electorală.

Cadrul instituțional

Autoritățile electorale și instituțiile cu atribuții în domeniu au depus eforturi vizibile pentru a asigura buna desfășurare a scrutinului parlamentar din 2025. Comisia Electorală Centrală (CEC) a activat în componență deplină, organizând ședințe publice transmise online și publicând hotărârile adoptate; publicarea contestațiilor și a sesizărilor primite la fel a contribuit la transparența procesului electoral.

Inspectoratul General al Poliției (IGP) s-a manifestat ca o instituție mai fermă în documentarea rapidă a contravențiilor și suspiciunilor de corupție electorală, iar cooperarea dintre CEC, IGP, Procuratură, Consiliul Audiovizualului (CA) și Serviciul de Informații și Securitate (SIS) a fost mai intensă decât în scrutinele precedente.

Cu toate acestea, aplicarea legii nu a fost întotdeauna uniformă, iar în unele situații au fost semnalate diferențe de tratament în gestionarea adunărilor publice sau în sancționarea utilizării resurselor administrative. Comunicarea instituțiilor pe cazurile de corupție electorală nu a fost mereu coerentă, alimentând percepția de panică și chiar impresia unei coordonări politizate a procesului.

De asemenea, unele partide politice s-au confruntat cu dificultăți în respectarea noilor cerințe administrative, inclusiv prezentarea documentelor obligatorii la Agenția Servicii Publice, ceea ce le-a limitat capacitatea de a intra în competiție.

În ansamblu, cadrul instituțional a demonstrat o capacitate mai ridicată de coordonare și profesionalism, dar deficiențele de aplicare unitară a legii, comunicarea inegală și

transparența insuficientă a unor decizii sensibile au rămas provocări majore pentru consolidarea încrederii în integritatea procesului electoral.

Campania electorală

Campania electorală din 2025 s-a desfășurat, în linii mari, în conformitate cu prevederile legale, oferind candidaților eligibili posibilitatea de a concura și alegătorilor posibilitatea de a-și exprima opțiunile politice. Libertatea de întrunire și de expresie a fost, în general, respectată, iar cadrul legal a permis desfășurarea competiției.

Totuși, procesul electoral a fost puternic influențat de factori care au afectat calitatea dezbaterii democratice. Discursul electoral a exploatat frica de război în detrimentul unor discuții axate pe programele și politicile publice. Retorica negativă, discursul instigator la ură și mesajele de divizare socială, au fost utilizate extensiv de concurenții electorali.

Campania s-a mutat în proporție semnificativă în mediul online, un spațiu insuficient reglementat și vulnerabil la manipulare și campanii coordonate de dezinformare. În plus, sondaje neautorizate și cu conținut manipulator au circulat nestingherit pe platformele digitale, influențând climatul electoral.

Un alt fenomen problematic a fost utilizarea resurselor administrative în sprijinul unor concurenți, inclusiv prin mobilizare organizată a angajaților instituțiilor publice sau folosirea infrastructurii și mijloacelor financiare ale statului pentru promovare electorală. Aceste practici au afectat echitatea competiției și au creat percepția unei implicări abuzive a autorităților în favoarea unor concurenți electorali.

De asemenea, campania a fost marcată de promisiuni nerealiste și de mesaje care contravin valorilor democratice și drepturilor fundamentale, inclusiv atacuri la adresa jurnaliștilor și a organizațiilor societății civile. Implicarea indirectă a unor culte religioase, a fost constatată și în acest scrutin, contravenind principiului separării bisericii de stat.

În teritoriul controlat de administrația de facto de la Tiraspol, nici de această dată concurenții electorali, societatea civilă sau presa nu au avut posibilitatea de a organiza campanii de informare sau întruniri cu alegătorii. Libera circulație, izolarea informațională și restricțiile impuse locuitorilor din regiunea transnistreană rămân obstacole serioase pentru condițiile votului conștient.

În ansamblu, deși campania electorală din 2025 s-a desfășurat formal în limitele legii, modul în care aceasta a fost dominată de discursul polarizant, dezinformare online, utilizarea resurselor administrative și absența unor dezbateri pluraliste autentice a diminuat substanțial calitatea competiției politice.

Finanțarea campaniilor și corupția electorală

Alegerile parlamentare au avut loc într-un cadru cu reguli mai stricte privind raportarea și controlul finanțării partidelor politice și a concurenților electorali. CEC a demonstrat un angajament mai ferm față de integritatea procesului, aplicând sancțiuni proporționale și luând decizii de excludere a formațiunilor care nu au respectat standardele de transparență. De asemenea, disciplina financiară a concurenților electorali a fost vizibil mai ridicată comparativ cu scrutinele anterioare, iar aplicarea consecventă a obligațiilor de raportare reprezintă un pas important înainte.

În pofida acestor progrese, fenomenele de corupție electorală au căpătat forme mai sofisticate și mai greu de documentat. Au fost constatate cazuri de mobilizare remunerată a participanților la proteste, utilizarea aplicațiilor de mesagerie criptată pentru coordonarea campaniei și transferuri financiare netransparente, precum și simulări de plăți și colectări ilegale de date personale. O parte semnificativă a comunicării electorale a avut loc înainte de perioada oficială de campanie, finanțată din surse a căror raportare a fost amânată, ceea ce a creat un dezechilibru concurențial.

Deși cadrul legal actualizat a introdus instrumente mai robuste de prevenire și sancționare a corupției electorale, persistența schemelor ilicite, lipsa reglementării activităților finanțate prin terți și discrepanțele între cheltuielile raportate și cele efective continuă să afecteze integritatea și transparența competiției electorale.

Mass-media și mediul online

Cadrul legal național privind reflectarea alegerilor de către mass-media a fost îmbunătățit prin actualizarea legislației audiovizuale și transpunerea standardelor Uniunii Europene pentru platformele media neliniare. Aceste modificări au consolidat regulile aplicabile instituțiilor media, urmărind să asigure mai multă claritate, echitate și transparență în prezentarea concurenților electorali.

Consiliul Audiovizualului (CA) a desfășurat, pentru prima dată, un control extins privind respectarea legislației electorale de către furnizorii de servicii media audiovizuale care au declarat reflectarea campaniei parlamentare din 28 septembrie 2025. Monitorizarea a cuprins întreaga campanie, inclusiv zilele de „tăcere electorală”, acoperind toate cele cinci tipuri de programe prevăzute de Codul electoral. În plus, în luna mai 2025, CA a sancționat în premieră un furnizor neliniar pentru difuzarea de publicitate politică mascată, semnalând extinderea controlului și asupra spațiului online.

În pofida acestui progres, monitorizările societății civile au indicat multiple abateri de la regulile de reflectare echitabilă. O parte a posturilor de televiziune a asigurat accesul tu-

turor concurenților electorali în știri și emisiuni, însă alte instituții media au ales să reflecte preponderent activitatea instituțiilor statului, diminuând astfel vizibilitatea campaniei unor candidați. În anumite cazuri, s-au constatat manifestări de partizanat politic și nerespectări ale Codului Serviciilor Media Audiovizuale.

Campania din 2025 s-a caracterizat printr-o utilizare intensă a platformelor online și a rețelelor sociale, care au devenit principalul canal de comunicare, mobilizare și promovare pentru partide și candidați. În online s-au desfășurat și cele mai ample campanii coordonate de dezinformare și falsuri menite să submineze încrederea în instituții și să exploateze temerile legate de securitate și război. În paralel, atacurile asupra presei independente și campaniile de denigrare au alimentat neîncrederea publică.

CALC recunoaște eforturile jurnaliștilor independenți și de investigație, care prin documentarea schemelor de finanțare netransparentă și a campaniilor de manipulare au contribuit la informarea publicului și la evidențierea problemelor de integritate a concurenților electorali.

Incluziunea procesului electoral

Extinderea cu circa 30% a numărului de secții de votare în străinătate, împreună cu implementarea votului prin corespondență în mai multe state, au reprezentat măsuri importante pentru consolidarea dreptului de vot al cetățenilor din diaspora. Prezența mare la vot a alegătorilor din afara țării a reconfirmat necesitatea extinderii rețelei de secții de votare în străinătate.

Reamplasarea, în ajunul zilei alegerilor, a unor secții de votare destinate alegătorilor din regiunea transnistreană a fost realizată prin decizii motivate oficial de considerente de securitatea, a căror transparență însă a fost insuficientă. Acest fapt, dar și diminuarea numărului de secții de votare și a buletinelor de vot repartizate alegătorilor din stânga Nistrului, deși justificată la fel oficial prin scăderea participării la scrutinele precedente, a afectat accesul efectiv al cetățenilor la urnele de vot și a generat frustrări în ziua alegerilor. În consecință, aceste măsuri au restrâns dreptul de vot, iar modul de adoptare a unor astfel de decizii a alimentat neclarități și suspiciuni cu privire la corectitudinea și echitatea procesului electoral.

În acest scrutin s-au înregistrat progrese în asigurarea accesului la vot pentru persoanele cu dizabilități, prin adaptarea unui număr mai mare de secții de votare și implementarea unor măsuri suplimentare pentru sprijinirea participării acestora. Cu toate acestea, problemele legate de accesibilitatea fizică persistă în multe locații, menținând o barieră importantă pentru exercitarea deplină a dreptului la vot de către persoanele cu mobilitate redusă.

În ceea ce privește egalitatea de gen, respectarea cotei de gen și aplicarea regulilor privind poziționarea pe liste au contribuit la o creștere a numărului de candidate. Cu toate acestea, plasarea insuficientă a femeilor pe poziții eligibile a limitat efectele acestor măsuri: estimările arată că în noul Parlament vor accede circa 37 de femei, mai puțin decât cota de 40% prevăzută de lege și în scădere față de legislaturile anterioare. Un aspect pozitiv remarcabil al scrutinului din 2025 este implicarea mai activă a tinerilor alegători, care au participat în număr mai mare decât la scrutinele precedente.

În concluzie, deși scrutinul din 2025 a fost marcat de progrese semnificative în facilitarea accesului la vot pentru diaspora, tineri și persoane cu dizabilități, persistă decalaje în privința egalității de gen și a participării alegătorilor din regiunea transnistreană, ceea ce confirmă caracterul parțial incluziv al procesului electoral.

Concluzii finale

Coaliția Civică pentru Alegeri Libere și Corecte reiterează faptul că alegerile parlamentare din 28 septembrie 2025 au fost **parțial libere și parțial corecte**, reflectând atât reziliența democratică a instituțiilor, cât și persistența unor vulnerabilități structurale. Progresele înregistrate în consolidarea cadrului juridic și instituțional, mobilizarea autorităților pentru combaterea corupției electorale și participarea înaltă a alegătorilor – inclusiv din diaspora – demonstrează voința societății de a apăra democrația.

În același timp, rămân provocări majore legate de finanțarea netransparentă a campaniilor, utilizarea resurselor administrative, proliferarea dezinformării și polarizarea discursului politic. Aceste deficiențe subminează egalitatea de șanse a concurenților și încrederea cetățenilor în caracterul deplin liber și corect al alegerilor.

Coaliția face apel la autorități să continue reformele și să aplice consecvent legea, astfel încât viitoarele scrutine să asigure un cadru mai predictibil, mai transparent și pe deplin incluziv. În egală măsură, Coaliția subliniază responsabilitatea actorilor politici și a instituțiilor media de a contribui la consolidarea unui climat electoral bazat pe respectarea legii, a drepturilor fundamentale și a valorilor democratice.

CALC își reafirmă angajamentul de a monitoriza procesele electorale, de a formula recomandări constructive și de a promova o democrație funcțională în Republica Moldova, în care alegerile să reflecte integral voința suverană a poporului.

Coaliția Civică pentru Alegeri Libere și Corecte este o entitate permanentă, benevolă, constituită din organizații obștești din Republica Moldova. Misiunea Coaliției este de a contribui la dezvoltarea democrației în Republica Moldova prin promovarea și desfășurarea alegerilor libere și corecte în conformitate cu standardele ODIHR (OSCE), ale Consiliului Europei și a instituțiilor specializate afiliate acestuia.

www.alegeliber.md

ALEGERI.MD

Totul despre alegerile din Moldova, într-un singur loc

Cea mai vastă arhivă electorală a Republicii Moldova, documentând **35 de scrutine naționale, locale și regionale**.

La fiecare alegeri, peste **250.000 de vizitatori unici**, dintre care jumătate din afara țării, vin aici pentru informație clară, verificată și actualizată.

Un site pentru cetățeni, experți, jurnaliști și decidenți

Alegeri.md nu este doar o sursă de informație, ci un instrument care ajută la înțelegerea reală a procesului democratic. Fiecare cifră, fiecare grafic și fiecare profil politic sunt piese dintr-un puzzle mai mare – un puzzle pe care Moldova trebuie să-l vadă clar pentru a-și modela viitorul.

- Toate alegerile din 1994 până în prezent, cu detalii complete.
- Profiluri detaliate ale partidelor și candidaților.
- Date despre finanțarea partidelor și campaniilor.
- Analize și corelații între scrutinuri.
- Monitorizarea traseismului politic.
- Evoluția rezultatelor și participării de-a lungul timpului.
- Harta secțiilor de votare.

DE CE ESTE ESENȚIAL?

Alegerile nu sunt evenimente izolate – fiecare scrutin influențează următorul. Pentru a înțelege cum evoluează scena politică și cum se schimbă preferințele alegătorilor, e nevoie de o **viziune de ansamblu**, nu doar de date punctuale. Alegeri.md oferă exact asta: **un fir logic al proceselor electorale**, conectând faptele într-o perspectivă amplă și coerentă.

str. Vasile Alecsandri 97, Chişinău, Republica Moldova
+373 (22) 21-29-92, +373 (22) 21-34-94
www.adept.md